

Fr. Topič
Ljubljana 1910

Drobne povesti

izdala in založila

Družba sv. Mohorja
v Celovcu

1910

Našla tiskarna
Družbe sv. Mohorja v Celovcu

Drobne povesti.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

1910.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

48748

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

Poezija svete noči.

Gorska slika. Spisal J. Česnik.

Prav preprosto in odkrito bom govoril, kakor govori sivolasa babica na zapečku, ko pripoveduje pravljice o kralju Matjažu, zakleti kraljični, nagajivih škratljih, palčkih poniglavčkih, Indiji Koromandiji in podobnih znamenitostih.

Kmet Lavrin je praznoval s svojo družino sveti večer. Visoko v gorah je stala njegova hiša, čisto osamljena in zapuščena, kot so zapuščena ptičja gnezda jeseni. Po vseh hribih in dolinah je ležal sneg, svitel in kristalen, da se je blestela bela gladina ob migljajočih zvezdah kot sinje morje, če pluskajo nalahko valovi in se poigravajo s prozorno peno. Smrekovi gozdovi so šelesteli in nočne sape so se dotikale z božajočimi krili vitkih smrek.

Hiša je bila vkovana v sneženo odejo, in od nje je peljala ozka gaz v dolino k fari.

Vrata so se odprla in iz veže je stopil oče Lavrin, dolg, močan človek, z velikim loncem v rokah. V njem je bila žerjavica in nanjo je potresel zdrobljenih oljkovih vejic. Za njim je stopala žena Meta, majhna,

široka in krepka, s skledico v levici. V skledici je bila blagoslovljena voda. In zadaj so šli: ded, sključen in nadležen, s sivo brado in bolno nogo, njegov vnuk Janez, raven kot sveča, železnih mišic in krepkih prsi, teta Franca, hlapec Marko in dekla Pepa. Vsi so bili odkriti, tudi ženske. In molili so glasno in pobožno, oče Lavrin in mati sta pa kadila in škropila. Vse shrambe so prehodili, kaščo, hlev in svinjak, in vse je oče Lavrin priporočil v varstvo novorojenega deteta. Družina je molila za njim vdano in pošiljala enake želje k Bogu.

Ko so se vrnili v sobo, so se posedli k mizi in večerjali zelje in žgance. Pridno so zajemali in malo govorili. Nocoj je sveti večer in srce je polno svetih čustev. Le dekla Pepa ni mogla držati jezika za zobmi. Bila je klepetava in jezična in hlapec Marko, moder in molčeč človek, se je zaradi tega večkrat z njo sprl. Nekoč jo je celo udaril, ker ga je hotela učiti, kako se živini stelje in polaga klaje.

„Na, čeljust klepetava!“ je rekel in ji pripeljal zaušnico.

Tekla je k Lavrinu in mu tožila.

„Marko, ali si padel na glavo, da jo tepeš?“

„Komandirala me ne bo ta macafura. Sam dobro vem, kdaj je treba živini kidati, jo krmiti in napojiti.“

„Nič te nisem komandirala. Prav lepo sem ti rekla. Kaj boš lagal!“

„Sam bes te plentaj, klepetulja. Ni prijetno živeti s teboj pod eno streho,“ je odgovoril Marko, zapalil pipo in odšel.

Klepetava je bila torej Pepa in pri večerji je pripovedovala, da nocoj govori živina.

„Srečen je oni, ki jo čuje,“ je pravila. „Na praproti mora nevede ležati, pa jo čuje. Nekdaj je čul boga-boječ hlapec vole, ki so se pogovarjali: ‚To leto zadene gospodarja velika nesreča. Cmoke bo jedel in se zadavil. Rešiti ga more edino hlapec, če moli zanj vsak

dan. Za plačilo mu da gospodar lastno hčer in prepusti mu vse posestvo. Hlapec si je to dobro zapomnil. Molil je vsak dan za gospodarja in svaril gospodinjo, naj ne kuha cmokov. Gospodarju je povedal pogovor volov, a ta se mu je smejal, ker je bil brezbožen človek. Nekoč je šel hlapec zelo zgodaj v gozd. Tedaj je skuhala gospodinja cmoke na gospodarjevo povelje. Ko je opoldne pripeljal iz gozda, so bili že na mizi. Prestrašil se je in zmolil na tihem očenaš in sedel z gospodarjem za mizo. Sama sta bila v hiši. Jedla sta, hlapec v strahu, gospodar pogumno. Tedaj je zaletelo gospodarju in mu obtičalo v sapniku. V hipu je bil ves obraz temnovišnjev, oči so gledale debelo in na čelu so se pojavile smrtne kaplje. Hlapec je poslal goreč vzdih proti nebu in udaril gospodarja s tako močjo po hrbtu, da se je zvalil pod mizo. Cmok mu je smuknil iz ust, in bil je rešen. Potem je bila poroka in svatba. Hlapec in hči sta se vzela.

Tako je pripovedovala dekla Pepa, teta Franca, zelo pobožna ženska, jo je pa svarila, naj ne govori preveč.

Po večerji je Janez nažgal lučke pri jasticah. Da, jaslice, skoro sem pozabil nanje! Koliko truda si je dal Janez, da je poiskal pod snegom mahu, ga prinesel domov v oprtnjaku in napravil jaslice v kotu nad mizo, kjer je sicer visel bel golobček z razprostrtimi perotnicami. Jaslice so bile lesene. Bog ve, kateri domači umetnik jih je izrezljal iz lipovine. Nekatere podobe so bile nerodne, posebno pastirji so bili neokretni, a vendar so v celoti dajale prijeten vtis, in dedu se je zdelo, da ni na svetu tako lepih jastic, kot so domače.

In pokleknili so vsi pred nje, samo ded je sedel na zapeček, ker je bil bolehen. Oče Lavrin je molil, vse tri dele rožnega venca je molil. In čim dalje so molili, tem večja pobožnost se je selila v njih duše, in večji mir in zadovoljstvo.

Zunaj je vel veter od gorâ, nebo je bilo jasno kot ribje oko. Gozd je šumel svojo tisočletno pesem. Kot orjaški starec je zdihoval. Zvezde so brlele na nebu in bile zavite v svetel pajčolan. Tako prijazno so migljale kot nekdanj pastircem, ki so hiteli molit Zveličarja v jaslicah. Kot sanje tisočletij je bila tista velika noč. Zganili so se narodi iz spanja, radovedne oči so se ozrle v svit. Kdo in od kje? Majhen in nepoznan, zaničevan in umorjen na križu. In razpel je svoje mreže v jezeru človeštva. Samo dvanejšti ribičev si je izbral in z njimi je zmagal ves svet. Valovilo je jezero, visoko so se penili valovi, zaganjali se v čoln, a varno so pluli v razburkanih vodah. Mogočna je bila Njegova beseda, tolažljiva in polna upanja, tista beseda: „Z vami sem vse dni do konca sveta.“

Tako so odmolili in posedli okrog mize. Mati Lavrinka je vžgala svetilko in jo nesla v gorenjo sobo, kjer je stala na sredi javorjeva miza. Na njej je ležal velik bel hleb, poprtnjak, pogrnjen s čistim prtom. Na svetega Janeza dan ga pride blagoslovit gospod od fare in na sv. Tri Kralje zjutraj ga razlomi oče Lavrin ter razdeli med družino in živino. Mati je postavila svetilko na mizo, da sveti celo noč ob poprtnjaku na čast novorojenemu Zveličarju. In odprla je veliko skrinjo in natresla v predpasnik orehov, lešnikov in suhega sadja ter nesla družini, da tolče in je po stari šegi in navadi.

Teta Franca pa ni jedla. Bila je gospodarjeva sestra in ostala devica. Petdeset let je imela na hrbtu in bila je zelo pobožna. Iz obraza in vedenja si utegnil to brati. V mladosti ni bila taka. Menda ni bilo plesa, da ne bi bila zraven. Nekoč ji je oče ponujal tolar, če ne gre. In tolar je v tistih časih nekaj veljal. „Oče, če mi ponujate stotak, ga ne vzamen. Rajše grem,“ je rekla in šla. Tudi lepega fanta je imela, pa je bil ubog. Na Hrvaško je hodil po zimi v gozdove. Neko

pomlad se je vrnila vsa kolonija, le njenega fanta ni bilo. Pobila ga je smreka. Od tedaj ni več hodila na plese, ni se zmenila za moške; začela je moliti in se postiti in blaženost je legala na njena suha lica.

Vzela je v roke sv. pismo in čitala o rojstvu Kristovem. O pastirjih je čitala in angelih, ki so peli nad betlehemskimi planjavami: „Slava Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji!“

Mir sije iz vseh obrazov. Spomnijo se bojev, težkih, morda usodnih za svoje življenje. Danes je vse pozabljeno.

Ded je imel na hrbtu že skoro devet križev, mnogo je pretrpel, noga mu dela preglavice, starost in naduha ga mučita. Pred tremi leti je žagal v gozdu bukove hlode. Celo življenje je gozdaril, to je bila njegova sreča, zadovoljnost. In nikoli se ni pobil, varoval ga je Bog in angel varih. A tisti dan je prišla nezgoda. Hlod mu je hlastil na stopalo in ga zmečkal. Mesec dni je ležal in ni mogel ganiti z nogo. Vsa domača mazila je poskusil. Zdravnika pa ni maral, bal se je, da bi mu odrezal nogo. In ko je vstal, je čutil, da ne bo nikoli več zdrav, da ne bo mogel več k fari. Trpel je vdano svojo usodo, rezljal žlice in žličnike, kuhalnice in lesene skledice ter mislil na prejšnje čase, ko je vozaril s konji po Krasu v Trst, po Šempaskem polju v Gorico, Gradiško in celo na Italijansko. Včasih je začutil veliko bolečino in nevolja se ga je polastila. Danes je vse pozabljeno.

Oče Lavrin je resen in zamišljen. Samota in leta so ustvarila kremenit značaj. V mladosti je ljubil hčer bogatega gostilničarja v Zalesju, in obljubila mu je zvestobo. Lepa je bila in on je bil krepak in zdrav, sin premožnega očeta in ponosen. Zdelo se mu je, da se mu ne more nobena ustavljati. Domneval je takrat, da bi klatil zvezde z neba in jih polagal v njeno naročje. In verjel je njenim sladkim besedam in se varal. V srce ga je bolelo, a ozdravel je bolečino in se poročil

s preprosto godčevo Meto. Ni mu prinesla srebra, a pridne roke in bistro glavo. In ko so prišle težke ure, ga je tolažila in delila z njim gorje. Letos so prišle take ure; Jenko iz Zalesja je prestavil mejnik v Lazih. Imela sta pravdo, se prepirala, klela in zmerjala. Jeza in sovraštvo je nastalo med njima. Lavrin ne, da dobi pravdo vkljub Jankovim spletkam, a vesel ni. Nikoli v življenju se ni pravdal, zato mu je hudo. A nocoj je v njegovi duši mir, nocoj je vse pozabljeno.

In Marko! Trd je in sivi lasje mu že poganjajo. Zgodaj sta mu umrla oče in mati, in siroto je vzel v svojo oskrbo Lavrin. Bil je najprej pastir. Takrat je bil še najzadovoljnejši, ker je živel brez skrbi. Veselil se je solnca nad seboj in lepe božje narave, okrašene s pisanim cvetjem, zelenimi gorami in sumečimi gozdovi. Skrbel je le za čredo, da je prišla sita in vsa domov, da se je opoldne in zvečer napojila v kalu. Potem je bil hlapec. Rad je delal in se potil. V delu je našel uteho, delo ga je osrečevalo. Brigal se ni za svet. Le dvakrat na leto se ga je spomnil: na dan svojega patrona in na pustno nedeljo. Takrat se je napil pri fari in prišel pozno domov. Gospodar mu ni tega zameril. Marko ni užil na svetu veselja, ni užil ljubezni, le eno dolžnost in potrebo je poznal: Lavrinova kmetja mora biti trdna, mora rasti. Žulje je dobil in noge so postale okorne. Nocoj je vse pozabljeno.

Pepa je bila res klepetava, a ne hudobna. Nesrečna je bila. Ogoljufal jo je nesramen človek, ji vzel čast in jo popihal čez morje. Ko je dobila sina, jo je zapodil oče od hiše. Otrok je kmalu nato umrl. Jokala je nad svojo sramoto, se kesala in šla služiti. Preklinjala je zapeljivca, ki ji je ukradel srečo. Danes je vse pozabljeno.

In kaj berem v vaših očeh, mati Meta, in kaj v tvojih Janez? Srečna sta, nista izkusila ne gorja trpljenja in gorja storjene krivice. Blagor vama! O ne, tudi vidva sta občutila boleost.

Pet otrok je imela mati Meta in le Janez je ostal. Koliko je trpela z njimi! Komaj so dorastli, da bi ji pomagali, pa je prišla smrt. Francko in Metko je pobrala zapljučnica, Tončka vnetje črev, Peterček se je pa pobil na paši. Krava sivka je izprožila skalo, ki je ubila nedolžnega fanta. Veliko je potrpehla mati Meta, a vse voljno in vdano, ker je bila pobožna žena.

In Janez! Petindvajset let je dopolnil o sv. Andreju, raven je ko sveča in krepak kot hrast v dobravi. Odslužil je cesarju in bil ponosen na to. Imel je tudi dekle, Fortunatovo Maričko iz Vodice. Ko je šel k vojakom, mu je pripela šopek za klobuk in se zjokala na njegovih prsih. Tako se je zjokala, kot bi ji bilo usojeno, da ga ne vidi nikdar več. In res ga ni videla. Bog jo je poklical k sebi. Tako se je zgodilo, da je postal Janez žalosten, da ni verjel rožam in smehu, plesu in godbi, solčnim žarkom in ptičjemu petju. Nocoj je pa pozabil na vse in mati Lavrinka tudi, saj je nocoj sveti večer.

Ded si je naložil pipo, vzel gobo, kresilo in kresilni kamen ter prižgal tobak. Gosti oblački so se dvigali proti stropu. Zahotelo se mu je govoriti. In začel je o svoji mladosti, o Francozih in tihotapcih, ki so kradli, kjer so mogli, o volkovih in risih, ki jih je streljal po gozdu, o divjem možu, grdem in kosmatem, ki je govoril kot bi grizel konce, in o godcu, ki se je norčeval iz svetnikov in smrti in pri pogrebu skočil iz krste ter izginil v hosti, da ga niso pokopali na blagoslovljeni zemlji.

Tako je prišla deseta ura. Počasi in nerodno je odbila na steni. Jeli so se napravljati k polnočnici. Mati Meta, teta Franca in ded so ostali doma. Marko je prižgal v peči bakljo, in šli so drug za drugim po ozki gazi. Tedaj so se pokazale tudi na drugih hribih baklje.

Pri fari je zapel zvon, in oglasili so se zvonovi po vsej dolini. Lepo in umerjeno so peli v sveto noč

in nosili v srca trpečih zemljanov blažena čustva. Slast teh čustev občuti pobožna duša, ki je romala v tujini, mrzli in neprijetni in se vrnila po dolgih letih pod domači krov.

Mati Lavrinka in teta Franca sta se odpravili spat, ded je pa ostal na zapečku vso noč, po davni navadi svojih očetov. Kmalu se mu je zadremalo in sanjal je o jaslicah, ki so se mu zdele najlepše na svetu, in o Jezuščku, ki ga čaka in vabi k sebi. Sanjal je kot dete.

Po vseh hribih in dolinah je ležal sneg, svitel in kristalen, da se je blestela bela gladina ob luninem sijaju in trepetu migljajočih zvezda kot sinje morje, če pluskajo nalahno valovi in se poigravajo s prozorno peno. Smrekovi gozdovi so šelesteli in nočne sape so se dotikale z božajočimi krili vitkih vrhov.

Taka je poezija svete noči v gorah, preprosta in lepa, kot je lepa pravljica sivolase babice, ali tiha, svetu neznana molitev samostanske device.

Znamenita pravda.

Po ustnem izročilu zapisal J. Česnik.

e vem kdo si je izmislil to zgodbo.

Morebiti dovtipni godec, znabiti gostobesedni mešetar ali prebrisani kmet. Vkljub vsemu poizvedovanju mi je to zagonetka do danes in mi najbrže ostane do smrti. A to me ne žalosti; glavno je vsebina, jedro, dasi me zanima tudi vir. O tem pa trdovratno molči ustno izročilo, zato moram tudi jaz kot natančen in dosleden poročevalec.

* * *

Bilo je tako-le.

Kmet Florijan Žeja se je vračal iz mestnega semnja. Lep par volov je prodal in dobil zanje štiristo goldinarjev. Kar precej je dal denar v hranilnico, da bo tem več obresti. Povedati vam namreč moram koj v začetku, da je bil Žeja velik skopuh. Vsako podkov, vsak gumb in rjavo železo je pobral na poti in ga shranil doma na polici. V krčmo ni zabajal nikoli. Če je šel v mesto, je dal v žep pol hleba kruha in dve pergišči kuhanega fižola. Tudi danes je ostal zvest svoji navadi. A mesto je bilo daleč, dolgo je ostal na

semnju in pojedel vso južine. Ni čuda torej, če se mu je oglasila lakota, ko je stopal proti domu.

Spomladi je bilo in ptiči so prepevali po logih in lozah, kjer je vse dehtelo v zelenju in cvetju, kjer je trepetalo mlado listje v zlatih solnčnih pramenčkih.

„Presneto sem lačen. Predrta reč ti! Želodec, imej pamet, kmalu bova doma.“

A zaman. Želodec se ni dal potolažiti z lepimi besedami.

„Dve uri je še do doma, Žeja. Pomisli in ne skopari! Ogrin ima veliko krčmo in gotovo dobiš kaj za južino, dasi je pozno“, je prigovarjal želodec.

„Norec, ali me hočeš spraviti na beraško palico? Star si in mnogo si skusil. Denarja pa ne dam iz rok. Nikoli ne grem v krčmo, pa bi prelomil navado danes.“

„Lačen sem, jesti mi daj in amen.“

Tako je obveljala želodčeva. Hudoval se je radi tega Žeja, a v gostilno k Ogrinu je le zavil. Stala je poleg ceste na samem. Okrog in okrog je cvetelo sadno drevje, na levo so se razprostirali travniki, na desno je rastel smrekov gozd. Pod krčmo je tekla globoka reka in gonila dve veliki mlinski kolesi in žago.

Večer se je bližal, ko je stopil Žeja v gostilno. Žive duše ni bilo niti videti, niti slišati.

„Glej, da ni nič s tvojo lakoto,“ se je začel znova kregati z želodčem.

„Pokliči, pokliči!“ je prigovarjal želodeč.

Žeja je udaril dvakrat s palico po mizi, za katero je sedel.

„Ho, ho, kje ste? Ogrin, krčmar!“ Izza ogla je prikrevsal počasi krčmar, majhen, rejen človek z zadovoljnim licem.

„Dober večer, Žeja, dober večer! Ali si tudi ti enkrat prišel v mojo gostilno? To je lepo, prav zares, to je lepo. S čim naj ti pa postrežem? Pol litra vina kaj ne?“

„Lačen sem, lačen. Ali imaš kaj gorkega?“

„Napravljenega ni nič. Juho so vso snedli sejmarji, meso tudi in pečenko. Par jajc ti lahko ocvre gospodinja.“

„Dobro, dobro, tri jajca naj ocvre in kos kruha prinesi!“

„Precej, precej! Pijače nič?“

„Četrť čvička, če že tako siliš. Voda bi bila tudi dobra.“

Ko je krčmar prinesel na mizo ocvrta jajca in kos kruha, je začel pogovor o vremenu in kupčiji.

„Srednja kupčija je letos, Žeja. Kako ti kaj gre? Ali si zdrav, zadovoljen? Slišim, da si mnogo nahranil: rediš dvajset goved in vedno nosiš v hranilnico. Berač sem proti tebi. Sin, ki sem ga študiral, mi je dosti snedel. Zdaj je advokat v Ljubljani.“

„Ni sile, Ogrin. Ljudje več govore, kot je.“

„Ne zameri, Žeja, moram k žagi pogledat. Vrnem se takoj.“

Ogrin je odšel, Žeja je hitro snedel jajca in kruh ter spil vino.

„Mudi se mi in Ogrina ni. Tudi prav, prihranim nekaj. Škoda denarja. Čemu bi plačeval ta le stara jajca in kislo vino. Ravno prav, ravno prav. A brž proč, da me ne dobi.“

Kot tat se je splazil in jo ubral proti domu.

Ko se je Ogrin vrnil v sobo, se je začudil. Žeje ni bilo nikjer. Klical ga je, a ni se zglasil.

„Ti preklicana reč! Ušel mi je. Že nekaj jih je spravil na beraško palico in prekanil. A jaz mu pokažem. Pišem mu, naj mi prinese ali pošlje tiste krajcarje. Koliko znaša račun, čak? Jajca so po šest, je osemnajst, kruh pet, triindvajset, vino deset, je triintrideset. Če ne vrne, pa grem k sinu v Ljubljano, ta mu navije uro.“

Ko je prišel Žeja v vas, že ni bilo nikjer nobene luči. Le koncem vasi je še brlela pri Medvedu. Medvedov

Tone je vozil v Ljubljano maslo, jajca in enako drobnjavo. Prijetno življenje je imel s staro materjo, čeprav nista živela v izobilju. Tudi nevesto si je že iskal, pri Žeji je potrkal na vrata, ker sta se imela rada z Manico. A Žeja je bil gluh za hčerkinе prošnje in Tonetovo prigovorjanje.

„Bogatega ženina hočem in ne takega berača.“

Medvedov Tone ni več vprašal po Manici, a rad jo je imel še vedno. In upal je, da jo dobi. Tako mu je nekaj pravilo. Bil je prebrisan in je mnogo čital. Marsikateri vaščan ga je vprašal za svet.

Žeja je pogledal skozi okno. Tone je sedel pri mizi in čital časopis, mati je dremala na klopi.

„Le beri, tuhtaj in študiraj! Vse ti ne pomaga mnogo. Hčere ne dobiš, če prideš še stokrat vprašat,“ si je mislil Žeja.

„Le ne prehitro!“ mu je nekaj zašepetalo. In stopal je dalje po vasi.

* * *

Čez teden dni je prikorakal res Ogrin v Ljubljano k sinu advokatu. Dr. Ivan Ogrin se je začudil, ko je ugledal očeta tako nenadoma pred seboj. Prej je vselej pisal, če ga je mislil obiskati. Posedel ga je na zofo, si popravil zlat ščipalnik in pogladil dolgo črno brado.

„Ali se je kaj zgodilo, oče?“

„Zgodilo, zgodilo. Le poslušaj me!“

Sklenil je roki in jih položil na široka prsa ter zrl zaupljivo v sina, ki je sedel na stolu in preplašeno gledal na okrog.

„Lepo imaš urejeno, Ivan. In malo si se zredil. To je prav, včasih si bil suh kot pajek.“

„Pustiva to! Kaj se je zgodilo oče?“

„Ti si učen advokat.“

„Dobro, dobro. Ali povejte vendar, kaj se je zgodilo.“

„Poslušaj me in ne uganjaj sitnosti! Komaj začnem, pa me prekineš. Tak, ti si učen advokat in se

razumeš na pravde. Zaradi pravde sem prišel k tebi. Ravno včeraj teden ti pride v gostilno k meni kmet Žeja. Morda ga poznaš?"

"Seveda ga poznam. Velik skopuh je, znan po po vsem okraju."

Sin si je oddahnil.

"Naje se in napije ter uide. Kar izginil je, kot bi se vdrl v zemljo, ko sem stopil za nekaj trenutkov na žago. Pisal sem mu, naj plača, a mi ni odgovoril. Pomisli, tri ocvrta jajca in kos belega kruha je snedel in popil četrť čvička. Grozil sem mu, da ga tožim, a ni se zmenil. Tako sem prišel, da narediva pravdo."

Sin se je nasmijal.

"Za tako malenkost ni mogoče tožiti."

"Kaj praviš, da ni mogoče? In tako rad bi mu zagodel eno, da bi jo pomnil svoj živi dan. Pomisli, triintrideset krajcarjev je bila vredna južina. Morda se le da narediti pravda?"

Dr. Ivan Ogrin je vstal in prekoračil zamišljen parkrat sobo.

"Imam jo," se obrne naposled k očetu. "Iz jajc se vale piške, piške rastejo v kure in kure neso jajca. Tako bi se iz tistih jajc, ki jih je snedel Žeja, zvalile tri piške, ki bi znesle veliko jajc, iz katerih bi se zopet zvalile piške itd."

"Škodo imam, škodo. Tak bo pravda, Ivan."

"Bo, bo. Zdaj morava samo še izračunati, za koliko ga toživa."

Računala sta in računala; sin je naračunal dvestopetdeset goldinarjev, in oče je bil zadovoljen.

"Jutri je sreda in dan za tožbe. Napiši mi, in ponesem k okrajni sodniji. To bo gledal Žeja, ko izve."

"Do kosila bo vse gotovo. Kosite danes pri meni, oče."

Pogovarjala sta se še mnogo o domačih razmerah in svetovni politiki, dokler sin ni odšel v pisarno.

Kot bi ga polila ploha, se je ustrašil Žeja, ko je izvedel novico o krčmarjevi tožbi. Vsi so kazali za njim s prstom in ves okraj se je norčeval iz njega. Še sin se je jezil nad njim in Manica je jokala radi očetovo sramote.

Viri pravijo, da je Žeja šel v mesto in iskal zagovornika, a ga ni dobil. Žalosten je pritarnal v vas, z upognjeno glavo in hrbtom.

„Dvesto petdeset goldinarjev! Moj Bog, kaj bo, kaj bo? Nihče me noče zagovarjati. Vsak advokat je trdil, naj se zagovarjam sam, ko sem se začel dogovarjati rati cene. Hudo je na svetu, hudo. Za denar vse, za Bog plačaj nič.“

Na potoku je napajal konje Medvedov Tone. Vesel je bil in žvižgal si je, ko je prišel mimo Žeja.

„Dober večer, stric Žeja! Ne bodite vendar tako žalostni!“

„Žalosten, žalosten! Kako ne bom otožen, če mi gre za kožo. Zagovornika ne dobim. Noben advokat me ne pride zagovarjat.“

„Stric Žeja, kaj pa rečete, če vas grem jaz zagovarjat? Z božjo pomočjo spravim tistega advokata v kozji rog.“

„Ti bi ga spravil?! Ne verjamem. Zvit si res in veliko bereš, a tega ne morem verjeti in ne morem.“

„Ne maram se hvaliti, a lahko se zanesete name. Ampak zastonj ne pojdem.“

„Tudi tebe da bi plačeval! Vse za denar!“

„Za plačilo hočem Manico.“

Pomišljal je in pomišljal, naposled se je le odločil.

„Če me rešiš tega krčmarja, jo dobiš. Naj bo!“

Stisnila sta si desnici.

„Kadar bo dan, mi povejte!“

„Povem ti.“

Žeja ni mogel spati po cele noči. Mislil je le na nesrečno pravdo. Če je za nekaj trenutkov zatisnil oči, je imel težke sanje. Ogrin ga je preganjal z dolgo

gorjačo po gozdu. Skakal je iz skale na skalo, se skrival med grmovje, a gostilničar je bil povsod za njim z grozečim pogledom, debel in širok in se mu je satansko smejal. Ko se je prebudil ves znojen, začel je moliti in se kesati, da ni odgovoril Ogrinu na pismo in mu plačal tistih krajcarjev. Ne bi bilo treba letati v Ljubljano, iskati advokatov, priti z dolgim nosom domov, ne bi ga zasmehovali vsi ljudje in se veselili njegove nesreče. Spomnil se je Medvedovega Toneta in za hip mu je vzplala v duši nadeja. A težke misli so jo pokopale. Ogrinov sin je skoro najboljši advokat bele Ljubljane, nobene pravde ne izgubi. S takim se je nevarno igrati! Poje te za malo južino. Z gospodo ni dobro črešenj zobati.

Medvedov Tone je pa mirno in zadovoljno spal v svoji čumnati. Natančen načrt si je naredil še tisti večer, ko sta govorila z Žejo in potem ni mislil na to. Nobenih sanj ni imel o advokatu in krčmarju. Po dnevi je bil na delu, oral je, sejal in sadil.

Prišel je dan, ko se je imela vršiti razprava pri okrajnem sodišču. Žeja je zgodaj vstal, ker je bilo v mesto štiri ure hoda. Najlepšo obleko je oblekel, obul črevlje z vihali, okrog vratu je ovil židano ruto, ki jo je podedoval po svoji materi, v suknjo je vtaknil porcelanasto pipo s kratko cevjo.

Slaboten je bil in zdelan od bedenja in skrbi. Počasi je stopal o početku s palico v roki in gledal v tla.

Pri Medvedu je potrkal na okno. Stara Medvedka je odprla in zvedavo pogledala Žejo.

„Dobro jutro! Ali ni Toneta doma?“

„Dobro jutro! Lej ga Florijana, saj si že vstal! Tone je na njivi.“

Žeja se je požuril in se začudil Tonetovi pridnosti. Hitel je, da mu je kar pot lil raz čelo.

„Kaj pa sadiš, Tone?“

„Dva mernika boba sem skuhal in zdaj ga sadim.“

Ne bojte se, o pravem času se pripeljem za vami. Kdaj je ura?"

"Pisano je: od pol enajstih do enajstih. A kaj boš s kuhanim bobom?"

"To je moja stvar. Ne zamerite, ne utegnem govoriti. Delati je treba, da ne zamudim. Z Bogom! Srečno pot in na svidenje!"

Solnce je vzhajalo izza gora in žareče barve so se razsipale čez zeleneče doline in porastle hribe, čez žuboreče valčke ponosne reke in čez smrekove gozdove, ki so šelesteli in se prebujali iz spanja. Veje so se svetile v jutranji rosi in v vrhovih vitkih smrek so se lesketale zlate igle. Nekje se je oglasil slavček, in razlegalo se je mogočno petje v hramu božje narave.

Žeja je stopal po poti in ko je prišel na cesto, je urno ubral pot. Reka je šumela in valovi so se zaletavali ob bregove, kjer so rastli topoli in gosto grmovje.

* * *

V sodni dvorani so bili zbrani vsi razun Medvedovega Toneta. Sodnik, majhen, star gospod s plešo je nezadovoljno cepetal sem in tja in premikal svojo črno čepico in mahal s širokimi rokavi sodnijskega plašča. Zdaj in zdaj je izpregovoril besedo z advokatom, ki je mirno stal v dvorani s prekrižanimi rokami in pogledom, uprtim na Žejo. Ta je strahu trepetal in zrl na vrata, kdaj se bodo odprla. Krčmar je sedel na ozki klopi in zadovoljno vihal svoje sive brke in bobnal po mogočnih debelih prsih. Edino pisar, dolg, suh človek z velikimi očali, je čepel mirno za pisalno mizo in se ni brigal za nič na svetu, le za svoje pero in papir pred seboj.

"Žeja, kje je vaš zagovornik? Radi njega ne bomo čakali celo večnosti. Če ga skoro ne bo, pričnemo razpravo."

"Pride, gospod sodnik. Prav lepo prosim, počakajte še malo! Rekel mi je, da pride o pravem času."

Minuta za minuto je potekala. Toneta še ni bilo. Žeja je sedel kot na žerjavici. Klobuk je vrtel med rokami in na tihem klícal vse svetnike na pomoč, da bi skoro prišel zagovornik. Ura je kazala tri četrta na enajst.

„Vašega zagovornika ne bo, Žeja. Razprava se prične.“

Krčmar je pogledal Žejo z nasmehom in škodoželjno, dr. Ogrin si je popravil zlat ščipalnik.

„Prosim, gospod sodnik!“

„Nič: prosim; razprava se prične.“

Na hodniku so se tedaj začuli koraki, na vrata je nekdo krepko potrkal in koj nato je vstopil Tone Medved.

„Dober dan, gospoda!“

„Dober dan! Čemu trkate na vrata?“ Ali niste videli tablice, kjer stoji črno na belem: tukaj se ne trka.“

„Oprostite, gospod sodnik, mudilo se mi je in nisem imel časa paziti na take malenkosti.“

„Kje ste pa bili toliko časa in kaj ste delali? Razpravo sem hotel začeti ob polenajstih, da sem prej prost. Človek ima toliko dela, da ga glava boli.“

„Kje sem bil in kaj sem delal? Vstal sem pred zoro in sem moral nasaditi dva mernika kuhanega boba, predno sem se pripeljal sem.“

„Tepec, kdaj je pa kalil ali rodil kuhan bob?“

Zasmejali so se vsi, najbolj krčmar. Še pisar se je zganil pri svojem delu.

„Hvala za priimek, gospod sodnik! Le smejite se, le! Dovolite pa, da vas tudi jaz vprašam: Kdaj so se valile piške iz ocvrtih jajc? Če veste le en slučaj, dobi pravdo gospod advokat in krčmar in ne jaz in moj prijatelj Žeja.“

Pogledala sta se gospod sodnik in advokat, krčmar je prebledel, pisar je vstal od mize in se smijal s Tonetom. Le Žeja je sedel mirno, kot skesan grešnik.

„Razprave ne bo, tožba se zavrne,“ je rekel sodnik.
 „Amen,“ je odgovoril Tone in stopil k Žeji.

„Stric, oproščeni ste.“

„Tak ni nič,“ je začel krčmar. „Ta lump ne bo kaznovan?“

„Oče, molčite, da vas ne toži.“

Medvedov Tone je stopil k Ogrinu in mu ponudil triintrideset krajcarjev.

„Tu imate dolg, gospod Ogrin.“

„Ne maram tistih vinarjev. Naj jih ima Žeja, naj skopari in dere ljudi!“

„Oče, tiho!“ je prigovarjal sin. Tako se je končala ta znamenita pravda.

Žeja je ostal mož-beseda in dal Manico Tonetu. Ko ju je župnik tri tedne po pravdi oklical, so si ljudje šepetali: „Na tak način si še ni nihče priboril žene.“

In Tone je še danes ponosen na svoj zagovor in Manica še bolj na svojega moža.

Doma in v svetu.

Povest. Spisal Zvoran Zvoranov.

I.

edro septembersko jutro se je budilo.

Nebo, vse čisto kakor umito, je žarelo na vzhodu in vsak hip je moralo pogledati solnce izza gor. Rahla sapa je šla prek gričev in polj, po travi in grmovju se je bleščala rosa jin cvetice so se sklanjale še trudno k tlom kakor v enu. Vse je bilo tiho, le v nizkem grmovju ob potoku ls včasih zacrlikal slavec pritajeno: „— Ci—trrr... ci—trrr...—“

Za poljem, po katerem so se razgrinjale njive in senožeti, se je belila skoz drevje vasica Zapolje. Bile so večinoma nizke hiše, a lične in bele, sred njih je stal strogo in pazljivo, kakor siv starec sredi otrok, zvonik zapoljske podružnice svetega Martina.

Skoraj izven vasi je stala nezakrita od grmovja Strmčeva hiša. Ni bila videti tako bela in gosposka kakor druge, kajti stari Strmec je ni bil v letih svojega gospodarjenja še nikdar pobelil, ker se mu je zdelo škoda denarja za take stvari, a vendar so Zapoljčani vedeli, da ima njen gospodar precej cvenka

pod palcem. Pred tridesetimi leti je bil po svojem očetu podedoval skoraj popolnoma zadolženo posestvo, a s pridnostjo in varčnostjo, ki je bila skoraj podobna skoposti, se je izkopal iz dolgov, nakupil tekom let precej zemlje in postal premožen kmet, ki je redil jarem volov in par krav.

Na senožeti kraj potoka je kosil Strmčev France tisto jutro otavo. Lepo se je rezala in mladi kosec je bil vesel, da mu je šlo delo tako urno izpod rok.

Dokosil je do steze, ki je šla skozi travnik, se ustavil in začel brusiti koso.

Solnce se je bilo tačas dvignilo izza gôr in gričev in na travniku se je zaiskrilo nešteto rosnih kapljic, lepših od brušenih diamantov. Celo Francetu je zaigralo veselje krog srca, ko se je ozrl naokoli in videl vso krasoto tega jutra.

Hotel je že kositi dalje, a tedaj je prišla po stezi Strugarjeva Anica, dekle okrog osemnajstih let.

„No, kam pa tako urno, Anica?“ jo je vprašal kosec, ko je prišla bližje.

„V mlin grem po moko!“ je odgovorila in hotela dalje.

„Počakaj malce, saj se ti ne mudi! Bogve, ali je Jernejček že zmlél!“

„Nimam časa, doma je še mnogo šivanja!“ je dejala dekle nekako v zadregi in upirala oči v tla.

„Kaj to, saj te šivanje počaka! — Kako je pa mati kaj?“

„Počasi ji gre na bolje, začela je že vstajati, a popolnoma zdrava še ni.“

France ni več vedel, kaj bi ji povedal, ali kaj bi jo še vprašal. Naslonil se je na koso in molčal par hipov, nato pa se je zopet nečesa domislil in izpregovoril: „Lepo vreme je, Anica, prav nalašč za otavo!“

„Res, lepo je ... Toda, France, jaz res nimam časa. Hiteti moram ... Z Bogom!“

„Z Bogom!“

Odhitela je po stezi in izginila kmalu za grmovjem.

„Kako se ji mudi!“ je zamrmral France zamišljen in gledal par hipov za njo, potem pa zopet začel kositi.

„Švrk — švrk —“ je ječala kosa v kratkih presledkih in otava je letela v visoke redi na stran.

Kosil je še urnejše nego prej, in vesele misli so mu delale tovarišijo.

„Čedno dekle, ta Anica, in čudno, da nisem prej še nikdar mislil nanjo. In pridna in poštena je tudi. Bog ve — menda ji daleč naokrog ni enake.“

Tako je bil vesel te misli, da se je ustavil sredi travnika in tako lepo zavriskal, kakor je le on sam znal v Zapolju. Lahko mu je bilo pri srcu, kakor peresce se mu je zdela kosa, pojoča smrtno pesem rosni otavi in jesenskemu cvetju nad njo.

Onstran potoka za leskovim grmom pa je sklepala tačas Brumnova Mica, največja klepetulja v Zapolju in daleč naokrog, kar roke od začudenja. Šla je bila to jutro brat gobe in videla je izza grmovja, kako je France ustavil Anico in se z njo pogovarjal.

„Jej... jej... Ta dva skupaj?! Jej... jej... in še nihče tega ne ve, ne njegovi stariši, ne njena mati... O, ti nemarnost mladostna!...“ je vzklikala, vzdignila crez delj časa koš z gobami in jo kolikor mogoče hitro ubrala proti vasi, da pove to važno novico neštetim svojim znankam in prijateljicam.

Tačas je prišel stari Strmec na senožet trosit otavo, da bi se posušila že v predpoldanskem solncu.

France je pokosil še del travnika onstran steze in prišel potem na očetovo stran.

„Hm...“ je začel stari Strmec, „delj časa že nekaj premišljuje, povem pa še tebi, ker se tebe tiče. Veš, France, mati od te pomladi, kar je bila bolna, ni več prava. Ne more več opravljati vsega v hiši in pri gospodinjstvu kakor včasih. Dekle ne kaže jemati, ker so predrage in delajo vse le na pol. Hm, Francelj, kaj misliš — prav bi bilo, da si ti dobiš nevesto?!“

„No, seveda bi bilo prav...“ je odgovoril sin.

„Tako je. Si li na katero že mislil?“

„Nič gotovega še ne!“ je odgovoril France nekako v zadregi.

„Prav je tako... Veš, jaz bi ti eno nasvetoval, pridna je, poštena in tudi brez denarja ne bo!“

„Katero pa?“

Stari Strmec se je odkašljajal in dejal važno: „Gričarjevo Meto z Vrha. Pripravna bi bila zate in za našo hišo.“

„Kaj? Tisto šepasto?... Hahaha... Oče, tiste pa ne... Rajši nobene!“ se je zasmel France.

„Bodi pameten, fant, in premisli vse, predno katero zineš! Dekle je pridno in pošteno!“

„Seveda je. Kdo ji pa kaj očita? Ali zame ni!“

„Kaj ni zate! Doto ima kakor nobena v vasi!“

„Kaj meni dota mar!“

Oče je vzrotil, ko je slišal te sinove odgovore.

„Njo vzameš in druge ne! Kaj lepota in Bog ve kaj še vse, kar tebi roji po glavi! Denarja je treba dandanes in pridnosti in poštenosti, ne pa tistih neumnosti!“

„Poslušajte vendar, oče!“ je miril France očeta, a ta ga ni hotel poslušati.

„Njo vzameš in mir besedi. Tje za prihodnji pust enkrat bo najbolje, da naredimo!“

France je umolknil.

Nekaj časa sta oba molče trosila, nato pa se je zopet oglasil stari Strmec: „Saj to lahko sam strosim! Ti idi domov, pokosi, kar je še otave blizu hiše, popoldne pa spraviva posodo iz hrama in jo namočiva, kajti drugi teden bo treba že trgati!“

France je zadel koso na ramo in počasi odšel proti domu. Vse tiste lepe misli o bodočnosti so se razgubile v nič in nevoljen je bil na očeta in njegov načrt. A bil je odločen, da ne vzame Mete, naj se zgodi, karkoli hoče.

* * *

Teden pozneje je začela trgategv.

Bog je bil dal lepo in toplo vreme in grozdja je bilo toliko kakor malokatero leto.

Po bregih in brdih okrog Zapolja je bilo živahno življenje. Med temnozelenimi trtami po vinogradih so se videle pisane rute deklet, ki so trgala; goloroki fantje so hodili semtertja in nosili polne brentače grozdja v plavnike, ki so stali na vozih konec vinogradov. Gospodar je na vse pazil, pripomogel zdaj tu, zdaj tam, tega pohvalil, onega pokaral. Celo sivi dedje niso mogli te dni prestati doma, oprti ob palico in z živčkom med čeljustmi so prikrevsali v vinograd pogledat, kako gre trgategv. Tako je bilo vse zbrano med trtami, od sivega starca, ki trepeče od starosti, pa do najmlajšega fantka, ki še govoriti prav ne zna, pa bi že rad pomagal z okorno, otroško ročico pri trgatvi. Vse je veselo, govorjenja in šal ni konca ne kraja, zdaj pa zdaj zadoni vesela dekliška pesem in se dvigne kakor ljub pozdrav v višavo proti modremu, čistemu nebu, ali pa zavriska fant, da se odmeva daleč doli v vas...

Strmčevim je pomagalo trgati par deklet, med katerimi je bila tudi Strugarjeva Anica.

Stari Strmec je sam trgal in pazil na delavke, da niso tratile časa, France je pa nosil grozdje v plavnik.

Dopoldne so napolnili prvega, France je zapregel vola, ki sta med delom mulila travo, in pognal.

„Le kmalu se vrni, da do večera vse potrgamo!“ je zaklical stari Strmec za vozom.

Kmalu potem je odšla Anica po kosilo, kajti Strmčevka je bila preslabotna, da bi je bila sama prinesla v precej oddaljeni vinograd.

Tako se je zgodilo, da je Anica dohitela Franceta na poti.

Šla sta nekaj časa skupaj in se pogovarjala, in Bog ve, kako je prišlo, da je France vprašal dekle

sred pogovora: „Kaj se ti zdi, Anica, ali bi ne bilo prav, če bi se midva vzela?“

Ona je zardela in odgovarila s tihim glasom:

„Ni prav, France, da se tako šališ z menoj!“

„Ne, Anica! Resno mislim...“ je dejal on.

„Čemu se tako resnega delaš, ko se le šališ?... Kaj bi jaz, uboga reva, pri vaši bogati hiši?... Pusti te šale, France!“

„Ali veruj mi, Anica! Zares te vprašam, ali bi ti hotela k nam za gospodinjjo?“

Tedaj je ona spoznala, da misli on resno, in dolgo molčala.

„Povej vendar, Anica, kaj misliš! — Reci: da!“ je prosil France in njo prijel za roko.

„Morda... če bi bili vsi zadovoljni“; je dejala Anica komaj slišno in izmaknila roko iz njegove.

Nad njima so šumeli hrasti kraj poti, nekje daleč v polju se je zdaj pa zdaj oglasil samotni ščinkovec kakor včasih v začetku pomladnih dni.

Molče sta stopala drug ob drugem, zatopljeni v lepe misli tja do ovinka, kjer se odcepi od poti bližnja steza v Zapolje.

Tam sta se ločila. Anica je odšla po bližnjici, France pa je dalje stopal ob vozu, ki je težko naložen škripal po kameniti poti. Gledal je prek njiv na stezo, koder je hitela Anica, in vesele, srečne so bile njegove misli...

Ko je doma po kosilu nosil grozdje iz plavnika v klet, je prišla tudi mati pogledat.

„Dobra letina bo letos, hvala Bogu!“ je začela z veselim glasom, videča polne čebre.

„Dobra, mati, kakor malokatero leto!“

„Če Bog da, bo letos vsega pridelka dovolj. Vesel je človek, ko vidi, da je božji blagoslov v hiši. Malo takih letin sem videla, kakor je letošnja, in Bog ve, ali še kako tako dočakam. Leta so prišla, leta, in slabost in bolehnost ž njimi...“

„Kaj bi tožili, saj ste še krepki!“ jo je prekinil France.

„Nisem, ne, kakor se morda tebi zdi. Moči mi ginejo in ne morem več vsega zmagovati. Veš, Francelj, nevesto si poišči, jaz pa sedem v kot, vzamem rožni venec v roko in bom čakala božje dekle — smrti še teh par let, ki mi jih je Bog namenil. Kaj bi ne bilo prav?“

„Seveda...“ je odgovoril France.

„Ali nisi še nikdar na to mislil?“

„No, seveda sem... Pa kaj to!.. Resnega ni bilo še nič...“ je odgovarjal z negotovim glasom.

„Ali si nisi še nobeno izbral?“

„Izbral... izbral... Kaj me sploh izprašujete o tem, ko še sam ne vem, kako in kaj!“ je odvrnil skoraj jezno.

„No, vidiš... Meni je pa Brumnova Mica pravila, da te je videla s Strugarjevo Anico.“

— Vse že vedo! — je šinolo Francetu po glavi in skoraj bi bil v naglici preklel Brumnovo Mico in vse vaše klepetulje, a premagal se je in molče tlačil grozdje v brentač. Neprijetno in sitno mu je bilo, da se je skrivnost, ki jo je nosil tako globoko v srcu, tako hitro izvedela.

Mati je čakala odgovora, a ko je videla sinovo trdovratno molčanje, je nadaljevala: „No, saj to ni še nič hudega! Anica je pridno, pošteno deklo, nihče ji ne more česa očitati, ali revica nima drugega, kakor kar zasluži. Oče bi pa rad, da bi si ti izbral nevesto, ki bi imela tudi kaj dote. Vidiš, pravil mi je nekaj, da bi bilo prav, če bi vzela Gričarjevo Meto z Vrha...“

„Nehajte vendar enkrat — lepo vas prosim!“ je dejal France nestrpno.

„Nikar se ne jezi, saj sem ti hotela povedati le očetovo željo! Slušaj ga, če ti je le mogoče, ker doslej ni še nikdo žaloval, če je stariše poslušal!“

„Kar se tega tiče, ne bom očeta nikdar slušal!“ je dejal France odločno.

„Premisli vse, Francelj! ... Saj poznaš očeta ... Kreg in prepir bo v hiši, če ga ne boš poslušal ...“ je govorila mati s prosečim glasom.

France je zvrnil zadnji brentač grozdja v čeber in je bil vesel, da se skoraj izogne temu neprijetnemu pogovoru.

„Veste, mati, pri tej stvari se bom ravnal, kakor mi bo srce ukazovalo!“ je dejal in šel napreč vola.

Ko ju je napregel, je dejal: „Z Bogom!“ — in pognal.

Solnce je bilo še visoko in grozdja je bilo nemara še za en plavnik v vinogradu.

Strmčevka pa je odšla v hišo s težkimi mislimi in skrbmi v srcu. Poznala je možovo skopost in sinovo trdovratnost, in zato je vstala v njenem srcu nejasna, temna slutnja o žalostnih dneh, ki pridejo nemara v hišo po dolgih, mirnih časih ...

II.

Bilo je na nedeljo po svetem Martinu, svečan dan za Zapolje.

Pri Strmčevih so pokosili in stari Strmec je bil izredno dobre volje. Zakaj ta dan je bil sklenil kupčijo z nekim vinskim trgovcem in prodal pridelek tistega leta za precej visoko ceno.

„Ej, Francelj!“ je dejal, ko so odmolili po kosilu, „idi v klet po bokal vina, da pokušamo letošnjega!“

France je vzel ključ in bokal in odšel.

Strmec je pa začel praviti ženi: „Vidiš, danes sem prodal vino istemu kupcu kakor lani. Po osemnajst mi ga plača. Petnajst hektov po osemnajst goldinarjev, to je ... to je ... dvestosedemdeset goldinarjev ... Lep denar — kaj praviš? Vrhutega pride sam po vino! Ali nisem naredil dobre kupčije?“

„Seveda si, hvala Bogu!“ je odgovorila Strmčevka.

„Dva polovnjaka sem pa doma pustil. Sicer bi bil lahko tudi to prodal, ali o priliki človek rad pokuš

svoj pridelek. In na Francija sem tudi mislil. Najbolje bo, če pride prihodnji pust nevesta k hiši. Fant ima štiriindvajset let in mi dva tudi nisva tako pri moči, kakor včasih. Tisto Gričarjevo Meto naj vzame, kakor sem ti že pravil! Dekle je pametno, pošteno in iz bogate hiše. Gričar ji gotovo odšteje najmanj tri tisočake za doto in France bo lahko vesel, če ga bo le hotela!“

„Vse je prav ... A Bog ve, ali bo Francelj zadovoljen?“

„Eh, kaj, zadovoljen ali ne! Moja volja je, jaz sem gospodar in mene mora poslušati. Saj sem tudi jaz svojega očeta poslušal, moj oče deda in nikdar se nisva kesala ...“

„Francelj pa ni z Meto zadovoljen in ni. Na tisto Strugarjevo nekaj misli ...“ je plaho pristavila Strmčevka.

„Na katero?“ se je začudil Strmec. „Na Strugarjevo? Kaj pa bo pri nas tako revše revno, ki nič nima kakor tisto bajto in vrtič zraven, velik kakor rjuha? In koncem koncev bi še stara Strugarca prišla k nam in bi jo morali mi rediti ... Ne — iz te moke ne bo kruha!“

Morda bi se bil Strmec navsezadnje še začel jeziti, da ni prišel tisti hip France z vinom.

Mati je dela kozarce na mizo in sin je nalil.

Strmec je dvignil kozarec proti oknu.

„Precej se je že učistilo!“ je dejal.

„Na zdravje!“

Vsem je ugajala dobra kapljica.

„Petnajst hektov sem ga prodal, Francelj!“ je začel oče. „Lep denar sem dobil zanje. Če naredimo prihodnji pust ženitovanje, nam ne bo sile. Kaj praviš?“

„Kaj! ... Nič!“ je odgovoril sin.

„Gričarjevo Meto vzameš, pa bo vse prav!“

„Oče, prosim vas, ne govorite mi o njej! Nje ne vzamem, tudi če je v zlato vkovana.“

„Glejte jo, no, predrznost in prevzetnost!“ se je raztogotil oče. „Katero bi pa rad vzel? Tisto Strugar-

jevo, ki nima drugega kakor jokav obraz, par cap in tisto bajto in vrtilč, ki še njen ni? ... Ha — ha — ha —!“

„Oče, prosim vas, nikar ne zabavljajte! Pridna in poštena je kakor Meta, ali pa še bolj. Da nima dote, tega ni ona kriva in brez Gričarjevih tisočakov bomo tudi izhajali!“

„Torej tako si misliš ti? Moje posestvo, ki sem ga pridobil s težkim delom in s krvavimi žulji, to bi ti rad sedaj užival in tista deklina in njena mati bi se pasli pri naši hiši? Veš, fant, naravnost ti povem, da sem tu jaz gospodar in da ti mojega posestva nikdar ne dobiš, če se ne oženiš po moji volji. To stoji pribito in stori, kakor hočeš!“

Srdito je udaril po mizi.

„Pa je imejte vi sami in je uživajte!“ je zakričal jezo France, vstal in zaloputnil vrata za seboj.

„Rajši je zapustim občinskim beračem kakor tebi!“ je kričal Strmec.

A sin ga ni več slišal.

Šel je v čumnato, oblekel praznični jopič in vzel iz skrinje par goldinarjev, ki jih je bil ob priliki shranil. Potem je odšel.

Oče ga je videl skoz okno, ko je odhajal, in to ga je še bolj razjezilo.

„Glej ga, zdaj gre v gostilno pit in denar zapravljat!“ je kričal. „Pijanec bo, potepuh, nepridiprav...“

„Jenjaj vendar enkrat!“ ga je prekinila žena. „Kolikokrat je pa že pijančeval in ponočeval? Saj je skoraj vedno doma in tudi danes bi bil, če bi bil ti lepše ravnal ž njim!“

„Uh ... uh ... uh! ...“ je kričal Strmec. „Ti mu še potuho daješ? Ti si ga razvadila! Uh ... uh ... uh ... Ob vse bo ... Vse zapravite ... A dokler sem jaz gospodar, ne in ne ...“

Vstal je in kričaje odšel v hlev.

Strmčevki pa so zalile solze oči. Razpor in prepir

je bil v hiši, in ker je poznala moža in sina, je vedela, da ne neha kmalu.

„O Bog, ti nas vladaj... ti nas varuj in nam vrni zopet ljubi mir!...“ je ihtela in šla pomivat v kuhinjo.

Tačas je bil France že izven vasi in je hitel po stezi navzgor v grič. Tam so bili pašniki in senožeti, poraščene z nizkim grmovjem, le tuintam se je dvigal visok hrast ponosno proti nebu.

Že precej visoko nad vasjo se je France ustavil, krenil k bližnjemu hrastu in sedel v senco.

V vejah je šumela lahna sapa, zdaj pa zdaj se je utrgal rumen, suh list in zaplesal boječe, neodločno po zraku in padel na zemljo.

Jesensko solnce je sijalo prijazno na Zapolje, ki je ležalo v dolini v popoldanskem miru. Bele hiše so se stikale druga k drugi, na začrnelem zvoniku se je svetilo jabolko kakor samo zlato.

France je gledal na vas pod seboj in iskal Strugarjevo hišico. Tam na koncu je bila, desni vogel in začrneli dimnik sta se videla med polgolim drevjem.

Zamislil se je.

Vsi dogodki zadnjih dni so mu prišli v spomin. Ali ni bilo morda prav, da si je izbral Anico za nevesto? Premišljeval je dolgo in natančno in nič si ni mogel očitati. Pridna in poštena je in celo oče ni mogel najti drugega madeža na njej, kakor da je uboga. Je li bogastvo k sreči potrebno? Bi bil li srečen, če bi vzel Gričarjevo Meto? In je li Anica sama kriva, da je revna? Na vsa ta vprašanja mu je odgovarjalo srce vedno: — Ne! —

A vendar ni vedel, ne kod, ne kam, da bi se rešil iz svojega sitnega položaja. Vdati se očetovi volji in pustiti Anico? Ne — dal ji je že besedo, da le njo vzame, in tudi ona mu je obljubila srce in roko, če bi bili vsi zadovoljni.

A poznal je tudi očetovo trdno voljo. Kar reče, to

je kakor pribito. Kam in kako torej? — France se ni vedel odgovora.

Dolgo je premišljeval in njegove misli so bile vedno mračnejše in temnejše...

„Iz tega mučnega in brezplodnega premišljevanja ga je vzbudilo zvonjenje iz doline. Vabilo je k blagoslovu.

Pojdem v cerkev in potem h Grozdu pit! — si je dejal poglasno, skočil kvišku in počasi odšel v vas.

Po blagoslovu je res šel h Grozdu.

„Hej, France, kaj pa te je danes k nam zaneslo? Na, pij, takega Grozd še ni točil! Kakor cekin je! Bog te živi!“ so ga pozdravljali fantje in mu ponujali piti od vseh strani.

„Postavi se, fant! Kaj boš zmiraj doma čepel in se držal matere za krilo? In starega se tudi ne boj, saj si že odrastel!“ so ga nagovarjali drugi, ki so bili že precej pogledali v kozarec tisto popoldne.

France je gledal, kje bi si dobil prostor.

„Hej, Strmec, gori k nam pridi! Stisnemo se in zate bo že še prostor!“ je klical v kotu Francetov prijatelj Grudnov Tone.

France se je prerinil med mizami do prostora, kamor ga je klical prijatelj.

„Na, pij!“ mu je ponudil.

France je pokusil vino.

„Hej, Grozd, še en kozarec in štefan na mizo!“ je zaklical Tone krčmarju in se potem zopet obrnil k prijatelju: „Pij in vesel bodi, da si prišel med ljudi svoje vrste! Nikar se mi ne drži kakor kaka mila Jera! Če sta si s starim kaj navzkriž zaradi Anice — pozabi!“

Zadnje besede mu je skoraj zašepetal na uho.

France se je začudil: „Kako pa ti to veš?“

Tone se je nasmejal: „Kaj se pa v Zapolju vsega ne izve, ko imamo Brumново Mico, Štefkovo Nežo in še cel regiment takih klepetulj!“

Grozd je prinesel štefan vina in postavil kozarec pred Franceta.

„Tega plačam jaz!“ je dejal Tone in nalil fantom polne kozarce.

„Na zdravje! Živijo!“

Vsi so trčili, da je zazvenčalo, in pili.

Na doljnem koncu mize je zapel visok fant veselo pesem:

Kdo bi zmirom tužen bil?

to ne more biti,

Bog je pamet mi delil,

tužnost razpoditi.

Vsi so zapeli ž njim. Vino in fantovsko petje je Franceta naenkrat izpremenilo. Tudi on je zapel z ostalimi, nazadnje zavriskal in si prižgal viržinko.

„To bi stari pihal, če bi te videl!“ se mu je smejal Tone.

„Eh, kaj! Zdaj sem vse skupaj pozabil!“ je odvrnil France in naročil na svoj račun drugi štefan.

„Kaj pa imata z očetom pravzaprav? Razloži mi vso stvar!“ je dejal Tone in se zaupno nagnil k prijatelju.

Francetu je dobro delo, da se je prijatelj tako zanimal zanj, in je upal, da mu da morda še kak dober svet, če mu vse pove.

„Oče hoče, da naj vzamem Gričarjevo Meto. No, in jaz je ne maram... To je vse!“

„Glej, no!“ se je zasmejal Tone. „Gričarjeve tisočake bi rad. Saj vem, kako je! Prav imaš, France, da nočeš Mete. Mnogim se je že ponujala, pa je nihče ne mara. Dota je res lepa, a ona ni ne čedna, ne posebno pridna, ker pri Gričarjevih je vse bolj gosposko. Tvoj stari pa misli, da je denar vse. Eh, tako je pri vas gruntarjih... Kakršen je oče, tak naj bo še sin! Pri nas bajtarjih je pa vse drugače. Prosti smo kakor ptiči. Učil sem se pri rajnkem očetu, Bog mu daj dobro,

kovanja, a tu v Zapolju ni mnogo dela in kovačnica mi stoji skoraj veš čas prazna. Veš, France, to zimo pojdem v Trst delat v plavže. Tam rabijo delavcev in tudi zaslužek je lep. Brumnov Tine in Tončkov Janez sta oba tam od te jeseni in sta prav zadovoljna. Tudi jaz pojdem za njima ..."

"Prav... Stori, kakor ti kaže!" je odgovoril France nekako zamišljen.

Tobakov dim se je vil po sobi, obrazi so rdeli, fantje so trkali s kozarci in pili, zdaj pa zdaj so zapeli, da se je slišalo ven v vas, nad katero se je zgrinjala tiho in počasi jesenska noč.

Vsem je bilo lahko in prijetno v srcu, tudi Francetu.

Doma je pa stari Strmec klel in tarnal: "Uh... uh... uh... Ob vse bo... Vse bo zapravil in zapil ta nepridiprav, ta lump..."

Strmčevka pa je jokala...

* * *

Tako se je godilo prvo nedeljo, drugo, tretjo...

Pozno v noč je prihajal France domov, drugi dan pa je vstal s težko glavo in slabo voljo...

Oče se je prepiral in klel, France mu je odgovarjal, mati pa ju je zaman prosila in mirila. Tako je bilo med tednom, ob nedeljah je pa France iskal tolažbe pri Grozdu.

Počasi je prišla zima in advent. Zgodaj že je zapadel sneg in zagrnil Zapolje in hribe okrog v svoj mehki, beli plašč.

Tudi dan pred Božičem je snežilo, a na večer se je nebo razjasnilo, veter je potihnil in pokojno je prišla sveta noč na zemljo.

Strmec in Strmčevka nista mogla k polnočnici, ker je bilo od Zapolja do fare skoraj uro hoda po zimi in je bil sneg visok.

France je pa šel. Obul je visoke škornje, del gorko kučmo na glavo, se dobro zapel in odšel ven v sveto

noč. Visoko na nebu je plula luna, zvezde so gorele svetlo in mirno in od fare so se slišali čez griče pri-tajeni glasi zvonov, ki tako lepo pojo in vabijo v sveti noči.

France je urno stopal skozi vas po gazi, ki so jo bili že naredili Zapoljčani, idoč i k polnočnici. Ni bil še izven vasi, ko je dohitel dekle, ki je tudi šla k polnočnici — Strugarjevo Anico.

Vesel jo je pozdravil, kajti že delj časa ni govoril ž njo.

„Dober večer, Anica! Saj te smem spremljati?“

„Lahko!“ je odgovorila nekam tiho in boječe.

„Kaj se morda ljudi bojiš?“ je vprašal France ponosno in stopil na njeno stran.

„Dobrih ljudi ne, ampak obrekovalcev...“ je odgovorila žalostno.

„Pusti jih, naj govore, kar hočejo! Pošteno mislim in naj naju le opravljalo zlobni jeziki — pride dan, ko vsem obrekovalcem usta zamašim!“

„Oh, Francelj, da bi ti vedel, kaj vse moram slišati! Da te podpihujem, da sem kriva prepira v vaši hiši, da sem iz tebe, ki si bil prej priden in trezen fant, naredila — pijanca...“

Dekle je zaihtelo.

On pa je vzrojil: „Kdo to pravi? Povej mi ga in potem bo videl, kaj sem jaz!“

„Vsa vas govori tako...“ je ihtelo dekle. „Oh, Francelj, pusti mene, revo, in vzemi Gričarjevo Meto, ki ima bogato doto!“

„Nikdar, dokler bom živ, ne!“ jo je prekinil France z razburjenim glasom.

„Kaj pa bi z menoj?“ je nadaljevalo dekle med solzami. „Oče ti nikdar ne dovoli, da bi me vzel. Kreg in prepir bo pri vas, jaz bom nesrečna in ti tudi!“

France je molčal. Slišale so se le njune stopinje po snegu in tiho ihtenje dekleta.

Zasmilila se mu je in začel jo je tolažiti: „Nikar

ne govori tako, Anica! Oče se že vda, samo potrpljenja je treba. In če jaz ob nedeljah stopim včasih h Grozdu, to ni še nič slabega!"

"Če ti je kaj mari tvoje in moje dobro ime, te prosim, France, ne popivaj toliko," ga je prosila Anica.

"Glej, Anica, kar me ti prosiš, vse storim. Tudi če bi mi ukazala ne vem kaj — poslušal bi te. Ni bilo prav, da sem pil — to sam vidim. Toda bilo je v obupu. A sedaj ti obljubujem, da ne prestopim več praga pri Grozdu!"

Za njima se je zaslišalo govorjenje.

Nemara so bili zakasneli Zapoljčani, ki so hiteli, da bi dospeli še o pravem času k polnočnici.

Umolknila sta in pospešila korake.

Vedno več ljudi je prihajalo, iz stranskih poti in stez so se vsipale cele gručice hribovcev, ki se niso ustrašili dolgih in nevarnih poti k polnočnici v faro.

France in Anica sta se ločila. Pred cerkvijo je dobil on Grudnovega Toneta in druge znance pred vrati, Anica pa je bila že stopila z drugimi dekleti v cerkev.

A kmalu so zapeli zvonovi, lepo in milo, kakor pojo samo v božični noči, fantje so se odkrili in vstopili.

Zvonček je zacingljal pred oltarjem in sveta maša se je pričela.

Orgle so se oglasile z mogočnim, svečanim glasom in gospod župnik je stopil pred oltar. Vse je bilo praznično. Jasno in čisto so gorele sveče, v velikih, dišečih oblakih se je dvigalo kadilo kvišku, pevci so peli božične pesmi, ki so vsako leto iste, a se pri polnočnici tako milo in ljubo vsakokrat dotaknejo človeškega srca kakor angelsko petje z višav...

Tudi Strmčevemu Francetu je bilo praznično v srcu. Pod korom je klečal in bral iz oguljene molitvene knjižice, ki jo je bil pred davnimi leti dobil v dar od birmanskega botra. Molil je zbrano kakor že dolgo ne, delal dobre sklepe, da popusti svoje dosedanje življe-

nje, in prosil Boga, da bi skoraj prišel tisti dan, ko pripelje Anico kot nevesto na dom ...

Pred Marijinim oltarjem pa je klečala Strugarjeva Anica in molila za staro, bolno mamico, za umrlega očeta, za sestro, ki je šla po svetu ... — A tudi za Franceta ni pozabila moliti.

„Ti ga vodi in varuj!“ je molila in zrla Mariji v deviški obraz in sladko, praznično je bilo v njenem srcu ...

III.

Štirinajst dni pozneje je bilo.

Solnce je sijalo prijazno, zrak je bil čist, božični sneg se je bil že ves stopil po potih, in če bi v zavetjih ne bilo kupov snega in bi griči krog Zapolja ne bili tako beli, bi človek mislil, da je v začetku pomladi.

Stari Strmec se je bil napravil k deseti maši v faro. V roki je imel debelo, grčasto palico in še precej krepko je korakal po cesti.

Mislil je na sina.

Zadnji čas se je bil nenavadno poboljšal, ob nedeljah je ostajal doma, nekam tih in miren je postal, nič več tako osorno in odločno ni odgovarjal.

— Hm, morda je fanta pamet srečala! — si je mislil Strmec. — Premislil se je, pusti tisto Strugarjevo, ki nič nima, in vzame Gričarjevo Meto.

Z veseljem je mislil na to. Metina dota bi prišla prav hiši, vložil bi jo k svojemu kupčku denarja, ki ga je prištedil tekom let svojega gospodarjenja, obresti bi rastle, kupček bi bil vedno večji in večji, Strmčeva hiša vedno bogatejša ...

V teh prijetnih mislih je zaslišal za seboj znan glas.

„Ej, Strmec, počakaj, no, saj se ne mudi tako!“

Strmec se je ozrl in zagledal za seboj suhega, starega možička, ki je bil ravnokar stopil s stranske poti na cesto. Bil je stari Gričar z Vrha.

„A, ti si, Gričar! Bog daj dober dan!“ je dejal Strmec ves vesel, da se mu je ponudila tako lepa prilika za pogovor z Gričarjem.

„Bog daj!“ je odgovoril ta.

Strmec ga je počakal in potem sta starca drug poleg drugega nadaljevala pot k fari.

„No, kako je, Gričar?“ je vprašal Strmec.

„Ej, tako, tako... Bi že bilo, če bi človeka nahuha ne trla. Stari smo, stari... Kako pa je s teboj kaj?“

„Tudi mene tarejo že leta in bolezen. Šest križev bom imel na hrbtu tam o svetem Lovrencu. Človek je željen počitka in bi rad delo in skrbi prepustil drugim in sedel v kot; pa kaj, ko je današnji rod tako lahko-miseln in zapravljiv!“

„Jaz sem že lani dal gospodarstvo sinu in nič mi ni žal; vse gre dobro in prav pri hiši. Tudi nevesta je pridna, da bi boljše ne mogel dobiti.“

„Saj bi tudi jaz prepustil vse sinu, ali rad bi, da bi si prej poiskal nevesto, ki bi bila pridna, poštena in bi imela tudi kaj dote...“ je hitel Strmec, ki bi bil rad spravil pogovor na Gričarjevo hčer Meto.

„Eh, dekleta so vsa vrtoglava dandanašnji. Židani robci, pisane jopce, šumeča krila in Bog ve kaj še — pod palcem pa nič! Bolj kot je beraška, bolj gosposki se nosi. Tak je svet!“ je modroval počasi Gričar.

„Prav imaš, Gričar, svet je res ves pokvarjen...“ je odvrnil Strmec. „Dolgo sem premišljeval, katero dekle bi bilo za našo hišo. Ker sva stara prijatelja, sem se spomnil tudi na tvojo Meto. Veš, najrajši bi, da bi ona prišla k nam. Hudega ji ne bo. Dolga pri hiši ni, grunta je dovolj in se ga lahko še kaj nakupi, fant je priden — kakor v nebesih bi bila Meta pri nas. Kaj bi ne bilo prav?“

„Hm... hm... hm...“ je mrmral Gričar in ni odgovoril Strmcu precej časa.

Bila sta že skoraj pred cerkvijo, ko je izpregovoril: „No, če je stvar taka, pa pridita s sinom na

Vrh, da se pomenimo! Prihodnjo nedeljo popoldne bi bilo primerno!“

Strmcu je v veselju zaigralo srce, še marsikaj bi se bil pomenil z Gričarjem, a zvonovi so zapeli in bilo je treba stopiti v cerkev.

* * *

Naslednji teden je bil Strmec nenavadno prijazen s sinom. Nič več prepira in krega ni bilo v hiši in France je mislil, da je oče že pozabil Meto in njeno doto. Tudi Strmčevka je hvalila Boga, da sta se mož in sin zopet sprijaznila.

V soboto popoldne je France v lopi obtesaval debelo bruno, oče je pa delal toporiščo za sekiro. Kajti par gred v hlevu je bilo trhlih in treba jih je bilo nadomestiti z novimi.

Ta dan nista še mnogo govorila in Francetu se je zdelo, da mu namerava oče nekaj važnega povedati. Radoveden je bil, kaj, a ni ga hotel vprašati, ker je upal, da oče sam začne. In res, ko je dovršil toporišče in je je bilo treba le še nasadati, je stari Strmec sedel na konec bruna, vzel klobuk z glave, potegnil robec iz žepa in si obrisal čelo.

„Hentana reč!... Zima je, pa bi se človek skoraj spotil in upehal pri najmanjšem delu. Ej, leta, leta!...“

„Saj je tudi meni skoraj vroče!“ je dejal France.

„Kaj ti! Ti si še mlad, a jaz nisem za nobeno težje delo več. Veš kaj, Francelj, oženi še, kakor sem ti že večkrat rekel, in jaz ti dam gospodarstvo in sedem za peč. Še ta pust bi bilo prav, da naredimo. Kaj bi odlašal in hodil kot mačka okrog vrele kaše, ko je priložnost in čas pravi!“

„Oženi se... oženi se!... Katero pa naj vzamem?“ je vprašal France neodločno. Pričakoval je s plahim upanjem, da mu oče vendar morda dovoli vzeti Anico.

„Katero... katero!...“ je mrmral oče. „Saj sem

ti že večkrat pravil, katero vzemi! Pameten si menda dovolj, da vidiš, kaj bi bilo najbolje. Z Gričarjem sem že govoril in jutri greva na Vrh, da se dogovorimo do dobrega za Meto ...“

Vprašujoče je uprl oče svoje bodeče, male oči v sina. Francetu bi bila od presenečenja padla skoraj sekira iz rok.

„Kaj ste dejali, oče?“

„Da vzameš Gričarjevo Meto. Bo najbolje zate in za hišo!“ je odgovoril Strmec resno.

Francetu je v strahu zaplalo srce. Poznal je očeta in videl, da je prišel trenotek, v katerem se odloči njegovo življenje.

„Oče, prosim vas, ne silite me, naj njo vzamem! Ne morem in ne morem!“

„Fant, kaj te ni še pamet srečala?“ je srdito viknil Strmec in vstal. „Kar sem rekel, sem rekel. Jutri greva na Vrh in vse druge muhe si izbij iz glave!“

Jezno in grozeče je govoril.

„Oče, pomislite vendar, kaj zahtevate!“ je prosil France.

„Fant, ti mene ne boš učil, kaj naj zahtevam in kaj ne! Dobro vem, kaj delam, in tudi vem, da še vedno misliš na tisto Strugarjevo. Enkrat za vselej ti povem, da ona ne sme v našo hišo. Kaj pa boš z be-račico, he?“

„Ali je to vaša zadnja beseda, oče?“ je vprašal France, ki se je že komaj premagoval.

„Zadnja!“

„Potem vedite, da ne vzamem druge kakor Anico, ki sem*ji to že obljubil. Ali njo ali nobene!“

„Kaj, obljubil? Kdo ti je pa to dovolil? Če me nočeš poslušati, se poberi iz hiše in pelji tisto deklino, kamor hočeš. A k naši hiši ne!“

„Oh, moj Bog! Jenjajta vendar kričati, za pet Kriščevih ran božjih!“ je mirila Strmčevka, ki jo je bilo priklicalo možovo vpitje iz hiše.

„Oče, še enkrat vas prosim!“ je govoril France.
 „Izpred oči mi, potepuh!“ je zakričal Strmec divje in zamahnil s toporiščem proti sinu. A ta se je umaknil in zbežal iz lope.

„Jezus ... Marija ... Kaj bo! kaj bo! Kaj nimaš nobenega srca, da tako ravnaš?“ je jokala Strmčevka.

„Če ga on nima, ga tudi jaz ne bom imel. Pod Strmčevo streho ga nočem več, dokler se ne vda moji volji!“ je rohněl Strmec in odšel v hlev ...

Strmčevki pa so lile solze iz oči kakor še nikdar ne in v veliki žalosti se ji je krčilo srce ...

* * *

France je hitel skozi vas, kam, še sam ni vedel. Kakor hude, grozne sanje so se mu zdeli zadnji trenotki. Ne videl, ne slišal ni ničesar in šele na drugem koncu vasi ga je vzbudil glas Grudnovega Toneta, ki je ravno nekaj koval in zaklical nanj iz kovačnice: „Kam pa tako naglo, France?“

Stopil je v kovačnico.

„Kaj se pa tako čudno držiš? Bled si kakor stena! Kaj pa ti je?“ se je čudil Tone, ko ga je videl od blizu.

„Nič mi ni ...“ je poluglasno odgovoril France.

„Hudirja, kaj sta se zopet s starim?“ je vprašal Tone in se zasmeljal.

„Pusti to! ... H Grozdu grem. Greš z menoj?“ je odgovoril France temno.

„Tako!“ se je začudil Tone, ki je videl, da se je prijatelju dogodilo nekaj izrednega. „Ob sobotah grem sicer malokrat h Grozdu, pa naj bo, danes pojdem, ker greš ti! Počakaj, da še ta člen zvarim za verigo!“

Zagnal je meh in vtaknil člen v ogenj.

Pol ure pozneje sta že sedela pri Grozdu, kruh in liter vina je bil pred njima na mizi.

France je bil naglo izpraznil prva dva kozarca in si nalival tretjega.

„Povej vendar enkrat, kaj ti je!“ je silil Tone vanj. „Od Božiča te nisem več videl tu pri Grozdu, danes pa piješ tako, kakor bi mu hotel vse sode izprazniti, molčiš in strmiš predse, da je človeka skoraj strah, če te gleda. Vraga, povedj vendar, kaj se ti je zgodilo!“

„Oče me je pogнал od doma!“ je odgovoril France.

„Od doma?“ se je začudil Tone. „Od doma . . . Hm . . . hm . . . Se mi že zdi, zakaj! Zavaljo Mete je bilo, kaj ne?“

France je prikimal.

„Kaj misliš, da je to taka nesreča!“ se je potem nasmel Tone. „Danes te je izgnal, jutri te pa zopet sprejme z odprtimi rokami. Pojdi no, fant! Kaj bi se kremžil! Napij se nocoj in idi lepo spat domov, jutri se boš ti in oče malo kislo držal, pa bo konec cele komedije!“

„Ti ga ne poznaš!“ je dejal France. „Kar reče, to je kakor pribito. Iz hiše me vrže, če bi se mu še enkrat prikazal pred oči. Domov ne pojdem več, razen po obleko in najpotrebnejše, potem pa grem po svetu!“

„Kaj bi kvasil te stvari, ki jih ni treba!“ ga je prekinil Tone. „Doma bodi, stari se že spametuje!“

„Za nobeno ceno ne ostanem!“ je odločno odvrnil France.

„Hm, če ravno nočeš, te tudi ne bo še konec. Vem, da je tvoj stari hud mož, če se razjezi. Še sedaj dobro pomnim, kako pošteno me je nekoč naklestil, ker sem bil kot paglavec sklatil na vašem vrtu jabolko, veliko kakor oreh. Zato ti ne zamerim, da nočeš več domov. Hm, po svetu, praviš, da bi šel?! Toda kam — to je malce sitno vprašanje!“

Umolknil je in par hipov nekaj premišljeval. Potem je pa zopet izpregovoril: „Veš kaj, France! Jaz pojdem pojutrišnjem v Trst delat v plavže, kakor sem ti nekoč že pravil. Pojdi tudi ti z menoj, en mesec ali dva že prestaneš! Ko bo pa videl oče, da se ne upogneš,

te bo že sam vabil domov! In tudi Mete ti ne bo več silil, ko spozna, da se ne vdaš. Potem se pa poročiš z Anico in me povabiš na ženitnino za plačilo, da sem ti dal danes tako dober svet!“

Tonetove poštene, malo budomušne oči so se kar svetile v veselju, ko je to govoril.

France ga je pazno poslušal, in ko je Tone končal, se mu je odvalil težek kamen od srca.

„Nikoli ne pozabim tega, Tone, da si mi dal ta svet, ko si sam nisem znal pomagati. Sam bi se gotovo ne bil tega domislil!“ je dejal iznenaden in trčil s prijateljem.

„V nesreči spozna človek, kaj je zvest prijatelj. Nikdar se ti ne bom mogel dovolj zahvaliti!“

„Eh, pojdi, no! Kaj bi pravil tu cele litanije, ne da bi bilo vredno!“ ga je zavrnil Tone in naročil drugi liter.

Tako sta pila pozno v noč in France se je popolnoma odločil, da pojde s Tonetom v Trst. Ni poznal mnogo sveta, enkrat je bil na Brezjah in enkrat na svetih Višarjah. A kaj to! — Če drugi izhajajo v svetu, bom tudi jaz! — si je mislil. Pogum je rastel v njegovem srcu, bodočnost se mu je prijazno smehljala naproti in silno moč je čutil v sebi.

„Pojdem s teboj, Tone, in če bo treba, ostanem za vedno v Trstu! Za tri bom delal, dokler ne zaslužim toliko, da si lahko postavim lasten dom. In potem, Tone . . . potem pridem po Anico v Zapolje in jo odpeljem kot ženo ne lasten dom, katerega si sam postavim in mi ga nikdo ne bo mogel kratiti . . . Oj, Tone, to bo lepo!“

Tone se je nasmehnil.

„Pojdi, no, kaj se ti vse ne sanja! Lepo je res biti prost in neodvisen delavec, lepše nego biti kmet. A ti nisi odločen za to! Dva, tri mesece boš v Trstu, potem pa pride stari sam pote in te za roko popelje domov v Zapolje, pozabi Meto in Gričarjeve tisočake in ti še ukaže, da vzemi Anico. Tako bo, France!“

„Ne bo . . . Ti ne poznaš mojega očeta!“ je odgovoril France.

„No, pa ne bo . . . Kakor hočeš!“

Enajsta ura je že odbila, ko sta stopala naša prijatelja po Zapolju in veselo pela.

Pred kovačnico se je Tone poslovil, France pa je žvižgaje odšel med temnimi hišami dalje proti domu.

Toda čim bolj se je bližal domu, tem tesneje mu je bilo v srcu. Umolknil je in obstal sred poti.

Tam je stala domača hiša, temna in tiha, kakor bi spala. In vsa vas je bila kakor-zatopljena v globoke sanje, nobeden fant ni ukal, nobeden pes ni lajal, le tam doli za poljem je šumela komaj slišno voda in je klopotal Jernejčkov mlin. Okrog vasi so stali v daljavi črni hribi, kakor bi bili zaspali. Noč jih je pogrnila s svojim mračnim plaščem in čuva nad njimi. V višavi gorijo nejasno in trepetaje drobne zvezde . . .

Franceta se je polastilo čudno čustvo. Skoraj strah mu je stisnil srce v tej tihoti, ni si upal zavriskati, ne zapeti, da bi je ne vzdramil.

Zavil je po stezi v polje, da bi po ovinku prišel na domače dvorišče in zlezel neopazno na svisli spat.

Počasi je šel po polju in mislil na današnji dan, na spor z očetom, na svoj sklep oditi s Tonetom v Trst in na slovo.

Žalostno mu je bilo v srcu ob teh mislih. Tako je ljubil dom, od zgodnje mladosti se pehal in trudil od zore do mraka zanj, da bi oče bil zadovoljen z njegovim delom in bi ustregel vsem njegovim željam. A kaj ima od tega? Nesreča je hotela, da je poželed oče v svoji skoposti Gričarjeve tisočake, in sedaj ga sili, naj vzame Meto za ženo. In ker je ne more vzeti, ker je že Anici obljubil roko in bi rad izpolnil svojo obljubo, zato ga je oče izgnal iz hiše . . . Jeza in srd sta se budila v njem, ko je na vse to mislil.

Dospel je do brvi pred Jernejčkovim mlinom, obstal tam in se naslonil na ograjo.

Vroče mu je bilo, odkril se je, poslušal, kako šumi voda črez kolo in ropota mliniski kamen, in gledal curek na koncu žleba, ki se je motno videl v poltemi.

Žalostno in težko mu je bilo v srcu. — „Naj se li vdam očetovi želji, pustim Anico in vzamem Meto?“ — se je vprašal in poluglasno si je odgovoril: „Ne, nikdar ne!“

— Kam torej? — Edini odgovor je bil: — V Trst s Tonetom. —

Začel je misliti na slovo od doma in od Zapolja, na slovo od matere in od Anice in žalostno mu je bilo pri srcu ob teh mislih . . .

Tako je premišljeval dolgo . . . dolgo . . .

Prek gričev so se ravno slišali pritajeni udarci ure iz fare, naznanjajoči polnoč, ko je prišel Jernejček iz mlina zapirat zatvornice.

Ko je zapazil črno postavo slonečo na brvi, se je v strahu prekrižal in mislil že pobegniti v mlin.

A vendar se je ojunačil in začel govoriti stari pozdrav duhovom: „Vsak božji duh Boga časti . . .“

Ko je zaslišal France ta čuden pozdrav in zagledal strahopetnega možička, bi se bil skoraj zasmel, dasi so ga težile žalostne misli.

„Tudi jaz ga častim!“ je odgovoril.

„Kaj si ti, Strmčev? Tristo krvavih rakov, tako sem se prestrašil kakor že dolgo ne! Kaj zvezde šteješ, kali, da stojiš tam kakor lipov bog? Polnoči je odbilo in nedelja se je pričela, božji dan, ti pa capiniš okrog in kradeš sebi in Bogu čas in strašiš mirne ljudi. Spat se spravi, spat domov, neroda!“ se je jezil Jernejček.

„Domov — če bi dom še imel!“ — je polutiho odvrnil France in odšel prek polja proti domu.

Prišel je na dvorišče in zlezal na svisl, a dolgo, dolgo ni mogel zaspati v nemirnih mislih . . .

„France, France!“

„Kaj je?“ je odgovoril, si pomel oči in dvignil glavo.

Pred Francetom je stala mati z objokanimi očmi, ki ga je po dolgem iskanju dobila na svislih in ga vzbudila.

„Oh, Francelj, v kakih skrbih sem bila zate! Vso noč nisem zatisnila oči. Moj Bog, moj Bog, kaj mora biti ravno naša hiša tako nesrečna, da je večni kreg in prepir v njej! . . .“

Zopet je tiho zaihtela.

Francetu se je mati zasmilila.

„Kaj pa hočem, mati?“ je dejal s tihim glasom.

„Oče me je zapodil od doma in jaz sem šel . . .“

„Prosim te, Francelj, kakor te imam rada, vdaj se očetovi volji in vse bo prav! Saj poznaš in veš, da ne odneha, če kaj odloči!“

France je molčal par hipov, potem pa izpregovoril tiho: „Rad bi, mati, a ne morem. Vsako drugo željo bi izpolnil očetu, a te ne, ker bi s tem spravil v nesrečo Anico in samega sebe . . .“

„Premisli vse še enkrat! Jaz te ne silim ne na eno, ne na drugo stran in bi te rada videla srečnega in v miru in zadovoljnosti z očetom in z vsemi. Kam pa pojdeš, če se ne spraviš z očetom, kam pojdeš, če ne boš imel doma? Sinoči sem jokala in prosila očeta, naj te ne sili, da vzemi Meto, a ni hotel o tem slišati niti besedice. Kam pojdeš, če ne izpolniš njegove volje?“

„V Trst pojdem delat v plavže. Z Grudnovim Tonetom sva se že domenila!“ je odgovoril.

Strmčevka je zopet zaihtela, ko je slišala ta njegov odgovor, in ga začela prositi, naj se vda očetovi volji, a ni se pustil preprositi.

Ko je spoznala, da so vse prošnje zaman, se je s težkim srcem vdala in se skušala sprijazniti s sinovim naklepom.

Šla je v hišo pripraviti Francetu zajtrk, on se je pa ta čas praznično oblekel in spravil najpotrebnejše v kovčeg. Očeta ni bilo doma, šel je bil k prvi maši.

Ko je bil pozajtrkoval, vzel je kovčeg in se odpravil.

„Moj Bog, moj Bog, kaj res ni mogoče drugače?“ je tarnala mati, ko je gledala sina na pragu pripravljenega za odhod, in pritiskala robec na solzne oči.

„Ni mogoče!“ je odgovoril France trdo, dasi je bilo tudi njemu težko v srcu in bi se bil najrajši razjokal.

„Kovčeg shranim pri Tonetu in jutri zjutraj vas počakam pri znamenju pred vasjo, predno odideva. Z Bogom!“ je dejal in odšel po vasi.

Strmčevka pa se je vrnila ihtoč v hišo napravljat se za deseto mašo.

* * *

Ljudje so odhajali tisto popoldne po blagoslovu iz farne cerkve.

France je stal pod lipo pred cerkvijo in gledal nanje, da bi ugledal Anico, ji povedal, da pojde v Trst, in vzel slovo od nje.

Večji del ljudi je že odšel, le kaka postarna ženica ali sivolas starček je še prišel iz cerkve, počasi stopal po stopnicah in odšel s težkimi koraki na to sli ono stran. — Morda pa je Anica že odšla! — se je naenkrat domislil France in odšel urnih korakov po cesti proti Zapolju.

Kmalu je dohitel možake iz Zapolja, malo pred njimi žene, potem fante in dekleta. Vse je pazno pregledal, toda Anice ni mogel zapaziti.

— Morda pa vseeno ni odšla! — si je mislil, jel stopati počasneje, dokler niso vsi Zapoljčani odšli mimo.

Nato se je zopet vrnil proti fari, kajti tam ga je čakal Tone v gostilni z veselo fantovsko družbo. Upal je, da še na poti sreča Anico.

Črez par minut jo je res dobil na ovinku, kajti ostala je bila skoraj zadnja v cerkvi.

„Dolgo si molila, Anica!“ jo je nagovoril. „Mislil sem že, da niti bila nisi pri blagoslovu. Čakal sem te, da vzamem slovo od tebe!“

„Slovo? Zakaj pa?“ je vprašala s strahom in prebledela.

„Veš, Anica, težko je z očetom!“ je pričel z negotovim glasom. „Na vsak način hoče, da naj vzamem Meto in njene tisočake, drugače me pa več noče pod streho. In glej, Anica, ti si mi dražja kot vsi tisočaki na vsem svetu, rajši grem ne vem kam, kakor da bi tebe zapustil! Zato pojdem jutri z Grudnovim Tonetom v Trst delat v plavže . . .“

Njej so prišle solze v oči in tiho je zaihtela, France pa je molčal in si ni vedel pomagati.

„Kaj pa hočeš, Anica, tako je . . .“ je dejal po dolgem premolku.

„Oh, France, ti ubogi, nesrečni, jaz sem te spravila v nesrečo . . . Tako lep dom imaš in zaradi mene moraš po svetu . . . Oh, jaz nesrečnica!“

„Nikar se ne joči! Ti nisi kriva . . .“, je dejal France. „Morda mi oče dovoli, da te vzamem, ko bo videl mojo stanovitnost . . . In tudi če mi ne dovoli, delal bom v Trstu za tri, dokler si toliko ne prislužim, da si lahko postavim lasten dom in te vzamem. Na tisoče jih je po svetu, ki delajo in se trudijo po mestih, pa se bom še jaz. Nikdar te ne zabim, Anica, in ti tudi mene ne pustiš iz spomina, kaj ne?“ je vprašal, jo prijel za roko in ji pogledal v mokre oči.

„Ne, nikoli!“ je odgovorila.

Srce je bilo obema težko, kakor še nikdar ne, ko sta tako stala drug ob drugem in jemala slovo.

„Pa z Bogom, Anica, in misli name!“

„Z Bogom, Francelj, tudi ti se me spominjaj!“

Ločila sta se in odšla vsak v nasprotno stran, a vsak korak sta obstala in se ozrla, kajti še toliko bi

si bila rada povedala, a ni jih bilo besed, ki bi bile mogle izraziti vse tisto, kar je bilo v njiju srcih . . .

Ko je izgubil Anico izpred oči, je France zavri-skal, da bi ga žalost ne premagala in da bi se ne zjokal . . .

Potem je šel v gostilno, kjer ga je čakal Tone s par zapoljskimi fanti, od katerih se je hotel posloviti.

* * *

Oblačno jutro je bilo drugi dan. Mraz se je bil naredil črez noč, sivkastobeli oblaki so prepregali nebo in napravljalo se je na sneg.

France se je poslavljajal od matere pred kapelico, ki je stala ob cesti pred Zapoljem.

Težko mu je bilo v glavi, težko v srcu, kakor sanje so se mu zdeli vsi dogodki zadnjih dni.

Tone je bil odšel počasi naprej, on pa je stal ob materi in poslušal njene besede.

„Idi v božjem imenu, ker ne more biti drugače! Sinoči sem zopet prosila očeta, naj si vendar premisli — a vse zaman. Rekel je, da ga boš še na kolenih prosil, naj te zopet sprejme pod domačo streho. Oh, Francelj, premisli dobro vse še enkrat, predno greš! Dom je le dom in druge matere, drugega očeta ne najdeš, idi, kamor hočeš! . . . Premisli si, dokler je še čas!“

„Dovolj sem že premišljeval!“ je odvrnil France mračno.

„Samo glej, da se ne boš kesal!“ je nadaljevala mati. „Idi in Bog s teboj! Imej vedno v spominu nuke, ki si jih slišal doma in v cerkvi! Imej dober um in dobro pamet in Boga ne pozabi! Jaz bom vedno molila, da bi se srečno vrnil zdrav in vesel . . . Moj Bog, moj Bog, kako pusto bo pri nas, ko te ne bo več! . . . Francelj moj, ali je res vsega tega treba?“

Potok solzá se ji je vsul iz oči.

Tudi on si je brisal oči, a otresel se je s silo

vse žalosti in dejal s pogumnim glasom: „Kaj bi jokali, mati, saj ne grem na večne čase! Vrnem se prej ali slej . . . Toda kaj bi vam pravil, kako in kaj! Tone me gotovo že težko čaka, zato z Bogom in nič ne žalujte!“

Objel jo je in poljubil na vela lica.

„Na, tukaj boš imel za prvo silo!“ je med ihtenjem dejala mati in mu stisnila v roko par goldinarjev.

„Bog vam povrni!“ je dejal on, spravil denar in ji dal še zadnjič roko.

„Z Bogom!“

„Bog naj te varuje na vseh potih! Piši včasih, kako se ti bo godilo!“

Urnih korakov je stopal France po cesti, da bi kolikor mogoče kmalu dotekel Toneta. Nobene jasne misli ni bilo v njegovem srcu, le grenka, velika žalost . . .

Tiho in mirno je stalo Zapolje v mračnem jutru, tam na ovinku se je belila kapelica in pred njo je stala suha, sključena žena, Francetova mati, in je med solzami priporočala sina Božji Porodnici . . .

Na drugem koncu vasi pa je sedelo ob oknu blede dekle, Strugarjeva Anica, in gledala skozi motne šipe na cesto, ki se je vila po ozki dolini proti trgu. Težke in žalostne so bile dekletove misli in na skrivaj, da bi je mati ne zapazila, si je obrisala solzne oči, ko je zagledala daleč pod Zapoljem dve temni postavi, ki sta izginili čez par minut za gričem.

Bila sta France in Tone, ki sta hitela na trški kolodvor, da se odpeljeta proti Trstu . . .

IV.

V tržaškem predmestju sta dobila Strmčev France in Grudnov Tone še tisti teden delo v veliki tvornici za železo.

Zapoljčani, onadva in še Brumnov Tine in Tončkov Janez, ki sta že prej tam delala, so stanovali

skupaj v bližini tvornice. Pri stari, godrnjavi gospodinji, ki jim je tudi kuhala, so imeli nizko, veliko sobo z dvema oknom na dvorišče.

Prvo nedeljo po svojem prihodu v Trst je sedel France sam ob stari, šepasti mizi in pisal Anici. Njegovi tovariši so bili šli v gostilno, ker so bili tisto nedeljo vsi prosti.

Velike, nerodne so bile črke, a besede so bile iskrene in pristrčne. Kakor bi govoril z Anico, ji je pisal in pripovedoval o svojem prihodu v Trst, v to šumeče, veliko mesto, o morju, ki je videti večje, nego je cela dolina, kjer leži Zapolje, o delu, ki ga je kmalu dobil itd. In nazadnje je sklenil pismo s pozdravom nánjo, na mater in na vse znance . . .

Večerilo se je že, ko je stopil iz hiše, vrgel pismo v bližnji nabiralnik in šel iskat gostilne, v kateri so bili prijatelji.

Kmalu jo je našel in vstopil.

Gost, težek vzdih, prenapolnjen s tobakovim dimom ga je skoraj vrgel nazaj, plinove svetilke so gorele motno nad mizami, krog katerih so pili, igrali in kričali delavci v vseh mogočih jezikih. A vendar se je slišala največ italijanščina.

Po dolgem iskanju je dobil svoje prijatelje bolj v ozadju. Prisedel je k Tonetu, ta mu je nalil v kozarec vina in France je moral z vsemi trčiti.

Vsi so bili že precej globoko pogledali v kozarec.

„Vesel bodi, fant, in se nikar ne drži kislo!“ je kričal Brumnov Tine, ki je imel tudi tako gibčen jezik, kakor njegova mati Mica v Zapolju.

„Živijo!“ je klical Tončkov Janez in silil Franceta, naj izpije do dna.

Izpil je, Tone mu je zopet nalil in nadaljeval s tovariši pogovor o delu, o nezgodah pri njem, o socialistih in Bog ve o čem še . . .

Franceta pa ni zanimal pogovor. Močno vino mu je sililo v glavo, neka utrujenost in žalost se ga je

polaščala. Mislil je na zadnje dni in nekaj kakor kes se je budilo v njegovem srcu.

— Kako je tu življenje vse drugačno kakor v domačem Zapolju! Tu veliko mesto, noč in dan šum in hrum, da človek grmečega Boga ne sliši, tam pa tiha in mirna vas s svojim velikim, sladkim pokojem. Tu petek in svetek isto, tuj in osamljen hodi človek med množico ljudi, ki se pehajo in trudijo s čudovito naglico dan za dnem, tam doma pa pride po delavniku praznik, po tednu, med katerim človek dela, nedelja, dan miru in počitka . . .

In kako težko in nevarno je delo v tvornici!

Siv, težek oblak dima plava noč in dan nad vrsto temnih, zakajenih poslopij in nad širokimi dvorišči in poti, ki so med njimi. Zrak je nasičen s paro, s sajami, z duhom po premogu, petroleju, olju in Bog ve s čim še. Delavci s potnimi, začrnelimi obrazi nakladajo iz vagonov železnato rudo in jih težko naložene pehajo do dvigala. Tam zopet drugi nakladajo rudo na žerjave, ki jo dvigajo v velikanske topilnike, kjer se stopi. Noč in dan gori mogočen plamen v teh pečeh in po noči se razliva njihov svit daleč po morju. Iz topilnikov pa teče po kanalih kakor rdeče, ognjene kače železo in žlindra, ko delavci izbijejo zamaške in dobi raztopljen ruda prost izhod.

Res, tvornica dobro plačuje svoje delavce, ali vsak teden se dogodi kaka nesreča. Ta si zlomi roko ali nogo pri delu, drugega povozijo, tretji se opeče, če švigne nenadoma raztopljen ruda iz peči, smrt in nevarnost plavata vedno nad množico delavcev, ki se poti in trudi v tvornici . . .

In človek je odvisen od trenutka, redno ob uri, kadar se oglasi parna piščalka, mora začeti ali končati; po noči in po dnevu, redno isto in isto, kakor ura mora iti delo v tvornici, pri kateri je delavec le neznatno kolesce brez moči in volje . . .

In kako vse drugačno je kmečko življenje! Kakor otrok skrbno mater, ki ga redi in varuje, bi moral ljubiti kmet svojo zemljo. Ali ni kmet kakor kralj, ko gre skoz polje, ki mu šumi v žitnem klasju svoj pozdrav in se mu klanja? Ne smrt, ampak življenje mu zre povsod naproti . . . Prost in neodvisen je kmet, še cesar ni bolj od njega . . .

Vse te misli so šle Francetu po glavi in tiha, grenka žalost mu je napolnila dušo; dvom, ali je storil prav, da je zapustil svoj rojstni kraj in se podal v tuje mesto, se je že budil v njem in dvomu je sledil kes . . .

Iz zamišljenosti ga je vzbudil prepir, ki se je vnel pri sosedni mizi. Nekaj delavcev je kvartalo, eden je nemara sleparil in drugi so ga zapazili in zahtevali svoj denar nazaj.

„Plačajmo in pojmo!“ je dejal Brumnov Tine, ki je bil precej strahopeten, vstal in potrkal s steklenico po mizi.

„Eh, kaj!“ je menil Tone. „Počakajmo, da vidimo, kako se pomenijo!“

Toda natakarkar je bil že pri mizi in zato so vsi plačali.

Prepir je bil vedno hujši, dva delavca, ki sta bila že pijana, sta dvignila stolici, da jih razbijeta na glavi sleparja, ki se je branil vrniti denar. Natakarkarji so jih mirili, a ni pomagalo. Naenkrat so se zabliskali v rokah noži.

„Sedaj pa kar pojdimo!“ je kriknil Tine.

Nekdo je zakričal v gneči in tepežu in omahnil na stol. Nemara ga je bil kdo zabodel.

A tedaj so se odprla vrata, zasvetili sta se uniformi dveh straž in v hipu so izginili noži in kričeča gruča pretepačev se je razbegnila na vse strani. Na sredi pa je slonel ob mizi delavec, bled in prepaden, in tiščal roko na prsih, kjer mu je bil nekdo z nožem zadal nevarno rano . . .

„V imenu postave!“ je glasno in strogo dejal starejši stražnik in položil roko na najbližjega delavca, ki je bil osupel pozabil skriti nož. Potem sta začela preiskavati tudi druge.

A naši prijatelji niso tega več gledali, ampak so hitro zapustili gostilno.

„Nikdar bi si ne bil mislil, da ljudje za tako malenkost posežejo po nožu . . .“ je dejal France, ko so bili na prostem.

„To je malenkost . . .“ je dejal Tončkov Janez z nasmehom. „Videl sem že, da so se pri vinu brez vzroka stepili in koga tudi ubili za prazen nič!“

„Kako vse drugače je pri nas v Zapolju!“ je dejal po daljšem molku France skoraj otožno.

„Ali ti nisem pravil, da se boš še kesal, da si šel iz Zapolja? Nič ne pomaga — navaditi se moraš na to življenje! Mesto je veliko, ljudi kakor mravelj od vseh vetrov, med njimi so dobri in krščanski, a tudi socijalisti, anarhisti in Bog ve kaki neverniki še, ki se ne boje ne Boga, ne vruga . . . Pa kaj bi ti to pravil, saj tako pride tvoj stari kmalu pote in te popelje zopet v Zapolje! Zato bodi vesel, fant, da se ti ne bo treba kakor nam ubijati tu po tvornicah in teh jamah razbojnikov!“ je pravil Janez z veselim glasom.

Prišli so na široko ulico ob morju, ki je samotna in zapuščena se vila kraj tihih, nerazsvetljenih hiš in palač. Sprehajalcev ni bilo na njej, le tuintam je stopal ob kraju finančni stražnik in zdehal od dolgega časa. Jasno so gorele električne luči, njih odsev je plesal kakor dolge, blesteče kače daleč po črni vodi, kakor trudno, zaspano oko se je zasvetila zdaj pa zdaj luč svetilnika in zopet ugasnila . . .

„Kaj bi se držali tako pusto kakor božji volki!“ se je naenkrat razjezil Tone, videč, da so vsi zamišljeni in molčeči. „Zapojmo rajši kako fantovsko kot včasih pri Grozdu v Zapolju!“

„Pa dajmo!“ so dejali in zapeli tisto znano:

„Fantje po cest' gredo,
žvižgajo, pojejo . . .“

Peli so do konca, a pesem jim ni šla tako od srca
kakor v domači vasi . . .

* * *

Janezovo in Tonetovo prorokovanje, da pride stari Strmec sam po sina v Trst, ali da mu naznani, naj pride domov, se ni izpolnilo.

Pri Strmčevih ni bilo tako kakor druga leta, na vseh koncih in krajih se je poznalo, da ni več Franceta; tudi stari Strmec sam je to bridko občutil, a vendar se ni hotel vdati in sprejeti sina zopet pod svojo streho.

Ko sta Strmec in Strmčevka ob poznih večerih odmolila rožni venec in se grela ob umirajoči žerjavici na ognjišču, sta oba mislila na sina, ki je bil daleč od domače hiše. Pusto in prazno se jima je zdelo vse, kakor da so ravnokar odnesli pogrebci dragega mrtveca v grob in sta ostala sama doma. Vse je bilo tiho, le droben, rdeč plamenček je včasih zaprasketal sred žerjavice, velik, črn maček, ki se je grel kraj pepela, je poluglasno predel, v pohištvu je včasih kje kaj počilo, stara ura v kotu je tiktakala enakomerno, kakor da ji je sami dolgčas, včasih so zadrdrala kolesca in kratki, cingljajoči udarci so naznanili, koliko je ura. Ko je nehala biti, je bila tišina še bolj težka in pusta . . .

Strmčevka je zagrebla obraz v dlani, premišljevala je in prevzemala jo je žalost za sinom, ki se je ubijal po svetu Bog ve v kakih težavah, mesto da bi bil doma.

In v žalostnih mislih je vzdihnila.

Strmec je slišal njen vzdih, in dasi je dobro vedel, čemu vzdihuje, jo je vendar vprašal: „Kaj pa ti je, da vzdihuješ?“

Oba sta bila vesela, da sta pretrgala molk, ki je kakor mračna senca ležal nad njima.

„Na Francelja mislim!“ je odgovorila ona.

„Eh, doslej mu ni hudega! Ko se mu bo godilo slabo, že zopet pride, odkoder je šel, in še prosil bo, naj ga sprejemem . . .“ je odgovoril on.

„Težko je brez fanta pri hiši. Ne vem, kako ti pojde na pomlad pri delu . . . Ali bi ne bilo prav, da bi mu pisali, naj se vrne domov?“

„Kaj? Še prosili naj bi ga, naj se vrne? .. Dokler sem jaz živ, ne. Prosim te mora in se ravnati po moji volji, potem bo vse dobro . . . Naj le poskuša, kako se živi po svetu, bo vsaj videl, da ni povsod tako kakor doma! . . .“

„Oh, moj Bog, kaj ne moreš še pozabiti na Meto in na njeno doto? Saj je Anica pridno in dobro dekle, in če bi ti dovolil, da bi jo Francelj vzela, bi bila srečna naša hiša. Prosim te, vdaj se vendar enkrat, če vidiš, da bi bilo za vse prav! . . .“

„Ne in ne . . .“ je odgovoril on odločno.

Ona je nato tiho zaihtela.

„Eh, kaj bi se kisala, ko ti ni sile!“ je mrmral on, počasi vstal in se odpravil spat . . .

In to se je ponavljalo marsikateri večer. A Strmec je ostal stanoviten, niso ga ganile ne ženine prošnje, ne solze, dasi mu je v srcu šepetal glas vesti, da ne dela prav . . .

* * *

In tako je počasi prišla pomlad.

Zamazani in poteni so vozili France rudo, polni voziček do dvigal in praznega nazaj, vedno isto in isto kakor mrtev stroj.

Solnce je sijalo prijazno in toplo, kakor bi hotelo razgnati oblake dima in prahu, ki so se dvigali nad tvornico. Tam doli se je lesketalo morje, vse modro, kakor prerojeno v pomladanskem solncu. Mogočen, siv

parnik je plul ponosno proti jugu, potniki so stali na krovu in mahali z robci še v zadnji pozdrav. Tam na obzorju se je belila vrsta jader na ribiških ladjicah, kakor bi beli golobi, sedeči na gladini, razprostirali peroti in bi hoteli zleteti v višavo.

France pa se ni brigal za vse to, temno je gledal predse in mislil na Anico, na dom, na Zapolje . . .

Tudi tam v domovju je nemara že pomladansko vreme in snega se več ne vidi, raztopil se je že davno, čisti in prozorni tečejo že gorski potoki v dolino. Jernejčkov mlin veselo klopota ob robu polj, ki ležijo tiha in mirna krog vasi, oblita od solnčnega svita, čakajoča, kdaj pride kmet in jih razorje. In nemara že kdo orje in seje in posluša škrjančkovno pesem, ki trepeti nad njim . . .

Ob teh mislih se je budilo v njegovem srcu veliko hrepenenje, da bi bil tudi on doma in bi šel orat. A tako je tu med mrzlim, mrtvim zidovjem, med stroji in ognjem v večni nevarnosti, tam doma v Zapolju pa orje in dela na njegovi zemlji, ki jo je že leta in leta rosil s svojim potom, tuj človek mesto njega brez ljubezni, brez skrbi . . .

In temno, žalostno je bilo v njem ob teh mislih, zdelo se mu je, kakor bi ležala velika teža na njegovih prsih in bi nosil na rokah mrzle, težke verige, v katere se je sam vkoval . . .

A vendar je tlela v njem še iskrica upanja, da pride od doma lepega dne pismo, v katerem ga bo vabil oče, naj pride domov, ker mu je vse odpustil, in mu dovoli vzeti Anico —.

Toda prešla je pomlad in prišlo je poletje, od doma pa ni bilo glasu. Le Anica mu je pisala skoraj vsak mesec, a žalostna so bila njena pisma in nič upanja ni bilo v njih. Pisala mu je, da je pri Strmčevih slabo, da mati žaluje po njem in da se je postarala za deset let vsled žalosti, da je dal oče obdelati polje delavcem in da noče slišati o njem ničesar več.

Franceta je morila žalost in nič več ni imel upanja, da se vse obrne kdaj na boljše. Iskal je tolažbe v vinu. Vsako soboto ali pa nedeljo je šel s tem ali onim tovarišem v gostilno, če ni bil na delu. Tam se mu je razvezal jezik pri vinu in potožil je včasih komu izmed prijateljev svoje težave. Poslušali so ga, a prave tolažbe mu ni mogel dati nikdo. Le некоč mu je rekel Tone, kateremu je razložil svojo nezadovoljnost:

„Veš kaj, France, če ne moreš prestajati — pa se lepo vdaj očetovi želji, prosi ga odpuščanja obljubi mu, da vzamaš Meto, in takoj te zopet sprejme pod domačo streho!“

A France je vzrožil: „Kaj, jaz da bi se vdal, če mi kaj zapoveduje, kar je proti mojemu srcu? Jaz da bi vzel Meto in pustil Anico? — Ne — nikdar ne!“

„Potem je pa vse zaman . . .“, je dejal Tone in skomizgnil z ramami. Tudi njemu je bilo težko in smilil se mu je prijatelj, a pomoči mu ni vedel.

Če je bil prijatelj le preveč žalosten, mu je pa dejal: „Eh, pij, fant, in čakaj, da se obrne! Do smrti boš že živel tako ali tako!“

France je molčal in pil. Od zaslužka si je bil ves ta čas prihranil le malo in na to, da bi si postavil lasten dom v Trstu, še misliti ni mogel.

Tako je prišla jesen, ne da bi se kaj spremenilo ne pri Francetu, ne doma. Pri Strmčevih so tuji ljudje sejali, kosili in želi, domači sin je pa iz lepega, zdravega fanta postal suh in bled delavec, ki sta mu nezadovoljnost in vino že začela risati svoje sledove v obraz . . .

V.

Krog novega leta 1902. je začelo med tržaškimi delavci čudno gibanje in vrenje.

Njihovi voditelji so začeli prirejati shode, na katerih so govorniki pridigali z navdušenimi besedami o boju med bogataši in revnimi delavci, o svobodi in

enakosti vseh ljudi, o krivicah, ki se gode revežem in vpijejo v nebo po maščevanju.

„Doli z milijonarji!“

„Smrt kapitalizmu!“

„Živio socializem!“

Taki in podobni klici so se čuli.

„Kaj pa hočejo pravzaprav ti socialisti?“ je vprašal France, ki se doslej ni še dosti brigal za vse to.

„Vidiš, France, ti bi radi hribe podrli in z njimi doline zasuli, da bi postal ves svet ena sama ravnina. Vsem enako delo, vsem enako plačo, Petru in Pavlu, cesarju in beraču!“ je odgovoril Janez.

„No, vidva pa res vesta, kaj je socializem!“ se je ob teh besedah zasmel nekdo za njima.

Naša znanca sta se obrnila in zagledala mladega človeka s črnimi brki pod nosom in živordečo ovratico pod brado, ki se jima je pomilovalno smejal.

„Kaj nisem prav povedal?“ je vprašal Janez, ki se ni pustil takoj ugnati v kozji rog.

„Res, prav po gorjansko!“

„Pa ti povej, če bolje znaš!“ je dejal Janez nekoliko užaljen.

„Prav rad, da vsaj ne bosta mislila, da je socializem res taka budalost, kakor si jo prej povedal! Vidita, mi zahtevamo tudi za delavce tiste dobrote, ki jih uživajo dandanes le nekateri. Mi se bojujemo proti brezpravnosti, proti krivici, proti izkoriščevanju in izsesavanju vsake vrste. Naše geslo je: — Smrt bedi in smrt lenobi! — Borimo se za novo državo in nov družabni red, po katerem bodo vsi, moški in ženske, prosto in enako živeli in delali. Ko se to zgodi, ne bo več nadvlade posameznika nad posameznikom, splošno blagostanje bo edini cilj in namen človeške družbe. Prostost, enaka pravica za vse! Nočemo pravic brez dolžnosti in dolžnosti brez pravic! Ali je prav, da imajo dandanes bogataši in milijonarji vse tvornice v rokah in v teh izkoriščajo delo drugih? Ali je prav,

da se oni redé od naših žuljev, da kopičijo kupe zlatih cekinov, ki se jih drže kaplje naše krvi, da jih brezskrbno in veselo zapravljajo in da uživajo vse sladkosti in predprave tega sveta? Milijoni delavcev pa umirajo od bede in pomanjkanja, brez pravice in prostosti prežive svoje dni in jarem suženjstva jih tlači dan na dan. Ali je prav, vaju vprašam, da imajo nekateri ljudje vse, drúgi pa nič?"

"Hm . . . Seveda ni prav!" sta odgovorila Janez in France.

"Vidita torej! . . . Zato pa hočemo mi socialisti uničiti to vnebovpijočo razliko med delodajalci in delavci, premostiti prepad med brezdeljem in blagostanjem ter delom in bedo. Vi dva delata ves božji dan, ali mislita, da vama tvornica plača po pravici delo celega dne?"

"Kajpada!"

"O, ne, prijatelja! Plača vama delo pol dneva, a delati morata ves dan. Zakaj vrednost vajinega dela je gotovo dvakrat večja kakor to, kar vama tvornica zanje da. Kar gospodje s tem pridobe, vtaknejo v lastno malho in imajo vrhutega pravico lenariti od zore do mraka. To je krivica, ki mora s sveta!"

Naša prijatelja sta kar strmela od začudenja.

"Kako bi se pa vse to popravilo?" je vprašal Janez in se za nšesom popraskal.

"Prav lahko! Bogatašem, ki imajo tvornice v rokah, naj se te odvzamejo in naj postanejo last države in družbe, v kateri dela eden za vse in vsi za enega. Tako postane proizvodnjanje vsega, kar je potrebno za življenje, skupno in nikdo se ne bo mogel več okoriščevati na račun drugega, ker bo moral vsakdo enako delati in dobi isto plačilo. Ker izginejo vsi razločki med stanovi, ne bo med ljudmi nikakega tekmovanja več, nikdo ne bo hlepel več po tuji lastnini, ker si lahko vsakdo pridobi, karkoli bo rabil. Nebesa bodo na zemlji, kajti vsakdo bo delal le par ur na dan,

potem bo pa prost in počne lahko, kar se mu bo ljubilo. Ne bo več postopačev, lenuhov, bogatinov in vseh teh pijavk, ki pijejo delavsko kri — vsi bomo enaki, vsi prosti, vsi neodvisni! Nikake nadoblasti ne bo nad nami, le delati bo moral vsakdo določen čas, če ne bo hotel za lakoto umreti ...“

„Hm ... hm ... Meni se zdi, da bo še mnogo vode steklo v morje, predno se vse to zgodi!“ je menil oprezno Janez.

„Seveda se ves preobrat ne more izvršiti danes ali jutri! Toda potolažita se — vsak dan smo bližje našim ciljem, vsak dan se svita bolj zora, naznanjajoča novi dan sreče in blagostanja, ki ga prinese zatiranim delavcem socijalistična država. Zato se pa mora vsak pameten delavec združiti z nami, kajti čim več nas je, tem prej pride čas, ko bomo imeli v rokah vso postavodajalno moč. Zato zahtevamo splošno in enako volilno pravico, šolo brez verouka, ločitev cerkve od države, razporoko itd. Ko vse to dosežemo, tedaj odklenka na veke kapitalistom in vsem zatiralcem človeške družbe!“

„Kako vero pa učite pravzaprav vi socijalisti? Pravijo, da ste neverniki, da se ne bojite ne Boga, ne hudiča. Ali je to res?“ je vprašal Janez.

„O — saj ni res! Tudi v verskih stvareh zahtevamo enakost za vse. Vsakdo ima pravico biti katoličan, protestant, mohamedanec, žid in karkoli hoče ...“

„Torej so po vašem mnenju vse vere enake?“

„Seveda!“

„Na — ak! Ta pa že ne more biti prava! Kako bo vera, ki jo je učil sam božji Zveličar, ravnotako dobra kakor tista, ki jo je učil Luter? Črno ne more biti belo. Vse vere ne morejo biti enake. Ena mora biti prava!“

„Ali pa nobena!“ se je zasmeljal socijalist. „Toda zdaj moram na oder in zato nimam časa, da bi vama

vse razložil. Obiskujte redno naše shode in sčasoma se vama vse razjasni!“

Pozdravil ju je in izginil v gneči.

„Ali veruješ ti, France, v te nauke, ki nama jih je ta-le tako učeno razlagal?“ je vprašal Janez.

„Jaz že ne... Vselej bom veroval, kar me je mati učila in kar mi pravi zdravi razum. Vse drugo pa naj me piše v uho!“

„Jaz tudi ne verujem... Če vzame država vse delo v roke, ali misliš, da res izgine ves razloček med višjim in nižjim, med gospodarjem in hlapcem? Saj bo moral vendar kdo voditi in nadzorovati vse delo — in glej ga, kleka, višji je zopet tu, ki ti bo ukazoval, kakor ti ukazujejo dandanes. Ne pravim, da bi se delavcem ne smelo pomagati, ampak na ta način bo težko!“

„No, Bog s socijalisti!“ je dejal France. „Dosti kruha ne bo iz njihove moke... Sicer pa poslušajva, kaj pove ta-le!“

Na vzvišen prostor je bil stopil tačas gosposko oblečen človek, in ko se je hrup polegel, je začel govoriti.

Govoril je slovenski, poudarjal z gorečimi besedami pravice delavcev, jezil se je na bogatine, ki imajo milijone premoženja in množe svoje bogastvo z žulji delavcev, ki se jim v Trstu tako slabo godi kakor nikjer drugje. Končal je s plamenečim klicem: „In če nam razmere ne izboljšajo, če nam ne dajo, kar zahtevamo, če bodo še nadalje pili našo kri, tedaj pa pokažemo, kaka moč je v nas! Tedaj, bratje, dvignimo vsi kakor en mož pesti kvišku, in česar ne bomo mogli doseči mirnim potom, dosežemo z močjo in s splošnim štrajkom!“

Množica je ploskala in kričala, tisti gospod se je priklonil parkrat in nato je nastopil drugi govornik.

„Pojdiva!“ je dejal France Janezu in počasi sta se prerila skozi gosto množico do izhoda.

„Kaj pa pomeni „štrajk“, ki nas delavce reši vseh križev in težav?“ je vprašal France, ko sta bila na prostem.

„Vidiš, to je tako,“ je začel razlagati Janez. „Če gospodar noče delavcu dati večjega plačila, ali mu noče izpolniti kake prošnje, tedaj delavec lahko odpove delo. Če to stori posameznik, ni še hudega. Toda če puste delo vsi delavci kake tovarne in ni mogoče drugih dobiti, tedaj gre tugi gospodarju trda. Delavec je brez zaslužka, on pa brez dobička. To postopanje imenujejo „štrajk“ ali „stavka“. Če puste delo vsi delavci v celem mestu, tedaj nastopi splošen štrajk. To je edino orožje, s katerim delavci lahko prisilijo gospodarja, da jim usliši kako prošnjo!“

„Kaj misliš, ali začne morda tak štrajk?“ je vprašal France.

„Bog ve!“ je odgovoril Janez. „Te stvari so kakor vreme. Kar jaz delam v Trstu, je bil tuintam kak majhen štrajk, velikega pa še ne. A letos se nekaj čudnega kuha med delavci in nič ne rečem, da bi iz vsega tega ne nastal kak velik štrajk. Sitno je v takih časih, ker ni nikakega zaslužka in ne smeš delati!“

„Kako, da ne smem?“ se je začudil France. „Če sem s svojim zaslužkom zadovoljen, potem me nihče ne more prisiliti, da bi pustil delo.“

„Beži, beži, France!“ se mu je nasmejal Janez. „Ob štrajku ne smeš delati, ker ne puste tisti, ki štrajkajo, da bi jim kdo štrečno mešal. Saj veš, da malo število ne opravi nikoli ničesar proti veliki večini!“

„Potem pa Bog pomagaj!“

„Tako je in nič drugače!“

* * *

Janezova slutnja se je uresničila.

Proti koncu januarja so se začele širiti med delavci govorice, da prične kmalu splošni štrajk. Razi-

govori na shodih in tiskani oglasi so jih izpodbujali, naj pokažejo svojo moč in naj nastopijo s silo proti pijavkam človeštva — kapitalistom.

Kurjači na parnikih so štrajkali prvi. Reveži so bili res slabo plačani in so po pravici zahtevali, naj jim plačo povišajo. Toda prošnji jim niso hoteli uslišati. Štrajkali so vztrajno dalje, od dne do dne se jim je godilo slabše. Zaslužka ni bilo, kar so si prihranili, je že davno pošlo, upanja na ugodno rešitev ni bilo. A štrajkati so morali, ker so že začeli in so jih voditelji izpodbujali in jih tolažili, da nastopi zanje vse tržaško delavstvo, če v kratkem ne pride ugodna rešitev. Tako so vztrajno nadaljevali štrajk, dasi se je začela oglašati že beda v njihovih družinah.

Vse delavstvo je bilo razburjeno in zdaj tu, zdaj tam se je pričel štrajk v prilog kurjačem, tako, da je število delavcev, ki niso delali, vedno bolj rastlo.

Kakor temna poletna nevihta, ki jo že od daleč naznanja grmenje in bliskanje, tako se je širilo uporno gibanje med delavci in skrivnostne govorice so šle po njih vrstah, da bodo do zadnjega branili svoje pravice in zahteve in da se upró tudi proti oboroženi moči in državi, če bi bilo treba. Mračna slutnja o nečem groznem, neznanem je legla v njih duše, vsakdo je bil pripravljen preliti kri v boju proti pijavkam, bogatinom in njihovim krivicam, vpijočim v nebo po maščevanju. Delavci so čutili v sebi moč, pred katero bodo trepetali mogočnejši, ko stopijo prednje tisoči, prosti okov in spon, v katere so jih hoteli vkovati, in bodo zahtevali z mogočnim glasom pravice...

V prvih dneh februarja se je odigrala ta žaloigra, ki je s krvavimi črkami zapisana v zgodovini tržaškega delavstva. Tedaj je tekla prvič kri zaslepljenih delavcev, ki vpije v nebo po božjem maščevanju in kazni nad tistimi, ki ljudstvo odirajo, in nad tistimi, ki je zapeljujejo.

Vsi delavci v Trstu so štrajkali in tudi v tvor-nici, kjer so delali naši znanci iz Zapolja, je mirovalo delo že par dni.

Nekega dne proti večeru sta bila Tone in France sama doma in sta se dolgočasila, Tine in Janez sta bila pa šla v mesto.

Tone je popravljaj staro ključavnico pri vratih, France pa polomljeno stolico.

„Kaj sê ti zdi, Tone, kako konča ta štrajk?“ je vprašal France.

„Eh, ne bo hudega, ne ... Malo se podolgočasimo, par oken pobijemo, včasih se stepemo s policaji in jim prerahljamo malo kosti, pa bo vsega konec. Kaj pa hočeš, da bi bilo? Dobička ne bomo imeli od štrajka ne mi, ne drugi!“

„Meni je pa nekam tesno pri srcu, sam ne vem, zakaj. Kakor bi nas čakala kaka nesreča, se mi zdi!“

„E — beži, beži! Kdo nam pa kaj more?“

„Ali nisi slišal, da bo cela vojska in da mora kri teči, če se nam vsem plača ne izboljša?“

„To so same sleparije socijalistov, anarhistov in takih ljudi ... Kdo bo pa nosil kožo na prodaj, ko je tako malo upanja za zmago!“

Toda Tone ni še izgovoril, ko so se šipe nena-doma stresle in se je zaslišal od daleč, iz sredine mesta, zamolkel strel.

„Kaj pa je to?“ je vzkliknil France in pustil delo.

„Presneta reč, menda bo vendar kaj res ... Ko sem cesarju služil, sem slišal tak pok včasih na vajah, če je ustrelila cela kompanija hkratu ...“

„Vidiš, Tone, da sem prav pravil, da poteče kri!“ je dejal France.

„Bog ve? ... Morda so streljali v zrak samo za strah! — Najbolje bo, če greva sama v mesto pogle-dat, kake čudne reči se pletejo. Prav radoveden sem ...“ je menil Tone, poiskal klobuk in oblekel jopič. Tudi France se je napravil in odšla sta v mesto.

Ko sta stopila na ulico, sta zagledala od daleč Brumnovega Tineta, ki je hitel, kar je mogel, proti domu.

„Kam pa tako naglo, Tine? Saj ti ne gori za petami!“ mu je zaklical Tone, ko so prišli skupaj.

„Kar domov v Zapolje pojdem še nočno . . .“, je ves zasopel odgovarjal Tine.

„Zakaj pa?“

„Cela vojska je v mestu . . . Črne trume ljudi se vale po cestah, vse, kar jim pride pred oči, zdrobe in s kamenjem pobijajo okna in svetilke — cela vojska je, pravim . . . Policaji so z golimi sabljami hoteli ustaviti množice, da bi ne prišle na glavni trg pred namestništvo, pa so morali bežati . . . Prišli so vojaki, a tudi teh se delavci niso zbal in začeli so metati kamenje vanje. Tedaj so vojaki ustrelili v množico, ki je rila naprej, vse polno ljudi je popadalo mrtvih in ranjenih na tla, kri teče pa na vse strani. Še nočno zbežim iz Trsta . . .“

„Kaj bi hodil domov!“ ga je začel tolažiti Tone. „Saj ni tako hudo, kakor se zdi tebi, in v par dneh se vse poleže!“

„Kam pa mislita vidva zdaj?“ je vprašal Tine.

„Pogledat v mesto, ali je res vse tako, kakor si pravil!“ je odgovoril Tone.

„Nikar ne hodita, če hočeta še kdaj videti Zapolje! Ustrele vaju, ali pa s kamenjem pobijejo. Z menoj pojdita domov, če vama je kaj mar življenje!“ je prosil Tine in ju slednjič pregovoril, da so se vsi trije vrnili.

Kmalu je prišel tudi Tončkov Janez, ki je vse potrdil, kar je pravil Tine.

Oba sta sklenila, da odideta že drugo jutro v Zapolje.

Drugi dan je bil navidezno mirnejši.

France in Tone sta zjutraj spremila prijatelja na kolodvor in potem šla pogledat po mestu. Vse je bilo čudno tiho in mrtvo, skoraj vse prodajalne so bile zaprte, po tleh so ležali drobci razbitih oken in luči, tuintam je bil razdejan tlak, katerega so bile razdivjane množice razbile, in metale kosce v okna razkošnih stanovanj bogatinov, v svetilke po ulicah, v policaje in vojake.

Po mestu je bilo malo ljudi. Tuintam so stali pred javnimi poslopji vojaki z nasajenimi bajoneti in gledali strogo, mrko pred se.

France in Tone sta se kmalu vrnila proti domu.

„Bog ve, ali je bilo vse tako hudo, kakor je pravil Tine! Jaz mislim, da so se delavci in policaji malo stepli kakor mi fantje včasih na vasi in da so vojaki streljali v zrak le zato, da so delavci odnesli pete . . .“, je menil Tone.

„Jaz tudi mislim, da je bilo tako! Glej tukaj le gori, kako visoko so merili vojaki!“ je dejal France in pokazal na cerkev svetega Antona, kjer so se visoko v zidu poznali sledovi krogel.

„Veš kaj,“ je dejal Tone, „popoldne bo morda spet kje kaj ravsanja in kričanja. Pojdeva pa tudi midva pogledat, kako in kaj, da bova znala vsaj katero ziniti, če naju kdo vpraša, kako je bilo! Saj nisva tako strahopetna zajca kakor Tine in Janez!“

In res sta šla tisto popoldne v mesto.

Toda zdaj je bilo vse drugače nego zjutraj. Velike množice — večinoma delavci — so se trle po širokih ulicah in trgih. Iz stranskih, temnih ulic se je prikradla zdajpazdaj raztrgana, vagabundska postava med nje, ki jo je življenje velikega mesta vrglo na prod in bi se v mirnih časih ne upala pokazati ob belem dnevu.

Močen šum teh množic je zdajpazdaj prevpilo divje kričanje, žvenketanje razbitih oken in svetilk ali pa viharne socijalistična pesem, ki je orila iz tisoč

in tisoč grl proti nebu, ki je bilo vse prepreženo s sivimi oblaki.

Ta živa reka je pogoltnila tudi Franceta in Toneta in ju nesla naprej proti glavnemu trgu. Polagoma se je pomikala tja, kjer je stala vrsta vojakov z nasajenimi bajoneti in ji branila pot naprej. A kakor ne more narastle reke zadržati visok jez, tako tudi vojaki niso mogli zabraniti poti tem gostim trumam, ki so z nezmagljivo močjo silile naprej.

Ko je bil naval prehud, so se umaknili za par korakov in sneli puške.

Toda množice se niso ustrašile, kamenje je začelo leteti proti vojakom gosteje in gosteje.

„Fant, zdaj bo pa kaj! Kar vun se izriniva!“ je zaklical Tone Francetu in si delal pot med kričečo množico.

S težavo sta prišla iz gneče bolj na prosto.

Razdivjana množica se je bila za hip ustavila, a se zopet začela pomikati dalje. Tiste, ki so bili prvi pred bajoneti, so porivali drugi naprej in izhoda ni bilo.

„Naprej! Pred namestništvo! Naprej za kruh in za življenje, bratje!“

„Nazaj!“ je vpil poveljujoč častnik, a nikdo ni ubogal. Kamenje je letelo kakor toča v vojake, ki so stali mirno kakor zid in čakali povelja.

Med množico so bile tudi ženske in tudi te so metale kamenje, opeko, gnilo sadje in Bog ve kaj še vse v vojake.

Tone je videl, kako je zagnala debela babnica kamen, ki je zbil častniku čepico z glave.

„To bi jo kresnil, če bi meni kaj takega naredila!“ je vzkliknil.

A tedaj so se nenadoma dvignile puške, zaškrtale, kratko povelje, zabliskalo se je in strel je počil.

„Jezus, Marija!“ je vzkliknil na Tonetovi strani France in se zgrudil na tla.

Tuintam je kdo zakrilil z rokami in omahnil mrtev ali ranjen na tlak, gosta množica pa je v blazni grozi drvela nazaj.

Med krikom in šumom se je sklanjal Tone bled in prestrašen k prijatelju, ki je tiščal roko na prsi, kjer mu je iz male rane tekla kri.

„Pozdravi — mater — Anico — in vse! — Do — smrti — so — me... O moj Bog! —“ je šepetal France s težavo v predsledkih, potem pa zaprl oči in glava mu je počasi omahnila nazaj...

VI.

V Zapolju je tisti dan že vse vedelo, da je v Trstu strašna vojska.

Brumnov Tine, ki je bil prišel s Tončkovim Janezom domov, je pravil vsakemu človeku, ki ga je srečal in hotel poslušati, grozne stvari o bojih in pretepah med delavci in vojski po tržaških ulicah.

„Kakor mravelj je ljudi po ulicah, v črnih gostih procesijah divjajo po mestu; vse, kar se da razbiti, so že razbili in pokončali,“ je pripovedal strmečim Zapoljčanom. „Policaje so nagnali s kamenjem, da so morali s sabljo v rokah bežati. Zdaj stojе vojaki po trgih in cestah z nabasanimi puškami in nasajenimi bajoneti, streljalo vsak čas v ljudi in jih pode med hišami, da cepajo na tla kakor muhe na jesen ob prvem hladu... Kri teče v potokih, vse hiše so poškodovane, vsa okna razbita, svetilke pokončane — tak je Trst te dni, pa ne dam pipe tobaka zanj in za vse njegovo bogastvo!“

„Kako pa ti vse to veš?“ ga je vprašal kak neveren Tomaž.

„Kako? Kako? ... Saj sem bil sam zraven, ko so vojaki streljali v tiste razbojnike. Strašno je počilo in črn oblak dima je vse zavil, da nisem videl ped daleč pred nosom. Ko se je razkadilo, so pa ležali ljudje na kupih po tleh, drugi so pa bežali!“

„Kako pa, da niso tebe ustrelili?“ je vprašal kdo.

„Saj me niso mogli! Stal sem za zidom velike palače, kjer Judje denar štejejo, in kukal za voglom, kako se zgrabijo delavci in vojaki, ko pridejo skupaj. Ko sem pa videl, kako se je vse zgodilo, ko je zadisalo po smodniku in sem slišal brenčati krogle okoli sebe, sem jo kar pobrisal domov!“

Ljudje so se čudili in majali z glavami.

Strmčevka je prišla zvečer vprašat v skrbah k Brumnovim, ali ve Tine kaj v Francetu, a on ji ni vedel drugega povedati, kakor da ga je živega in zdravega pustil v Trstu.

Drugi dan je bila nedelja.

Pri Strmčevih sta bili v hiši gospodinja in Brumnova Mica, ki je bila prišla z njo od prve maše in pripovedovala, kake grozne stvari se gode po Trstu.

Tedaj je vstopil poštni sel iz bližnjega trga, pozdravil in pomolil Strmčevki zavit list: „Tu je za vas telegram — mislim, da iz Trsta!“

„Telegram iz Trsta?“ je vzkliknila ona in s tresočo roko posegla po listu.

„Jej ... jej ... Da le ni kaj hudega!“ je tarnala Mica.

„Prosim, preberite vi in mi povejte, kaj je! Zdaj mi vse miglja pred očmi od strahu!“ je zaprosila Strmčevka sela z drhtečim glasom in mu dala brzojavko.

Nataknil si je velike naočnike, počasi odprl brzojavko, jo razgrnil in tiho prebral.

„Kaj je?“ je vprašala Strmčevka trepetaje.

„Ne ustrašite se preveč,“ je dejal pismonoša in jo pogledal čez naočnik s svojimi sivimi, blagohotnimi očmi. Revez ni vedel, kako naj začne, da bi Strmčevke preveč ne prestrašil. Odkašljeval se je, potegnil velik robec iz žepa in se brisal po obrazu, dasi ni bilo kapljice potu na njem.

Strmčevka je koprnela od strahu in negotovosti.

„Tako je pisano v tem listu!“ je počasi pričel pismonoša. „Franceta je zadela po nesreči vojaška krogla. V bolnišnici je. Če ga hočete še videti živega, pridite takoj v Trst!“

„Jezus... Marija!...“ je kriknila Strmčevka, še predno je vse prebral, in omahnila nazaj.

K sreči jo je Mica prestregla, da ni padla na tla.

„Slabo ji je. Vode!“

Pismonoša je vzel korec vode iz škafa, Mica jo je močila po čelu in po sencih, črez par hipov se je Strmčevka vzbudila iz nezavesti in se spustila v pretresljiv jok.

„Oh Francelj, kaj ti je bilo treba hoditi v Trst! Ti moj ubogi, nesrečni sin — nikdar več te ne bom videla živega!... Oh, Francelj, Francelj!“ je klicala jokaje.

Zaman sta jo tolažila pismonoša in Mica.

Tedaj je prišel Strmec, ki je bil po opravkih pri sosedu, in obstal začuden na pragu, ko je ugledal sela in jokajočo ženo.

„Kaj se je zgodilo?“ je vprašal. Čudna, neznana groza mu je stisnila srce in kolena so se mu začela tresti.

„Sina so vam v Trstu težko ranili!“ je dejal sel z resnim glasom.

„Francelja?“ je zajeceljal Strmec in široko odprl oči.

„Da, oče! Potolažite se, kaj hočete — božja volja je!“

Sel je pozdravil in ganjen odšel.

Strmec je pa omahovaje šel v izbo, se zgrudil na klop, naslonil se na mizo in zagrebel prste v sive lase.

Vsa skrita ljubezen, ki jo je gojil do sina, ki mu je bil že davno odpustil, dasi iz trmoglavosti ni hotel tega nikdar pokaziti, vsa tista ljubezen je na novo vstala z nepremagljivo močjo v njegovi duši.

„Zakaj sem te zapodil od hiše, Francelj, zakaj sem te pustil po svetu, zakaj nisem šel sam pote, da bi te ne zadela smrt daleč od doma v tujem mestu! O, Francelj, Francelj — kaj sem ti storil!...“

Tako je ječal Strmec, si pulil lase iz glave in ihtel v neizmerni žalosti, kakor je ni še nikdar občutil v svojem življenju.

Tačas je prišla Strmčevka v sobo, in ko je zagledala moževe solze, je še glasneje začela ihteti.

Tako sta plakala oba nekaj časa in solze so jima olajšale srce.

„O, Francelj, Francelj — jaz sem te gnal v smrt, jaz sem kriv, da so te ubili. Nikoli mi Bog ne odpusti tega greha!“ je tarnal on.

Žena pa je tolažila: „Ne govori tako! Saj ti nisi kriv, da se je vse to zgodilo — božja volja je in mi ne moremo nič proti njej!“

„Mrtev je in jaz bom imel njegovo smrt na vesti!“

„Bog ve? Morda ni na smrt ranjen, ker je pisano v listu, naj pridemo v Trst, če ga hočemo videti še živega. Morda še ozdravi!“ je menila ona in iskrica upanja se je vzbudila v njenem srcu.

„Bog ve... Bog ve?...“ je dvomil on.

„Jaz bi šla še danes v Trst, če bi bilo mogoče!“

„Kar takoj se napravi in idi! Vzemi v skrinji, kolikor hočeš denarja! Naj gre tudi vse premoženje, samo da bi še kdaj videl Franceta živega!“ je silil Strmec.

„Ob enajstih gre vlak, se mi zdi. Kar napravim se... Sitno ti bo, ko me ne bo doma!“ je govorila Strmčevka.

„Nikar ne skrbi zame! Že prestanem. Kar napraviti se idi, jaz pa grem Bralinčku ukazati, naj napreže kobilu, da te popelje v trg na kolodvor, da prideš še o pravem času!“ jo je silil Strmec in hitel k sosedu povedati, naj napravi voz.

Še tisto dopoldne se je Strmčevka odpeljala v Trst...

Po vasi se je kakor blisk raznesla vest, da je Strmčevega Franceta zadela v Trstu vojaška krogla in da je morda že mrtev.

„Eh, kdor ne uboga, ga tepe nadloga!“ so dejali nekateri.

Drugi so ga pa zagovarjali in izvračali vso krivdo na očeta, ki mu zavljo skoposti ni pustil, da bi se bil oženil po svoji volji, in ga zapodil od doma.

In prišla je ta vest o Francetovi nesreči tudi k Strugarjevi Anici in pretresla ubogo dekle do dna duše.

V veliki žalosti je prejkotala vse popoldne in ves večer in nihče je ni mogel potolažiti. Ne — edino ena ji je vlila žarek upanja in tolažbe v dušo, Brezmadežna Devica, pred katero je prižgala oljnato lučko tisti žalostni večer, pokleknila pred njeno podobo v kotu in ji potožila svojo veliko bridkost...

* * *

Veliko, šumeče mesto je Trst, hiše so večje nego cerkve po vaseh, ulice lepše nego cesarske ceste skozi naše kraje, dirindaj in kričanje po njih, kakor bi bil večer sejem.

Ko je stopila Strmčevka po dolgi vožnji iz čakalnice kolodvora, ni vedela, kam naj se obrne v tem Babilonu.

Težka žalost in zapuščenost jo je prevzela in s solznimi očmi je obstala ob vratih, skozi katere so se usipale gručice tujcev, ki so prišli v Trst. Vsi so hiteli mimo in nikdo se ni zmenil za ubogo kmečko ženico ob izhodu.

Polagoma se je kolodvor izpraznil, vozovi in kočije so oddrdrale, le tuintam je hitel mimo še kak potnik, ki se je bil zapoznil, ali pa stopal samozavestno gorindol stražnik, zvesti varih postave.

In ustavil se je tudi pred Strmčevko tak gospod s svetlo luno pod brado in dolgo sabljo na strani in jo nagovoril prijazno: „Kam ste se pa vi namenili, mati?“

Strmčevka se je razveselila, ko je zaslišala domačo govorico v tem tujem, šumečem mestu, in mu brž začela pripovedati svojo zgodbo. Povedala mu je, da ima sina v Trstu, da je dobila naznanilo, da je težko ranjen, in da bi ga še enkrat rada videla, če ga še dobi živega, a da ne ve, kam naj se obrne. Solze so ji napolnile oči, ko je pripovedala vse to...

Stražniku se je smilila, pogledal je na uro in potem dejal: „Počakajte še malce: Jaz končam takoj službo in pojdem domov. Stanujem v bližini bolnišnice, kjer je najbrž vaš sin, in lahko pojedete z menoj, da vam pokažem, kje ga dobite! Tja na klop sedite, pa potrpite še par minut!“

Ona se mu je začela ginjena zahvaljevati: „Nikdar bi se vam ne mogla dovolj hvaležno izkazati. Bog vam poplačaj vašo prijaznost!“

A stražnik jo je prekinil: „Kaj bi se zahvaljevali za tako malenkost!“ in odšel.

Kmalu se je vrnil in potem sta skupaj odšla v mesto. Po ulicah ni bilo tako živo kakor okrog kolo-dvora, kajti strogo je bilo prepovedano shajati se, vsak čas se je zaslišal vojaški boben ali trobenta, mali oddelki vojakov so korakali po mestu, drugi so stražili javna poslopja in trge, kajti vlada je hotela z odločnim postopanjem ustaviti štrajk in nepotrebno prelivanje krvi.

S strahom je zrla Strmčevka na vse to, a le ena misel, ena želja je bila v njenem srcu: da bi sina našla še živega.

Ko je s stražnikom po precej dolgem času zavila krog vogla, ji je ta pokazal veliko, mračno poslopje: „Glejte, to je bolnišnica!“

Čuden, neznan strah jo je zopet spreletel kakor tedaj, ko je izvedela, da je France težko ranjen. Neka slabost jo je obšla, bala se je, da se ji zvrta v glavi in da pade na tla. S trepetajočim srcem je stopala ob stražniku, ki jo je vodil po peščeni poti proti vhodu v bolnišnico.

Vstopila sta v hladno, mračno vežo z visokimi oboki in stebri, iz katere so peljali hodniki in stopnice na vse strani.

Stražnik je vprašal v tujem jeziku moža, stoječega ob vratih, po Francetu in se dolgo, dolgo pogovarjal z njim. Strmčevka ni ničesar razumela, žalost in strah jo je prevzel, da sina nikdar ne bo več videla. — Bog ve, morda že leži mrtev na parah, tuj in nepoznan, in nikogar ni pri njem, ki bi zmolil zanj očenaš in mu želel večnega počitka. In morda leži že v grobu, nihče ne ve, kdo je bil, nihče ne ve, kam so ga zagrebli ... —

Iz teh težkih misli jo je vzdramil glas stražnika, ki ji je dejal: „Idite s tem možem, on vam pokaže, kje je vaš sin. Želim vam, da bi ga našli živega in da bi ozdravel. Z Bogom, pa nikar ne bodite preveč žalostni!“

Dal ji je roko in Strmčevka se mu je še enkrat iz srca zahvalila za njegovo prijaznost.

Potem jo je peljal vratar bolnišnice po stopnicah v prvo nadstropje, tam govoril nekaj s postrežnico, debelo in neprijazno žensko, ki je bila na hodniku, in potem namignil Strmčevki, naj gre ž njo.

Postrežnica jo je vodila dolgo semintja in slednjič odprla vrata v veliko sobo, kjer so bile dolge vrste postelj, na katerih so ležali bolniki. Težek zrak je bil v tej sobi, močen duh po raznih zdravilih je plaval po njej, okna so bila napol zagrnjena, tuintam je vzdihoval bolnik v svojih bolečinah.

Ko so se ji navadile oči na polumrak, ki je bil v sobi, je zagledala daleč gori na drugem koncu

zraven postelje nekoga, ki se ji je zdel znan. Ko jo je postrežnica pripeljala bližje, ga je spoznala. Bil je Grudnov Tone, ki je bil ravnokar prišel pogledat k bolnemu prijatelju.

Ko je prišla do njega, ji je molče dal roko in pokazal na zraven stoječo posteljo, na kateri je ležal France.

Zajokala je na glas, ko je ugledala sinov obraz, ko so se odprle za hip njegove oči in se z mrzličnim, svetlim pogledom srečale z njenimi.

„Francelj, moj Francelj!“ je zaklicala in se sklonila k njemu, a on je ni slišal, kajti bil je v globoki nezavesti.

Tiho jokaje je sedla na stol zraven postelje.

„Nikar ne jokajte!“ jo je začel tolažiti Tone. „Zdravniki upajo, da ozdravi. Davi je bila nevarnost velika, a opoldne so dejali, da mu gre na boljše.“

Žarek upanja ji je posvetil v srce, ko je slišala te besede. A vendar so ji tekale solze nevzdržno iz oči, pol iz bridkosti, da je našla sina v tako žalostnem stanju, pol iz veselja, da ga je zopet gledala po tako dolgem času.

Tone ji je začel praviti, kako je bil France ranjen, kako so ga prepeljali v bolnišnico, kjer so mu zdravniki takoj izvlekli kroglo, med tem ko je on naznanil nesrečo v Zapolje.

S solznimi očmi ga je poslušala, a razumela je le malo, kajti njene oči in misli so bile pri sinu, ki je ležal v nezavesti, tako da bi človek mislil, da je mrtev, če bi se včasih ne čul iz njegovih prs težak vzdih.

Strmčevka je presedela vse popoldne pri sinu, ki je bil ves čas v nezavesti in je zdajpazdaj bledel, komaj ga je pustila pol ure samega in šla s Tonetom okrepčat se.

Na večer so prišli zopet zdravniki pregledat Franceta in dejali, da je skoraj gotovo, da srečno ozdravi, in dovolili materi ostati čez noč pri njem.

Tone je potem odšel in obljubil, da pride zopet drugi dan.

Tako je ostala Strmčevka sama pri Francetu.

Sred sobe je gorela motna luč, bolniki so večinoma pospali, le tuintam se je kdo brez miru premotal po postelji in vzdihoval. Kje daleč je bila ura, zazvonil je električni zvonček s trepetajočim, boječim glasom, z drsajočimi, tihimi koraki je šla včasih mimo postrežnica, ali pa je prišel pogledat zdravnik, ki je imel tisto noč službo.

Žalostno, samotno je bilo v duši uboge matere, ki je čula ob postelji težko ranjenega sina. — Bog ve, ali se še vzbudi iz težkega spanca, ki ga je prevzel na večer, ali se zave in spozna, da je ona pri njem? Bog ve, ali ozdravi, ali bo še kdaj videl očeta, dom in rojstno vas?

Ni si vedela odgovora na ta vprašanja. Vzela je rožni venec v roko in začela moliti, da bi Bog potolažil njeno žalost, popravila sinu zdaj odejo, zdaj ledeni obkladek, polagala mu roko na čelo in poslušala, ali še diha...

Tako je potekala počasi in žalostno ura za uro.

Ravno tri po polnoči je odbilo, ko je France globoko vzdihnil in odprl oči, iz katerih je bil skoraj izginil mrzlični svit.

„Kje sem?“ je vprašal šepetaje.

V nepokoju ji je zatrepetal srce, ko je zaslišala sinov glas, solze veselja so ji napolnile oči, ko se je sklonila k njemu in mu dejala: „Pri meni si, Francelj!“

Sin jo je spoznal, žarek veselja je preletel njegov obraz in z drhtečim glasom je vzkliknil: „Mati, vi ste tukaj!“

„Da, od včeraj sem pri tebi!“

„Oh, kako sem srečen, da vas še vidim! Tudi očeta bi še rad videl pred smrtjo in ga prosil odpuščenja!“

„Saj ga boš še videl, ko ozdraviš, če Bog da!“ je dejala ona in ga poljubila na čelo. V njiju srcih sta bili veselje in sreča, ki je ni mogoče popisati.

„Bog ve, Bog ve, mati, ali še ozdravim!? ... Hudo me je Bog kaznoval za mojo nepokorščino!“

„Vse se lahko popravi, saj ti je oče vse odpustil že davno! ... Kako ti pa je, Francelj?“

„V prsih me tišči, a zdaj, ko ste vi pri meni, se ne bojim več smrti!“ je dejal in zaprl oči.

Tedaj je prišel pogledat zdravnik, in ko je zapažil, da je vročina ponehala in se je bolnik vzbudil iz nezavesti, mu je zapovedal mir in molk.

Odšel je in mati je zopet sedla k vzglavju. Oba sta molčala drug ob drugem v tihi sreči ob tem svidenju in v njiju srcih je bilo več misli, nego bi si jih mogla dopovedati ure in ure ...

* * *

V par dneh je Francetu vročica popolnoma ponehala in zdravniki so se izjavili, da je ozdravljenje gotovo. Kako se je zaveselila mati, ki je še vedno trepetala v strahu za njegovo zdravje, ko je to izvedela! Še tisti dan se je poslovila od Franceta s težkim srcem, ker ga je morala zapustiti, a vendar v veselem pričakovanju, da se bosta kmalu zopet videla, ko ozdravi in se vrne za vedno domov. Delj časa ni mogla ostati v Trstu, kajti doma je bil oče sam in čakal v upanju in strahu, kdaj pride in mu pove, kako je s Francetom.

Po materinem odhodu je bilo Francetu samemu dolgčas. Rana se je polagoma celila, od dne do dne je bil boljši. V nestrpnem pričakovanju si je želel tistega dneva, ko mu zdravniki porečejo, da je zdrav in da sme domov. Zakaj težko se mu je zdelo biti v tej hiši žalosti, v katero hodi smrt tolikokrat v goste.

Tone ga je redno obiskoval skoraj vsak dan in mu pravil, kaj se godi zunaj.

Po tistem dnevu, ko je bil ranjen France, ni bilo nobenega spopada več med delavci in vojaki. Vlada je bila proglasila obsedno stanje in delavci so spoznali, da ne opravijo ničesar proti vojaštvu.

Skušali so mirnim potom doseči izboljšanje plač, kar se jim je tuintam deloma posrečilo. Polagoma so se začeli vračati na delo in kmalu je imel Trst svoje navadno lice.

Le spomin na pretekle grozote je ostal za vedno zapisan v srcih delavcev s krvavimi, plamtečimi črkami.

* * *

Prve dni v marcu je začel France vstajati in hoditi v bolniški vrt sprehajati se. Rana se mu je bila že skoraj popolnoma zacelila, le šibek je še bil. A tudi to je polagoma prešlo in od dne do dne se je čutil boljšega. Vsak dan je izpraševal zdravnike, kdaj mu dovolijo zapustiti bolnišnico, a dolgo, dolgo so odlašali s težko pričakovanim odgovorom.

Toda končno je vendar prišel dan, ko so mu dejali, da je ozdravel in da sme oditi.

V veselju mu je trepetalo srce in zavriskal bi bil od sreče, če bi bil v Zapolju, a ne v šumečem, gosposkem Trstu, ko je stopil iz bolnišnice na prosto in se mu je nasmejalo jutranje pomladno solnce v pozdrav.

Prost in zadovoljen je hitel po živahnih, širokih ulicah proti stanovanju, da spravi tam svoje stvari in se s prvim vlakom odpelje v Zapolje, kamor ga je tako silno vleklo srce.

Dospel je na glavni trg in tam mu je stopil živo pred oči tisti dan, ko sta s Tonetom stala med kričečo množico pred vojaškimi puškami. Miren, od solnca obsijan je bil trg, gosposke kočije so drdrale po njem, ljudje so hiteli urno in brezskrbno svoje poti, nihče se ni nemara več spominjal na grozote, ki so se vršile mesec dni prej na njem. A Franceta je stresel mraz, ko je šel mimo mesta, kjer se je bil zgrudil nezave-

sten na tla. Kako lahko bi bil tam na veke zaspal kakor marsikdo drugi, ki ga je isti hip zadela smrtonosna krogla!...

Ozrl se je drugam in pospešil korake, da bi prej zapustil ta nesrečni kraj, ki ga je spominjal na vse to. Ko je prišel malo trenotkov pozneje mimo cerkve, je stopil vanjo, pokleknil v klop in iz njegovega srca je privrela zahvala Bogu, ki ga je tako čudežno obvaroval...

Vesel in miren je zapustil cerkev.

Na stanovanju je pospravil svoje stvari in počakal Toneta, ki je bil tisto noč na delu in je moral vsak hip priti.

Ko je Tone dospel, se je France poslovil od gospodinje in s prijateljem odšel na kolodvor.

Kupil je listek, in ker je bilo še pol ure časa, sta sedla v restavraciji k mizi in si naročila steklenico vipavca.

Molčala sta in zrla zamišljena predse, kakor bi se bala jemati slovo. Oba sta mislila na pretekle dni, ki sta jih skupaj preživela, na veselje in žalost, ki ju je spremljala v njih, na življenje, ki ju je tako čudno združilo in ju zdaj ločuje...

Slednjič je dvignil Tone kupico, se ozrl z mirnim, resnim pogledom Francetu v oči in dejal: „Na tvoje zdravje!“

Trčila sta in izpila.

„Glej, moje prorokovanje se je izpolnilo!“ je nadaljeval Tone. „Prestal si hudo izkušnjo in zdaj se vračaš domov; vse, kar je prešlo, pozabi in lepo življenje te čaka na domu. Bog ti daj srečo!“

„Tudi tebi naj Bog povrne vse, kar si storil zame! Jaz ti ne bom mogel nikdar!“ je dejal France s tihim glasom.

„Prijatelja sva bila in ostaneva!“

Tone je nalil zopet rujnega vinca, žarečega kot cekin, in zopet sta trčila.

Tedaj je zazvonil zvonec in ločiti se je bilo treba. „Pozdravi v Zapolju vse znance in prijatelje!“ je dejal Tone.

„Jih že pozdravim! Bog te živi, Tone!“

„Kadar vzameš Anico, povabi me na ženitnino!“ je dejal nazadnje Tone smeje se.

„Prav gotovo! Z Bogom!“

Še enkrat sta si krepko stisnila roko in France je vstopil.

Sprevodnikova piščalka je zapela, iz stroja je bruhnil oblak črnega dima in težko hropeč in puhajoč se je začel vlak odpravljati na pot.

France je stal ob oknu in mahal z roko še v zadnji pozdrav Tonetu.

Urno je drdral vlak ob vznožju Krasa mimo okoličanskih hišic in vinogradov, redkih gozdičev, ki so že brsteli, in sivih kraških skal, izmed katerih je že tuintam kukalo prvo pomladansko zelenje.

Tam doli se je razprostiralo gladko, pokojno morje in se svetilo v solncu kakor čisto srebrno zrcalo, ribiške ladjice so hitele po gladini kakor žive pike. Tam za zalivom je stal svetli in ponosni Trst s svojimi lepimi palačami in velikimi tvornicami, s svojim razkošnim bogastvom in velikim uboštvom. France ga je gledal in se veselim srcem poslavljal od te tuje, hladne lepote, ki si ni mogla osvojiti njegovega srca. Če bi mu bil kdo ponudil najlepšo palačo v Trstu, naj biva za vedno v njej, bi se bil lepo zahvalil, vtaknil roke v hlačne žepe, zažvižgal si in jo mahnil po bližnji cesti naravnost v Zapolje, tudi če bi moral hoditi teden dni ...

Tako je bilo v Francetovem srcu, ker je bil spoznal, da ne more veliki, šumeči svet in njegovo življenje dati človeku tega, kar mu nudi dom v obilici ...

* * *

Solnce se je bilo že davno nagnilo črez poldan, ko je stopal France zložno po cesti, ki pelje iz trga v Zapolje.

Ko je zavila cesta krog griča in je na ovinku zagledal za poljem domačo vas, je vrgel klobuk v zrak od veselja.

Blizu ceste je oral Brlinček, in ko je prišel mimo, mu je France zaklical: „Bog daj srečo, oče!“

„Bog daj!“ je odgovoril Brlinček in pogledal potnika. „Tristo črnih kavk ← kaj si res ti?“ je vzkliknil in ustavil konje.

„Res, res!“ je odgovoril France.

„Zahvali Boga, da si jo tako srečno unesel! Tiste dni, so pravili, da ne boš več slišal zvona svetega Martina!“

„Res — hvala Bogu, ozdravel sem! Pa z Bogom! Se že še kaj pomeniva kak dan!“ je dejal France in hitel dalje.

Pustil je cesto in se obrnil po bližnjici, ki je šla v Zapolje ob potoku, ki je gnal Jernejčkov mlin.

Vse polje je zelenelo in se kopalo v toploti in svetlobi pomladnega solnca, kajti že zgodaj so bili prišli topli dnevi tisto leto. Ptiči so žvrgoleli po grmovju naokrog, tuintam je oral kmet, Jernejčkov mlin je klopotal urno, kakor bi se mu Bog ve kako mudilo.

France se kar ni mogel nagledati vse te lepote, o kateri je tolikokrat tako živo sanjal daleč v tujem, šumečem mestu...

Ko je zagledal pred seboj domačo hišo, mu je za hip zastal korak, kajti spomnil se je na očeta in na prepir ž njim.

A ni mogel dolgo na vse to misliti, ker mu je trepetalo srce od pričakovanja, da bi skoraj bil pod domačim krovom, od katerega je bil tako dolgo ločen.

Odpri je vrata na dvorišče in zagledal mater, stoječo pred hišo.

„France, pozdravljen!“ je vzkliknila, ko ga je zagledala, in mu hitela naproti.

Vsa srečna sta se pozdravila.

Tedaj je stopil iz lope oče in France je hitel k njemu.

„Oče, prosim vas, odpustite mi, da sem vas žalil, in pozabite na vse!“

„Vse . . . vse je pozabljeno!“ je vzkliknil stari Strmec in podal sinu roko.

„Mati, danes pa kaj dobrega v ponev in bučo najboljšega na mizo!“ je dejal ves srečen ženi.

Tako sta se zopet našla oče in sin . . .

* * *

Sedaj bi pa radi nemara slišali konec te povesti? Sicer se mi zdi, da ste ga že uganili in da vam ga ni treba praviti, a povem vam ga vendarle.

Strmčev France in Strugarjeva Anica sta se tisto leto po Veliki noči vzela.

To vam je bila šumeča gostija, da še nikdar take!

Stari Strmec, ki je sicer tiščal denar trdo pod palcem, ga ob tej priliki ni štedil. Zapoljčani so se kar čudili, da se je na stara leta tako izpremenil. A on si je mislil: „Saj ne bom ženil Franceta vsak dan, ampak le enkrat v življenju, če Bog da srečo!“

Tako so mislili tudi drugi svatje.

Ženin in nevesta pa sta bila resna in tiha, pri srcu jima je bilo tako, kakor da se svita pred njima dolg dan življenja, poln sreče in zadovoljnosti, a tudi dela in skrbi. Hvalila sta Boga, ki je pripeljal skupaj njiju poti in zvezal njuni srci, in ga prosila blagoslova za bodoče dni . . .

Greh in pokora.

(Po resničnem dogodku.)

I.

Bilo je v nedeljo popoldne po krščansken nauku. Ljudje so se že večinoma razšli. Mnogo jih je odhitelo na drugi konec vasi, da se tam v poštenu Voričevi krčmi vesele in oddahnejo od težavnega tedenskega truda. Vorič je bil namreč edini krčmar v vasi, pravi vzor poštenjaka. Vina, koja je točil, bila so vedno naravna in dobra; v njegovi hiši ni bilo nikdar krega ali celo pretepa, pač pa si ondi lahko slišal vsako nedeljo in praznik veselo popevanje vaške mladine. A tudi odrasli možje so se tu radi zbirali ter pretresavali pri polnem kozarčku važneje zadeve.

Pred cerkvijo je ostalo le še nekaj starejih mož, ki so v živem pomenku počasi odhajali na običajne obiske k svojim dobrim znancem. Izpod velike lipe sredi vasi je odmeval krik in glasen smeh, znamenje, da je tamkaj danes zbirališče razposajenih otrok. Na pokopališču, ki se razprostira krog lepe cerkve sv. Nikolaja, ostala je le kaka starikava ženica, da pomoli na grobeh kratko molitvico za drage rajnike.

Med zadnjimi, ki so zapuščali ta posvečeni prostor, bili ste vsakemu dobro znani vaški ženici, Brinjeva Jera in Bobikova Polona. Dasi že dvainšestdeset let stara, hodila je Jera še redno vsaki dan v nro oddaljeno mesto, kamor je nosila pisma na pošto in vsakovrstno zelenjavo na trg. S tem malim zaslužkom je zadovoljna gostovala v hišici revne vdove, da, še marsikateri novčič je položila na stran za „stara leta,“ kakor je često dejala, ko ji opešajo moči. Bobikova Polona pak je bila vaška babica ter znosila vsaj pol vasi že k svetemu krstu, kakor je večkrat rada ponosno zatrjevala. Ni čuda torej, ako smo ji vsi mlajši rekali le „botra Polona“.

„Torej je vendar res, da bode jutri zapal boben pri Zelnikovih? Kaj je že tako daleč?“ vprašuje zvedava botra Polona svojo staro prijateljico.

Le-ta se pri vratih še enkrat prekriža, pokropi z blagoslovljeno vodo zadnjič vse pokopališče ter se s pobožnim vzdihom: „Bog jim daj večni mir in pokoj“ obrne proti radovedni tovarišici.

„Res, res,“ ji začne pritrjevati, „že pred tedni sem slišala v mestu, in danes je javno oklical sodnijski sluga. Česa človek pač ne doživi — le mati se mi smili, mati! Pa kaj, morda še ne veš, kako je ravnal Andrej ž njo?“

In ne da bi čakala odgovora, hitela je zgovorna ženica dalje: „Čuj, samo tebi povem! Včeraj sem dobila v mestu naročilo za Zelnikovo mater. Razni opravki pa so me zadržali, da sem mogla še le pod noč stopiti k Zelnikovim. Ko pridem v vežo, slišim jok in glasno govorjenje v hiši. Radovedna malo postojim in poslušam. „Andrej, Andrej,“ zdihovala je mati, „kolikokrat sem ti pravila, te svarila in prosila, — ne, nič ni pomagalo! Sedaj vidiš, kam smo prišli. Vse si zapravil in pognal, a kaj še to, celo dolg si naredil, o Bog, kdo pa to poplača?“

„Kaj vam mar!“ zarohni mladi nad njo.

„Mar ali ne,“ odvrne žalostna mati z vzvišenim glasom, „ali pomisli, greh in krivica je to!“

Grozna kletev se zasliši in — iz hiše prileti stara mati ter pade zunaj na tla. Urno priskočim, da zopet vzravnam ubogo ženo kvišku in urno svoje naročilo opravim. Zdivjani sin zopet zaloputne vrata ter dalje razsaja po izbi. Bala sem se, da morda prileti iz hiše. Onemogla stopi Zelnikova mati na noge; z roko držeč se za rano, ki jo je dobila pri padcu, mi jokaje reče: „Oh Jera, dati nimam ničesar. Iz hiše me je vrgel — Bog ga ne kaznuj za to. K sestrični grem v vas, tu mi ni več obstati. Pa nikar drugim tega ne pripoveduj, te prosim!“

„Ni mogoče!“ čudi se dobra Polona, in solza pomilovanja se ji lesketa v očesih. „Kdo bi mislil, da more sin tako daleč zabresti. O Bog, kaj bo, če bodo otroci tako ravnali s svojimi stariši!“

„Ja, ja, svet je dandanes vedno slabši,“ odvrne ji pomenljivo Jera ter se s temi besedami na kratko poslovi od svoje znanke, ki zamišljena dalje premišljuje vso pot to grozno novico.

II.

Prijazna vas Brdo leži v soteski med hribovjem, ki meji sosedni deželi. Dasi ne šteje več nego sedem-inštirideset številk, mislil bi ptujec, da potuje skozi mnogo večje selišče. Radi naravne lege je vas nekako raztegnjena; hiše stoje večinoma le na eni in to oni strani pogorja, ki je popolnoma pokrita z rodovitnimi njivami in lepimi travniki. Na drugi strani, ki je pa precej strma, zapirajo razgled temni, zaraščeni gozdi. Skozi mirno vas teče velika voda, Završnica imenovana. Mnoge lesoreznice z nagromadenimi hlodovi in mlini, ki so ob njej napravljeni, pričajo, da je glavni živelj ondotnih marljivih prebivalcev kupčija z lesom in deskami.

Nekako zadnje na drugem koncu vasi proti meji dviguje se poslopje, ki se glede velikosti in lepega zidanja odlikuje od drugih.

Že po zunanosti se lahko sodi, da stanuje v njem premožen in umen gospodar. In to je tudi v resnici oče Zelnik, — ta velika hiša z lepo zasajenim vrtom in tri žage v bližini, vse to je njegova lastnina. Res, mnogo je podedoval Zelnik po pokojnem očetu, a še več si je znal modri mož pridobiti z varčnostjo in umnim gospodarstvom. Kmetije ni bilo sicer ravno veliko pri hiši, vendar toliko, da se je lahko preredilo četvero konj in nekaj goveje živine. Toliko več pa je bilo gozda in to lepega gozda. Ljudje so sploh trdili, da ni nikjer toliko lesa, kolikor v Zelnikovih gozdih. Tu je stala smreka pri smreki, debela, da je ne obsežeš z obema rokama; v dolenjih delih pa so dvigali mogočni hrasti in košate bukve svoje veje proti nebu. Ne da bi moral drugod kupovati, imel je Zelnikov oče vedno dosti svojega lesa za kupčijo in žago. Da je to dosegel in obenem gozd varoval, posekaval je redoma le stara, že dorasla drevesa, a mlada je pustil, da so zrastle. Ni čuda torej, da so se nad njim zgledovali drugi gospodarji in radi pritrjevali njegovemu izreku: „V gozdu je velik zaklad, le znati je treba, kako se rabi.“

A tudi kot skrbnega očeta lahko stavimo starega Zelnika drugim v posnemo. Mirno in zadovoljno je delil vse veselje in težave življenja s svojo dobro ženo Marjeto. Nič jima in nikdar kalilo svetega zakonskega miru, — drug drugemu sta si bila v pomoč obračujoč vso skrb v odgojo edinega sina Andreja.

Pod dobrim vodstvom svojih umnih roditeljev se je mali Andrejček lepo razvil v postavnega mladeniča. Res, kot edinčka so ga malo razvadili, a saj mu je dobra mati stala vedno kot zvesta vodnica na strani.

Da si vzgoji vrednega naslednika, sklene oče poslati svojega sina za nekaj časa na tuje. Imel je v

bližnji deželi dobrega in zanesljivega znanca; k temu naj gre Andrej, da se privadi tujemu jeziku in lesni kupčiji. Ako kaj skusi in več zna, ne bode mu nikdar škodilo. Nerada in z nekakim strahom privolila je končno tudi mati v očetov sklep: navdajala je pač materino srce tolažilna misel, da mora že tako biti in da je to le ljubljenu sinu v prid.

In tako je odhajal Andrej v tujino. Pri bridkem slovesu zatrjevala mu je mati, da bode srečen in zadovoljen, ako ne zabi nikdar njenih naukov in spolnuje zvesto kot dosedaj vse svoje krščanske dolžnosti. Še bolj pa je modri oče svaril svojega sina z resnimi besedami pred slabo tovarišijo, ki je prvi korak in glavni vzrok duševne in telesne propasti. „Dobro premisli,“ je dejal, „kar sem ti že tolikrat pravil in ti še sedaj pravim. Vsakdo je svoje sreče kovač. Nič ni slaberega, kakor spriden mladenič, spriden gospodar. Poguba in nesreča je drugim; toda vedi, le onim, ki zapeljivcu slepo verujejo in služijo. Kakor si postelješ, tako bodeš ležal. Ne zabi tega in molitve. Bog te obvaruj!“

Nepokvarjen je prišel osemnajstletni Andrej k očetovemu znancu. Bil je ta vse časti vreden mož, lesotržec, katerega trgovina je daleč na okrog slovela. Kakor za svoje, je skrbel za sina starega prijatelja; v boljše roke ne bi bil mogel Zelnik izročiti svojega ljubljenca. Toda, kdo na svetu naj nadomesti otroku prave, krščanske stariše, zvesto čuječe oko previdnega očeta in skrbne matere, ki je ne pozna svetejše dolžnosti, nego skrbeti in noč in dan delati za duševno in telesno blagostanje svojih otrok!

Prostost, katere Andrej za bivanja v očetovi hiši ni poznal, bila je tudi njemu pogubna. Kmalu je namreč uvidel, da mu gospod le prerad marsikaj spregleda, ali pa tudi vsega ne zapazi radi preobilnih opravkov. V začetku je še poslušal dobri glas vesti in ni se dal premotiti takoj mamljivi zapeljivosti. Vestno

je i nadalje opravljaj svoje dolžnosti, ne meneč se za slabe zglede drugih sovrstnikov.

Med tem časom se je ožje seznanil z nekaterimi tovariši. Živeč le svetu in njega strastim so ti že davno pozabili na dobre nauke, ki so se jim pokladali na srce v mladostnih letih doma in v šoli. Le malo sladko doneče hvale in napačnega prigovarjanja je bilo treba, — in Andrej jim je bil vdan z dušo in telesom.

Žalibog, da igrajo taki zapeljivci zlasti pri mladih ljudeh ulogo prijateljev in voditeljev, dočim so v resnici le njihovi najhuji sovražniki, ker jih vedoma oropajo poštenosti in blagih srčnih čutil!

Nova družčina je kaj ugajala Andreju. Vsega res ni takoj odobral, a sčasoma se je privadil in bil popolnoma drugim enak. Z vsemi mogočnimi izgovori se je odtegoval svojim opraviлом, zanemarjal vedno bolj krščanske dolžnosti. Ko je tako duševno od dne do dne propadal, vdal se je pijači in drugim strastim; končno pa je postal — in to je bilo zanj najbolj pogubno — strasten igralec.

Često se je dogajalo, da se je v tej tovarišiji le predolgo mudil in zaigral ves svoj denar. Slabe volje in jezen sam nase se je vračal domov. Početkoma ga je še navdajala bojazen in skrb: „Kaj potem, ako zve gospod in od tega celo strogi oče za njegova pota?“ Toda, ko se mu je pa vedno posrečilo z lažjo prevariti hudujočega se gospodarja in zvrniti vso krivdo na druge, minul ga je strah, in ostal je še dalje nepopoljšljiv, strasten igralec.

Tako je preživel Andrej že nekaj let na tujem pri dobrih očetovih znancih. Kar mu pride nenadoma od doma žalostna vest, da je nevarna bolezen položila dobrega očeta na smrtno posteljo. Stari Zelnik je bil v sosednem trgu po opravkih; ko se je vračal, ujela ga je na samem huda nevihta. Razgreti mož se je pri tem tako prehladil, da se je moral uleči. Bolezen je le

prehitro napredovala, in občo žalost je moral zvedeni zdravnik izjaviti, da tu ni več pomoči. Kako rad bi bil skrbni oče še enkrat govoril s svojim sinom, da mu izroči pred ločitvijo iz tega sveta svoj blagoslov in zadnje opomine! Toda ta sreča mu ni bila odsojena. Ko se je vrnil Andrej, ležal je oče že sredi voščenih sveč na lepo opravljenem mrtvaškem odru. Previden s sveto popotnico se je mirno preselil iz te solzne doline v boljše, našo pravo domovino, zapustivši vse svoje veliko imetje edinemu sinu Andreju. Bridke solze je točil ta ob očetovi krsti, delal dobre sklepe ter skušal vsaj nekoliko utolažiti žalostno mater. Uboga žena skoraj ne bi bila prenesla tega hudega udarca, da je ni tešila vsaj nekoliko nadepolna misel, da ji ostane po nenadomestljivi izgubi ljubljeneža še dober sin, ki bode tolažba in trdna podpora njene starosti.

III.

Zelnikovina je imel sedaj novega, mladega gospodarja. Dober naslednik je bil Andrej v začetku umrlemu očetu; skrbno in natančno je uravnaval vse zadeve ter kazal po vsem resno voljo in blago srce. Preobložen z delom in mnogovrstnimi opravki pozabil je popolnoma na nekdanje tovariše in lahkomišljeno življenje. Radi so ga podpirali s svetom in dejanjem nesebični sosedje; najbolj pa mu je vedela svetovati in pomagati v vseh stvareh zvedena mati. Vsa vesela je bila delavnega sina, ko je radostna opazovala, kako ji streže, kako jo uboga.

To razmerje pa se je le prehitro spremenilo. Stara navada, železna srajca, pravi resnični pregovor. Kdor se vda strasti, a nima resne volje in prave odločnosti, da jo opusti in se tudi varuje skrbno vsake priložnosti, se le težko — in zelo redki so taki slučaji — reši padca in končne pogube.

Kupčijske in gospodarske zadeve so privedle mladega Zelnika v dotiko z nekaterimi prekupci, od katerih je bilo obče znano, da nimajo posebno tanke vesti. Zvedeni v vseh strokah, spregledajo ljudje te vrste na prvi hip človeka, takoj so jim očite njegove slabosti in napake. Kakor pijavke se oklenejo svoje žrtve, dokler se jim končno ne posreči, kar name-ravajo.

Enako se je zgodilo tudi z Andrejem. Češče je začel zahajati v mesto, začetkoma skrivaj, da se je tako odtegnil skrbnemu materinemu popraševanju. Kmalu ga je pa tudi ta bojazen minula, in nekako osorno je na dobrohotne besede kratko odgovarjal: „Menda bodem sedaj že sam vedel, kaj je treba in kaj delam!“ Sploh je bilo njegovo obnašanje sedaj vse drugo. Od dne do dne je postajal bolj ošaben, nevljuden in nezadovoljen. Nobena reč mu ni bila več po volji, in marsikatero žal besedo so morali preslišati posli. Edino v mestu, v krogu enako naobraženih prijateljev, je nekako oživel. Kako tudi ne! Na mizi vedno polni kozarci, „podobice“ v rokah in „kupec“ pred seboj, to je bilo življenje zanj! Vmes pa so se pogosto čule sladke besede: „Tako, da, prav imaš, Andrej! Le še enkrat poskusi, le stavi, le!... No, bodeš pač poklical vrč vinca! Koga bi se bal neki, tak mož kot si ti? Samostojen gospodar, najbogateji mož v celi vasi? Tebi je pač toliko za desetak, ko drugemu za vinar!“ — Kaj rad je slišal tako govorjenje razvneti Andrej, dalje je stavil, igral ter plačeval pijačo. Ali sreča mu vendar skoraj nikdar ni bila mila, razven parkrat v začetku. Da ga očitno goljufajo, tega ni v razburjenosti zapazil, nevšečnim jezikom pa itak ni nič verjeti! Žal mu je pač bilo domov grede pozno v noč za izgubljene svote in močno se je hudoval nad svojo nesrečo. Končno ga je navadno le pomirila nekoliko misel: „Čakajte! Ni še vsega konec, ne! Prihodnjič vam pa jaz poka-žem — prihodnjič sem pa jaz na vrsti.“ In res je

bil Andrej „prihodnjič na vrsti,“ toda zopet le za — plačevanje.

To početje ni moglo ostati dalje časa skrito; kmalu so o tem obče govorili po vasi. Kdo popiše neizmerno materino žalost, ko je morala toliko slabega slišati o ljubljenem sinu? Kolikokrat ga je lepo prosila in opominjevala, naj vendar začne drugo življenje, ko je še čas; z resnimi besedami mu je često stavila pred oči vzornega očeta, ki se je neumorno trudil noč in dan za dobro ime in njegovo srečo, kazala mu je žalostno prihodnjost in sramoto, ki je neizogibna, ako tako nadaljuje. Toda zaman so bili vsi ti in enaki opomini, — svoje družčine Andrej ni mogel zapustiti. Manjkalo mu je odločnosti in prave močnatosti, da tudi uresniči dober sklep ali dano besedo.

Da je pri takih razmerah gospodarstvo vedno bolj propadalo, je naravno. Začeli so delavci tožiti, kako neredno se jim izplačuje zaslužek. Onim, katerim je prekulil les, ni mogel mladi Zelnik odšteti dogovorjene svote. Treba je bilo vložiti tožbe; nekaj gozda z lesoreznico se je prodalo, da se je zadostilo najnujnejšim terjatvam. Ker ni bilo drugod več dobiti lesa, začela je sekira grozno gospodariti v ostalem gozdu. Mlado in staro brez razločka je moralo pasti, da ni popolnoma dela ostavila druga lesoreznica. Od lepega posestva je zginila sedaj njiva s travnikom, da so se nekako pokrile vedno večje potrebe. Zmajevali so stareji gospodarji z glavami ter večkrat resno svarili zaničnega Andreja. Da bi videli, kako se je razvnel pri takih prilikah oholi zapravljivec! „Kaj? Komu kaj mar? Za svoje skrbite, a ne za tuje!“ In razdražen je odhitel med svoje malovestne prijatelje in si pri njih iskal novih posojil. Za to prijaznost jim je moral zastaviti ostalo posestvo, — a kaj, denar je zopet tu, in igra se lahko prične, vse drugo bode že tako nekako, mislil je vedno zaslepljeni mladi mož.

Ni preteklo mnogo časa po tem, že je vso vas

iznenadila uradna vest, da se določenega dne na javni dražbi razproda — Zelnikovina. Glavni tožitelji so bili prejšni Andrejevi tovariši, ki so se pa kar čez noč spremenili v brezsrčne oderuhe.

Večer pred onim usodepolnim dnevom je napočil. Zapuščen od vseh sedi Andrej v sobi za veliko mizo. Na obrazu mu je brati znak strastnega življenja, jeze in obupa. Z roko si podpira trdno glavo in zamišljeno strmi pred se. Na klopi pri peči sloni uboga mati; s predpasnikom si zakriva solzne oči, njeno glasno ihtenje moti neznosno tišino. Zadnji časi, prestane skrbi in žalost, vse to je spremenilo poprej še postavno, čvrsto ženo v sključeno, slabotno starko. Soditi po njeni siromašni obleki in revnem pahišju ne bi nikdo mislil, da je vladalo kdaj tu obilje.

„Andrej, Andrej! sedaj vidiš, kakšen je konec! Kolikokrat sem ti pravila, da bode tako, a vse je bilo zastoj,“ začela je z jokajočim glasom mati. „Kako drugače je pač bilo nekdanj pri nas! Sedaj nimamo nič svojega več, jutri — nas poženo pa iz hiše. Kaj bi počel in rekel oče, da je doživel to sramoto?“

„Nehajte že čenčati, ne pomaga itak nič!“ zarenči zamolklo sin nad materjo. Poznalo se mu je, da skuša z vso silo zadušiti očitajoči glas vzbujene vesti.

„Ne le, da si vse zapravlil in pognal,“ nadaljuje obupno mati, „še celo dolga si naredil Bog vedi koliko? Kdo pa to poplača?“

„Kaj vam mar!“ zakriči divje Andrej.

„Mar ali ne“, odvrne mati z vzvišenim glasom, „krivica je to, ki . . .“

In sedaj je sin vrgel lastno mater siloma iz hiše.

IV.

D drugega dne je prišla komisija v vas ter pričela javno dražbo. Žalosten in nenavaden je tak dogodek za mirno gorsko selo, a podučljiv ob enem za vse,

ker je jasen, svarilen dokaz, kaj je konec slabemu gospodarjenju.

Razdelili so kos za kosom nekdaž prelepo Zelnikovo posestvo. Glavnim tožiteljem in upnikom je bilo največ na tem, da se jim izplača denar v gotovini; zatorej se dejansko dražbe niso udeleževali. Njive, travnike in gozde so večinoma pokupili premožnejši vaščani, hišo s prelepim vrtom, polnim sadonosnega drevja, pa si je prisvojil vojaški dostojanstvenik. Stopil je gospod ravno v dobro zasluženi pokoj. Daleč od mestnega hrupa je želel s svojo družino od sedaj mirno živeti na deželi. Zdrav kraj, lepa lega, vrt krog hiše in dobro ljudstvo — vse te zahteve so se mu uresničile s tem kupom.

Domačinov pri tej dražbi ni bil nikdo navzoč. Zelnikov Andrej je izginil še popred iz vasi, da ni nihče vedel, kdaj ali kam. Dobro je moral preračunati, da mu itak ne preostane nič več, da tudi ta skupna svota ne bode pokrila vseh dolgov. Uboga mati pa je ostala pri svojem sklepu — odšla je še prejšnji večer k sestrični v sosedno vas. Drugih sorodnikov ni več imela. Težkim srcem je nastopila užaljena starka to pot, bridka je bila ločitev od priljubljenega domovja. Obdajala jo je slutnja, da se zadnjič poslavlja od teh krajev, da ne vidi nikdar več svojega Andreja! Vsa onemogla je dospela k sorodnici. Ničesar ji tu ni manjkalo nego dušnega miru. Vidoma so ji pešale moči, neprestano jo je težila in žalostila misel o izgubljenem sinu. Kje je sedaj? — Kaj bode ž njim? Ali še nadalje hiti po poti pogube? Srečen pač ne bode nikdar, — ravnal je proti božji postavi . . . morda ga je kazen pravičnega sodnika že zadela? — „Usmili se ga, dobri Bog, prizanesi mu,“ vzdihovala je v vedni molitvi.

Kmalu je bila pomilovanja vredna žena rešena vseh zemeljskih nadlog. Ni še minul tretji teden, že je mrtvaški zvon vsem naznanjal, da se je preselila njena duša k svojemu Stvarniku.

V.

Preteklo je nekoliko let po teh dogodkih. Posebna se v že znani nam vasi ni nič spremenilo. V nekdanjem Zelnikovem domu bivala in gospodarila je sedaj nova, gosposka družina. Poprej bolj navadno zidano poslopje je dobilo v teku časa lepše, mestno lice. Še bolj pa je bil prenovljen vrt. Visoko travo so izpodrinile bele stezice in mnoge, z nenavadnimi cveticami nasajene gredice. Med temi je šumljal bister studenček, ki se je zlival sredi pri veliki hladnici z mnogimi sedeži v precejšen ribnjak. Stara, rodovitna drevesa so se morala umakniti drugim, celo mnogim divjim vrstam. Vse pa je obdajala lepa ograja s posebno krasnimi velikimi vrati. Često smo zlasti mi otroci tamkaj postajali; nismo se mogli nikdar nagledati te krasote.

Staro ime „pri Zelnikovih“ se je sčasoma zgubilo; novemu posestvu so sploh vsi le rekali „vila“. O njenih prebivalcih si čul povsod le hvalo: „Dobri ljudje so to!“ Radi so srenjski možje pri važnejih zadevah poprašali „gospoda generala“ za svet ter ravnali vedno po njegovih premišljenih besedah.

O nesrečnem Andreju se še vedno ni nič zvedelo. Kadar je slučajno govorica prišla nanj — no, često to ni bilo, ker ljudje kaj radi preteklo pozabijo in le bolj sedanjosti živijo — končalo se je to govorjenje navadno hitro z besedami: „Bog zna, kaj se je z njim zgodilo? Je li še med živimi in kje je?“

Nepričakovano dobi župan od okrajnega glavarstva ukaz, naj se določenega dne zglesi v uradni radi neke zastarele Zelnikove zadeve. Opomnim naj takoj, da je sedaj opravljal službo sela za našo in sosedno vas reven gostač in si s tem služil vsakdanji kruh. Staro Brinjevo Jero odnesli so leto poprej v jeseni na pokopališče pri vaški cerkvi. Še dan pred smrtjo je bila po opravkih v mestu, zvečer se je pa nagloma poslovila od tega sveta. Ono svotico, namenjeno „za

stara leta,“ prepustila je blaga ženica gospodu župniku, da jo porabijo v dobrodelne namene.

Radovedni so bili vsi vaški možje z županom vred, kaj neki je še ostalo pri gosposki z Zelnikovimi stvarmi, na katere že davno nikdo niti mislil ni. Polnoštevilno najdemo torej nekaj dni pozneje zbrano vso vas, ko se je urno rasnesla novica po hišah, da se je vrnil župan z važnimi naročili iz mesta.

Vaški župan, postaven, moder mož, vreden izkazanega mu zaupanja in časti, vzame iz žepa veliko denarno pismo ter nagovori zbrane s sledečimi besedami: „Poročilo in denar sem prejel od — Zelnikovega Andreja samega. Kakor razvidim iz vsega, se je ta popolnoma predrugačil. Daleč v tujem mestu nekje je v dobri službi, vzor pridnega in vestnega človeka, kakor mi je pravil gospod okrajni glavar. V lastno-ročno pisanem pismu spominja se natančno vseh onih, katerim je ostal še sploh kaj na dolgu. Obenem mi je poslal svoto 650 goldinarjev in prosi, naj ž njo poplačam mesto njega dolgove in storjeno škodo. Ali, kaj naj razkladam dalje, bolje, da vam takoj vse preberem, kar je sam napisal. Poslušajte :

„Spoštovani gospod župan!

Gotovo se bodele ne malo začudili, ko sprejmete nenadoma to moje pisanje. Izgubili ste že skoraj gotovo vse upanje, da še kedaj uravnavate zastarele stvari zapravljivega Andreja. A meni je bilo drugače. Dogodkov od onega nesrečnega časa, ko sem odgospodaril, Vam ne morem opisovati. Le toliko Vam odkritosrčno lahko rečem, da nisem bil še nikdar tako srečen in zadovoljen, kakor danes, ko sem Vam mogel odposlati to pismo.

Kmalu po tem, da so mi vse prodali, prišel sem po čudnem naključji do pravega spoznanja in odločnega sklepa, da začnem, da moram začeti drugače živeti. Dobro sem vedel, da imajo še nekateri več ali manj

zahtevati od mene bodisi radi sklenjene kupčije, bodisi radi danega posojila, in da se jim ta denar ni mogel izplačati pri dražbi. Misel, da se jim je zgodila s tem krivica, in da moram to vsekako poravnati, izpodbujala me je neprenehoma k vztrajnosti in delu. Nikdar nisem imel miru, in najbolj me je težila misel, da mi bode to le tako težko mogoče izpolniti. Toda, z božjo pomočjo sem si toliko pridobil, da sedaj lahko zadostim tej sveti dolžnosti.

Pismu sem priložil skupno svoto 650 goldinarjev in vestno sestavljeni pregled vseh upnikov z določenimi zneski, katere ima posameznik do tega dne prejeti. Česar se sam nisem več dobro spominjal, zvedel sem po zanesljivem posredovalcu.

Prosim Vas torej, gospod župan, da blagovolite v mojem imenu izplačati omenjene dolgove z naraslimi obrestmi, kakor je napisano v priloženem imeniku. Uverjen, da radovoljno izpolnite to mojo prošnjo, se Vam hvaležno že naprej najsrčneje zahvaljujem. Upam, da bode s tem vse poravnano, in da mi odpuste tudi vsi oni, katere sem s svojim, dasi neprostovoljnim odlašanjem oškodil.

Z vdanim spoštovanjem

Zelnik Andrej.“

Pismo je napravilo na vse navzoče velik vtis, da, marsikoga je celo do solz ganilo. Nekateri so v teku let že davno pozabili na malenkostni dolg — sedaj so se zopet na to spomnili, ko se je med drugimi tudi njihovo ime bralo, in jih župan v resnici tudi izplačal. Zopet drugi so že davno izgubili vse upanje, da dobe sploh kedaj kako odškodnino za izdano posojilo. In sedaj — jim vrača oni, kojega so že prištevali popolnoma izgubljenim, vso svoto z obrestmi vred!

Po vsem opravičene in iz srca vsakega so bile besede, katere je izrekel ginjen starček, ko so mu

prinesli poročilo o tem vestnem in poštenem činu: „Da, da, še je poštenost na svetu!“

VI.

Ljubo je obsevalo tri leta pozneje gorko pomladansko solnce probujeno naravo. Drevesa so dobila ravno prvo zelenje, v logu pa so že mnoge cvetlice molele svoje glavice iz zemlje.

Po cesti, ki pelje v Brdo, tira počasno slabo oblečen možak na preprostem vozičku malo lajno.* Na desni strani mu maha prazen rokav od rame, in nad kolonom se mu pričinja leseno stojalo — nedvombeno je ubožec brez roke in noge ter se živi le od darov milosrčnih ljudi. Lajna in kodrast psiček, ki ga zvesto spremlja na vseh potih in mu krajša s svojo družčino čas, je vse njegovo (edino) imetje. Da je mož že mnogo prestal na svetu in okusil že dokaj bridkosti, priča nam njegov obraz. Dasi po vsej zunanosti soditi neznanec še nikakor ni star, vendar mu mračijo visoko čelo že mnogobrojne gube in črte, znak toge in prestanega trpljenja.

Enakomerno pospešuje ubogi mož svoje korake proti vasi. Že je dospel do prve hiše. Tu se ustavi, uredi urno lajno, in že se razlega na okrog milotužna pesem:

„Kdor ima srce,
zna za dom solzé,
za slovenske domovine raj.
Za njo rad živi,
za njo hrepeni,
njo, le njo bo ljubil vekomaj.“

Manjši vaški otroci smo se ravno igrali ta čas na bližnjem griču ter iskali prvih pomladanskih cvetic, da jih ponesemo svojim starišem. Zaslišavši prve gla-

* Na Štajerskem in Dolenjskem rabijo izraz „lajna, lajnar“, po Gorenjskem „truga“, drugod pa večinoma „muzika“.

sove, odleteli smo takoj v vas ter se urno zbrali krog ubogega lajnarja. Dasi je skoraj vsaki dan vsaj eden teh siromakov, hodeč po glavni cesti iz mesta, obiskal tudi našo vas, nam ni nikdo zameril, ako smo vendar vedno naredili krog okolu njega in ga zvesto spremljali od hiše do hiše. No, pri tem smo imeli zlasti izreden užitek! Skoraj da ni nikdo utegnil treniti z očmi, tako verno smo strmeli v lajno. Kaj ne vidite malih možičkov v zgornjem delu? Kako čudovito, pisano so oblečeni, — celo grozni bi bili nekateri, da niso tako neznatni pritlikavčki! Glejte, mirno so stali izpočetka vsak na svojem mestu, a — ko je prišel tujec vrteti, ha, kako se priklanajo, prekupicavajo in skačejo na vse mogoče načine — nam v nepopisljivo veselje.

Vse drugače pa se godi ubogemu lajnarju. Ne meni se dosti za radujoči se mladi naraščaj; nemiren se ozira po vasi, bistro pogleda vsakega, ki položi mal darek v nastavljeno skledico. Pri tem ali onem se lahko zgane, urno povese oko. „Bog plati“ se mu tiho izvije iz prsi. Polagoma prispe do vile. Gospod „general“ stoji ravno z gospo pri vhodu; mamice se oklepa malo, še nedoraslo dekletce. Začudeno gleda neznani siromak to spremenjeno posestvo, tuje obraze, in — le iz navade vrti še vedno svojo lajno. Iz te zamišljenosti ga prebudi gosposka deklica, ki priskače k njemu; nekako bojazljivo mu izroči obilen materin dar ter zopet urno odleti k roditeljema.

Vidno ginjen sledi temu prizoru tuji mož. Solza mu zaigra v očesu, hvaležno pozdravi dobrosrčno gospodo ter se odpravi nagloma dalje. Ustavil se je zopet ravno pred hišo mojega očeta ter prišel iznova vrteti. Vesel skočim jaz, tedaj še mal dečko, iz vrste svojih radovednih sovrstnikov v hišo, da izprosim za siromaka pri materi darilce in je ponosno kakor ona gosposka deklica izročim ubožcu. Na mojo prošnjo res stopijo dobra mati na prag in mi z veseljem izroče novčič. Radosten hočem že zleteti proti lajni — toda,

takoj se mi je ustavil korak, in urno sem se obrnil ter se trdno oklenil materinega predpasnika. Tuji mož je namreč naenkrat lajno ustavil in šepal naravnost proti naši veži.

„Malo vode bi vas prosil,“ dé milim glasom ter si potegne široki klobuk globoko čez oči.

„Le notri stopite! Kolikor vam drago!“ odgovore mati ter urno zginejo v kuhinjo in se zopet prikažejo z velikim kosom kruha in lončkom v roki.

„Tu vzemite kruh in malo juhe. Le podrobite si in odpočijte nekoliko,“ izpregovore dobrosrčno mati. Izročivši te dari hočejo z menoj zopet oditi po opravkih.

„Ne — ni mi več mogoče!“ zaihti neznani lajnar ter odloži jedila. „Sosedova mati! — ali me ne poznate? — Jaz — sem . . .“

„O Bog! — Andrej, ti?! — Ni mogoče! . . .“ vzkliknejo začudeno prestrašena mati.

VII.

Par trenutkov pozneje stala je lajna osamljena v veži za veliko omaro, „tuj mož“ pa je sedel poleg matere in očeta za mizo pri kosilu.

„Hotel sem iti skozi vas, ne da bi kdo vedel za me,“ pričel je lajnar. „Gosta brada, še bolj pa prestano življenje in trpljenje, vse to me je tako spremenilo, da me i vi sami ne bi bili spoznali. Stopil sem k vam, hoteč se z vodo okrepčati in še enkrat zreti v vaše preprijazno obličje. Že sem hotel nepoznan zopet oditi — tu ste mi donesli usmiljeno jedi. In živo sem se spomnil časov, ko sem bil še otrok kot le-ta,“ pri tem je pokazal name, „in ste mi vi nadomestovali drugo mater,“ in solze so zalile ubogega Andreja, da ni mogel dalje govoriti.

„Ne, ne, pusti to! Ne vzbujaj si tako žalostnih spominov! Glej, lačen si gotovo, — zajemi!“ silijo in prigovarjajo mu ginjena mati.

„Dasi sem imel doma vse, kar sem si le želel,“ — nadaljuje zopet Andrej — „jedel sem le pri vas malone vsaki dan. Pri sosedovi materi bilo je vse boljše, nego pri nas! — Ko sem vas torej zopet čez dolgo časa videl, in mi vi kot nekdanj donesli jedi, nisem se mogel več premagati... Povedati vam moram, da me napačno ne sodite, kaj se je zgodilo z menoj, da sem sedaj tak revež, — tako pohabljen.“

„Po kosilu poveš — pozneje malo posedimo,“ nagovarjajo mati.

Preprosto kosilce je dobro teknilo siromaku. Nekako znova oživljen in okrepcan zopet izpregovori: „Bog vam obilo povrni vse! — Tako že nisem dolgo jedel. Obljubil sem vam bil, da vam odkritosrčno vse povem, kar sem doživel. Naj torej sedaj pričnem!“

Kam sem bil zašel in s svojo lahkomišljeno zapravljivostjo pripravil očetovo dedščino, vam je gotovo še dobro v spominu. — Bilo je predvečer onega dneva, ko so mi javno vse prodali. Sama sva sedela z materjo v sobi. Jaz ves srdit in obupan, mati žalostni radi mene. Kaj sem tedaj storil, nesrečnež! — Da bi jih mogel še vsaj prositi odpuščenja! Začeli so mi namreč mati kazati vzroke moje pogube... slabo tovarišijo, igro... lenobo. — Kako sem bil takrat zaslepljen, da sam tega nisem uvidel in spregledal.

Nastal je kratek prepir med nama, in — v jezi sem obupno, surovo vrgel mater iz hiše. Toda kmalu se mi je pomirila razburjena kri, jela se mi je oglašati vest. V hiši mi je bilo nekako pretesno, odšel sem na prosto ter začel premišljevati. Da bi bil navzoč pri dražbi, da me očitno izženo iz nekdanje lastnine, da bi prosil mater in se tako poniževal, ne — ne, — temu se nisem mogel nikakor odločiti. Ubežal sem v temno noč, ne da bi znal kam. Dolgo sem se tako od vseh zapuščen potikal okoli. Prejšnji tovariši in prijatelji niso hoteli več poznati „zatega Andreja“. Da bi se lotil kakega dela, — za to sem bil še vedno

preošaben. Pobegnil sem torej na tuje in bil ondi drugim kupčevalcem za — posredovalca (mešetarja). Kako je to življenje, ne bodem vam dopovedoval. Kmalu nato sem zvedel o materini smrti. Žalost in očitajoči notranji glas hotel sem zadušiti in pozabiti — vdal sem se popolnoma pijančevanju. Tako duševno in telesno zanemarjen ter izgubljen sem taval od sela do sela ter nadlegoval ljudi.

Kdo ve, kako dolgo bi bil še to nadaljeval in kam še zašel, da se me ni Bog v svoji neskočni dobrotljivosti usmilil. — Pozno v noč sem se priklatil pijan v neko selo. Noge me niso več držale, in da bi se naspal, zlezel sem nekako čez visoko skladalnico drv v podstrešje samotne hiše. V pijanosti nisem opazil, da sem se ulegel prav na kraj. Ko sem se hotel nekoliko obrniti, padel sem zopet nazaj na skladalnico, ne da bi se kaj poškodoval. Tu se mi je obleka nekako zapletla med drva, in obležal sem na vunkaj štrlečih deskah. Nikakor se nisem mogel rešiti iz neljubega položaja; poskušal sem na vse načine, naprej in nazaj — kakor sem visel, sem končno omamljen tudi ondi zaspal. Drugo jutro me je prebudilo glasno govorjenje; kdo popiše moje občutke, ko sem z grozo uvidel, da sem prenočil tako viseč nad polno apnenico, v kateri so prejšnji dan apno gasili! Prestrašeni so me dobri ljudje previdno izvlekli iz nevarnega kraja. Razložil sem jim vso stvar, kolikor sem se vedel spominjati; očitno so vsi priznali, da je le Bog tako čudovito odvrnil veliko nesrečo. Žarek božje milosti je tedaj zasijal tudi v moje trdovratno srce. Na kolenih klečeč sem se zahvalil svojemu Stvarniku, da me je tako čudežno rešil neprevidne in grozne smrti ter mi dal še čas in priliko poboljšanja. Trdno sem sklenil, da postanem ves drug človek popravim vse, kar sem zagrešil. Podpiral me je tudi dobri Bog pri tem odločnem sklepu!

Odšel sem v veliko mesto, da najdem tamkaj v

tovarni dela. Le neradi in za poskušnjo so me sprejeli, — kdo naj tudi zaupa tako zanemarjenemu človeku, kakor sem bil jaz! Ne bodem vam razkladal, koliko bridkosti in premagovanja mi je bilo prestati, predno sem se popolnoma privadil težavnemu delu. Z resno voljo in zaupanjem v Boga sem srečno vse težave premagal in si v kratkem pridobil naklonjenost svojih predstojnikov. Dobil sem vedno večjo plačo, — vse se mi je dobro izšlo, in že sem si prihranil precejšno svoto. Ne bodem se hvalil, a z mirnim srcem vam lahko zatrdim, da sem postal res natančen in vesten mož. Bila mi je torej vedno sveta dolžnost in prva skrb da prej ko mogoče poravnam krivico, ki sem jo napravil pred leti nekaterim s tem, da jim nisem izplačal za izročeno mi blago dogovorjenih svot; poplačati sem moral tudi vse one, ki so sploh trpeli pri meni nezasluženo škodo. Vse svoje moči sem porabil v ta namen; z vztrajnostjo in neutrudnim delom sem si prihranil potrebnih novcev. Vesel dan je bil zame ko sem mogel ta denar poslati gosposki z naročilom, da se izplača ž njim zastareli dolg. Ko sem kmalu potem dobil potrdilo, da je stvar popolnoma uravnana, teklo mi je delo le še bolj od rok. Prost te težilne misli, sem radosten in zadovoljen delal načrte za bodočnost, ki se mi je kazala toliko bolj upapolna, ker so me nekoliko popred postavili za paznika čez druge delavce. Toda Bog je drugače odsodil, češčena bodi njegova sveta volja! — Prehuda parna sila je razgnala stroj, pri katerem sem bil nameščen jaz z dobrim tovarišem. Ta je takoj mrtev obležal, mene pa so odlomki tako močno zadeli, da sem se nezavesten zgrudil. Umni zdravniki so se bali tudi za moje življenje. Dolgo, dolgo sem ležal v strašnih bolečinah v bolnišnici, — ozdravel sem sicer, a — izgubil roko in nogo. Sedaj sem za vsako delo nesposoben! Da ne bi bil nikomur v nadlego, prosil sem za dovoljenje, da se preživim z lajno. Radi so mi to dovolili ter mi s priporočili pomagali.

Vedno sem želel, videti zopet enkrat ljube domače kraje in pomoliti na grobu svojih starišev za odpuščenje in njihov dušni mir. In tako sem se napravil na daljno pot v rojstno vas, ubog in nepoznan — tak odidem sedaj zopet dalje. Bodite tako dobri in izročite gospodu župniku to-le, da opravijo sv. mašo za rajno mater. Prosil bi vas še, da nikomur ne pravite, kdo vas je obiskal in vam to naročil!“

Tako je končal Andrej svoje žalostno pripovedovanje. Vsa ginjena sta ga prosila in silila oče in mati, naj ostane pri nas, da mu preskrbita gotove pomoči, — a nikakor se ni dal pregovoriti.

„Popolnoma vdan v božjo voljo rad delam pokoro, verjemite mi!“ zatrjeval je. „Povsod so še milosrčni ljudje, ki imajo usmiljenje s siromakom. Ker ste že tako dobri, ostanem, toda le črez noč, da se popolnoma odpočijem, potem pa vsakako zopet odrinem.“

In res, ostal je le še tisti večer pri nas. Marsikaj nam je še pripovedoval in izvedel sam tudi vse važnejše novice od onega časa. Nerač in le po dolgem prigovarjanju vzel je drugo jutro dobro naloženo culico od matere v dar ter nepoznan, kakor je prišel, odšel zopet iz vasi.

Na pomlad vsakega leta je sedaj vedoma dohajal Andrej s svojo lajno skozi našo vas. Vedno se je dalje časa pomudil v naši hiši. Vsi smo bili veseli njegovega prihoda. Vedel nam je zanimivo in mnogo pripovedovati iz svojega življenja, o drugih krajih in o glavnem mestu, kjer je navadno preživel hudi zimski čas. Najbolj so pa bili dobra mati srečni, ko so z radostjo opazovali, da je Andrej sedaj v resnici ves drugačen, pošten in pobožen človek. Bogato oskrbljeno popotnico je moral vedno od njih sprejeti in obljubiti, da se v drugo, ko zopet pride, gotovo oglasi.

Prišlo pa je leto, ko se je že bližal konec prelepega majnika, — toda Andreja le še ni bilo. V začetku ni nikdo ničesar slutil, ker ni dohajal redno v gotovem času. Ko je pa le predolgo izostal, jeli smo ugibati, kaj bi ga neki zadrževalo. Ni bilo dolgo tega, ko so dobili oče list iz mestne bolnišnice. Pisala ga je tuja roka, Andrej je v tem pismu izročal svojim znancem in dobrotnikom zadnje pozdrave. Potujoč okolu se je slabotni mož nevarno premrazil in je preminol v bolnišnici. Kakor je bilo razvidno iz poročila, umrl je popolnoma spravljen z Bogom in vdan v božjo voljo.

Lovska latinščina.

Zapisal J. S.

Tam-le v jeseni je bilo. Koruzo smo ličkali v veži. Sila sem bil zaspan, in ni marogasta ni rdeča koruza me ni dramila več; zato sem pa mislil in mislil, kako bi se dalo kako izmuzniti od belacev, pa spet, da bi le-ti ne prišli na mojo nakano in me ne začeli posnemati, ker drugače bi moral drugi dan sam doličkati, kar bi mi pa ne bilo po volji. Jej, in dobra misel mi šine takrat v glavo, dobra! Ná, pa jo prikrevsajo v tistem hipu starikavi in na levo oko slepi Mrcinov stric, ki so tisti čas osebenkovali nad našim lazom. Ej, Mrcinov stric, ti so jih vedeli! Take reči so vam vedeli povedati, da bi se jih človek ne naveličal poslušati — da se ne bi zlagal — tri dni in tri noči skupaj ne, ne da bi se enkrat pošteno oddahnil, ni se zmislil na želodec in žejno grlo.

Vsi smo strica z vidnim veseljem sprejeli, in vsak jim je ponujal sedež. In jaz, kakor bi me z vodo

polil, nisem več dremal, niti na misel mi ni hodilo več, da bi bil še zaspan.

„He, stric Mrcinov! Denete gada v nedrije, kaj? Imate kaj gadje masti, kaj?“ sem zavpil.

Malo čukasto me stric pogledajo; nato pa sedejo tja na vežin prag, oddahnejo se še ene poti, vzamejo koruzo v roko, pa reko: „Čakaj, čakaj, ti mlečnik mlečnikasti! Kadar te kdo z gorjačo napali po hrbtu ali buči, takrat bi mi drago plačeval to gadjo mast; pa takim tepeškarjem ne hladi ran stari in na levo oko slepi Mrcina, da veš!“

„Mrcinov stric! Pa imate res kaj gadje masti? Stric! Povejte, povejte!“ silijo zdaj vanj drugi z vprašanji.

„A — hm! Imam jo pa, imam. Gola resnica! Nekaj sem brskal po omari, pa sem med šaro naletel na njo. Še od takrat je, ko sem tisto lisico zdravil z njo, tisto sirotko. — Kaj, pa je le za rane, da ni boljšega, ta gadja mast. E da namažeš z njo okoli rane — rane same ne smeš — pa se ti kar na gledanje posuši. Gola resnica! A — hm, da je tako!“ in primuzali so Mrcinov stric na svoje besede. In vsi drugi smo jim prikimovali v znamenje, da je tako in ne drugače.

„Mrcinov stric, slišite! In, kako pa je bilo s tisto lisico, ki ste jo zdravili? Kje pa ste jo steknili? Povejte, povejte o njej, kako in kaj!“ dregajo zopet vanj z vprašanji.

„Kaj, ali ne veste kali še o tisti lisici, ki sem jo zdravil z gadjo mastjo? — Nu, če ne veste še, pa odprite ušesa in poslušajte, se pravi, če hočete in če vam je prav.“

Vse je obtihnilo; le ličkanje se je slišalo; in še ličkali smo bolj tako, da bi ne motili strica v pripovedovanju. Mrcinov stric pa so se odkašljali, potegnili z rokavom preko čela, namežknili nam, potlej pa so začeli pripovedovati tisto o lisici, katero so zdravili z gadjo mastjo.

„Zdaj je jesen, kaj — ne! Kadar bo pa bolj pomlad še ko poletje, takrat bo pa ravno sedem let preteklo, odkar sem bil v postelj prikovan, tako prikovan, da se nisem mogel ni premakniti; ni jesti se mi ni dalo takrat, ni piti, ko bi tudi kaj boljšega bilo tam notri v omarici doma, kaj boljšega, ko pa suhi kruhek in pa vrč vode, če sem jo ravno tja postavil. Ko sem tako-le mislil, da zdaj pa že bom kmalu v nebesih, ko že tri dni nisem mogel izlesti iz postelje — tistej preklicani bolezni ne vem imena, ki me je tako uklenila — na pošket, pa me je na večer tistega dne prijel takov glad, da me je kar vzdignilo iz postelje. In použil sem tisto betev kruha in se napil vode in pa malo tistih posušenih borovnic sem vrgel v usta, ker sem utegnil zvečiti; in, sam ne vem, kako se je to zgodilo, drugo jutro sem bil zdrav, čisto zdrav; samo slab sem bil še, sila slab. Zato sem pa molil k Bogu — eh, rajše bi bil takrat že tam gori v nebesih, stokrat rajše ko ne — molil sem k Bogu in ga prosil, naj me vseeno vzame že k s sebi; ali mi pa naj pošlje vsaj kaj v prigrizek. Tako sem molil k Bogu in prosil naprej in naprej, in čujte, uslišal me je! K sebi me še ni hotel vzeti, še nisem bil zrel, a dal mi je jesti, poslušajte, jesti in še mesa, da sem ga bil sit ko nezabeljene repe v postu! A — hm, da je res tako! Gola resnica! Ta dobri Bog mi je dal jesti! To se je pa tako-le zgodilo.

Ko sem čepel tisto jutro, ko sem bil še tako slab, tam na štoru v lazu, pa je smuknila lisica mimo mene. Jaz gledam, gledam za njo, pa vidim, kam je mrha izginila, da tam med skale pod tistimi visokimi bukvami. „Ti boš pa moja!“ sem dejal. „In kazal te bom živo okoli,“ sem dejal „in pripovedoval ljudem, da si pretkana malopridnica, da si zvita roparica, da kradeš perotnino,“ sem dejal. „In služil si bom takisto kruha,“ sem dejal. „Ko bom pa že čisto dober,“ sem dejal, „te pa izročim grajskemu Anžetu.“ Tako sem dejal in

nastavil sem pred lisičino skobca, pa molil, da bi se kaj ujelo.

Drugo jutro na to, ko je še solnce spalo tam za gorami, sem bil že pred lisičino. Uh, in kaj sem zagledal! Še zdaj sem tistega vesel! Uh, vesel! A — hm, da je res tako!

Lisica se ni bila ujela v skobec, kakor sem mislil, ampak pred skobcem sem našel v zemlji zakopano celo kokoš! Tako kokoš, vam rečem, kakor kak kopun! Eh, zavriskal bi bil takrat, da bi ne bil še tako slab, tako me je prevzelo veselje.

Potipljem kokoš, še je bila gorka. Vedel sem prec, kako stvar stoji. Lisica je namreč imela mlade v lisičini, pa je kokoš ukradla, ker jim je bila dobra. Pa gorke kokoši, to se pravi, dokler se kokoši še kri ne ohladi, ne žre ta lisičja zalega; zato jo je pa stara zakopala v zemljo, da bi se ohladila, tisto kokoš, ki sem jo jaz že v rokah držal. Uh, kar skomine so mi takrat pritekale v ustih, in mislil sem si: „Ti lisica si kokoš ukradla, jaz jo bom pa jedel.“ Tako sem si mislil in odšel s še gorko kokošjo domov. Doma pa sem se imel boljše, ko ob godu. Tako je bilo, a — hm, ravno tako! Gola resnica! Pa naj kdo zdaj reče, da me ni Bog uslišal; uslišal me je, uslišal, pa mi je to ljubo lisičico poslal, da me je živila, z mesom živila takrat, ko sem bil še tako slab.

Drugo jutro sem šel zopet k lisičini pogledat. Dobil sem dve mladi jerebici. Pa sem dejal proti lisici, tako sem dejal: „Ti, lisica! Če si doma, pa poslušaj. Jaz sem še slab po bolezni,“ sem dejal, „ti me boš pa okrepila,“ sem dejal in jej odnesel jerebici.

Tretje jutro sem naletel ondi na raco. Pa sem si mislil: „Ti, lisica, ti si dobra zame,“ sem si mislil, „pa ti sama tega ne veš; jaz pa vem, da si. Od danes naprej ne bode več nastavljen skobec, da bi se ti ujela; s seboj ga vzamem domov.“ Tako sem si mislil, potlej pa dejal lisici, ne vem, če je bila tistikrat doma

ali ne, tako-le sem jej dejal: „Ti, lisica!“ sem dejal, „ti, veš, kadar bodeš ti tako slaba, kakor sem jaz sedaj, ti bodem pa jaz kaj vrgel, da ne bodeš stradala; če bodeš pa bolna, tako bolna, da bi se ti rane videle, tako te bom pa zdravil, z gadjo mastjo te bom zdravil, da se ti bodo rane kar na gledanje posušile,“ sem dejal. „Zdrava bodi, če prav ne slišiš. Po zimi pridi pa k meni v vas.“ Tako sem jej dejal, potem pa odšel z raco. Uh, o Veliki noči se nisem tako dobro imel! Še ostajalo mi je mesa, ostajalo, kakor na ženitovanju, če ni suha. A — hm, da je tako! Gola resnica!

Tako sem hodil dva tedna in pet dni vsako jutro pred lisičini in le trikrat sem odšel prazen domov. Poslušajte! Sedem celih kokoši, takšnih, kakoršne so z glavo in jetrami, in z repom in kremplji mi je ta ljuba, zlata lisičica prinesla; potlej pa tri race, pet jerebic, pa zajca in gosko — gosko sem vrnil rajnki Smukovki, ki mi je pa odškodovala zanj s poličem starine. To vse mi je prinesla lisica; in to je tako res, kakor da bi se slišalo na spovedi. Jaz vem, da mi je poslal sam Bog to lisico takrat, ko sem bil še tako slab; sam Bog mi jo je poslal. A — hm, da je tako!

Ene poti sva se srečala z lisico; pa sem jej vstopil v stran. Včasih je še ni bilo s plenom, pa sem jo počakal. A to vam je prekanjenka! Vsaki pot je zakopala drugam svoj plen; toda jaz imam tudi dober nos!

Ali ko sem zagledal tisto nesrečno devetnajsto jutro to lisico tam pred lisičino, tako, kot je bila, vso razbito po pravici vam povem — smilila se mi je, prav močno se mi je smilila. Kaj bi se mi ne! Sirotka je vzdihovala s strtim križem pred lisičino!... Uh res!... In dihala je s težkobo in ječala in premeta-vala se je, kolikor se jej je še dalo. In ko sem jo takisto božal in jej hladil rane s studenčnico iz klubuka, bila mi je hvaležna in tako proseče in milo me je pogledovala, da se mi je smilila ubožica še bolj — še zdaj se mi smili, če se domislim na tisto. — In božal

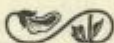
sem jo še bolj in jo vzel v naročje, pa jo odnesel domov. Doma sem jej pa nastlal posteljico in jo zdravil z gadjo mastjo. Pa šentej, vse bi bilo dobro, rane bi se na gledanje posušile, ko bi jej le te pošketne križne kosti ne režale tako vsaksebi. Dajal sem jej še malo prekajenega zajca — zajca in tri kokoši sem dal sušit — a ga še povohala ni, ta sirotka. Mazal in mazal sem jo z gadjo mastjo, pa kosti se jej le niso hotele skleniti — seveda, ker je gadje mast le za rane v mesu — a dobro jej je dela, ta gadja mast. In glavico je takrat vzdigovala in z nogami je delala, kakor da hoče vstati. Pomagal sem jej, pomagal, pa le ni šlo in ne. „K mladičem bi šla rada,“ tako sem si mislil. „Dobra si ti, lisica!“ sem jej dejal, malo je še pobožal, potem jej pa stekel po mladiče. Tako sem dejal sam sebi, da bo prav, če to storim. Ali, pošket! Takrat se je z mladiči še drugače zgodilo. Tisti razkurmani grajski Anže jih je nesel v rešti nabrane na puški, kaj rečem, vse ustreljene, vse!

„Za božjo voljo, Anže, kaj si pa vendar upaš, Anže!“ sem mu rekel v strahu in jezi; ali Anže se mi je takisto nasmehnil, da me je kar pičilo. Z obema rokama hlastnem po mladičih, hoteč mu jih iztrgati, da bi jih videla bolna lisica vsaj še enkrat, vsaj ustreljene še enkrat, predno pogine. Pa ta preklicani Anže se mi je začel še bolj smejati. Komaj sem se še pre-magoval. Da bi si ne bila prijatelja že od pomenja sem, tako vam povem, da ne vem, če bi mi ne ušlo kaj grdih takrat iz ust. Ko sem mu pa na to pripovedoval o bolni lisici doma, in kako me je živila, postajal je čedalje radovednejši in dovolil mi je slednjič, da sem mu pomagal nesti mladiče k lisici. Ali lisice takrat že več ni bilo; to se pravi — poginila je že. Uh, ni gadja mast jej ni pomagala, gadja mast, ki kar na gledanje zaceli rane... Seveda, ker so jej bile strte križne kosti, in gadja mast zaceli le rane v mesu; se ve, ker je tako!

Ali zdaj pa nisem prav vedel, kaj z lisico storiti. Ko mi je pa Anže dejal, da jo ponese z mladiči vred v grad, sem mu primuzal v mislih, da se jej ne more več hudo goditi, ker ne živi več.

Tako je bilo. A — hm, da je res bilo! Gola resnica! Jaz sem pa postal takrat rdeč, kakor so rdeči piruhi v Veliki noči, in močan, da bi medveda telebnil ob tla, ko bi drugače ne bilo, ker se mi je tistikrat dobro godilo. In tisto lisico, ko me je takrat redila, bi še zdaj rad zdravil, z gadjo mastjo bi jo zdravil in zastonj; in vas vse bi tudi zdravil z gadjo mastjo, vse, samo tega mlečnika bi ne in ne, ko bi kdaj tako prišlo, da bi mu takrat prereševali in preštevali, kadar bi sam takisto drugim hotel. A — hm, da je res tako!“

Tako so povedali Mrcinov stric. Mi pa smo zopet ličkali nato na „težko“ in peli na glas, da je bilo veselje.

Moj ljubi se ni v prah spremenil.

Ogrska romanca.

Somberek je vasica na Ogrskem. Leži tako skrita med gorami in gozdi, da bi je nihče ne opazil, da nima dvoje naravnih znamenitosti: višnjevega studenca, ki izpod gore vre na dan in pa uprav južnega podnebja svoje dolinice.

Voda dotičnega vrelca je v resnici višnjeva in ima to lastnost, da železo, vanjo vrženo, prevleče z bakreno skorjo. V naročju gorâ tekla je namreč preko bakrovitrijolnih skladov in se istega navzela; sedaj pa, ako prihaja z železom v dotiko, pusti del bakra pasti in sprejme železo vase.

Podnebje sombereške dolinice je zopet na drug način znamenito. Zdi se namreč, kakor da vpliva kva-reče na duhove in povzroča blaznost. Toliko teh ne-srečnikov kot tukaj, najti ni morda nikjer.

Tujec je pač presenečen ob pogledu višnjevega potoka, na čigar obali se nabirajo modri kristali, pre-senečen ob pogledu onih prosto krog tavajočih bitij, ki ga motrijo tožnimi pogledi in ogovarjajo nepojmljivimi kretnjami. Domačini komaj da pazijo nanje, istotako ne ustavi se nihče na ozkem, lesenem mostiču, da bi se ozrl v vodo, ki odbija njegovo podobo v modri luči; ne zmeni se za nenavadno prikazen stare ženice, ki nepremično strmi pred se in le, ako jo je kdo nago-voril, polglasno, kot v odgovor zašepeče: Moj ljubi se ni v prah spremenil!

A ji je tudi čisto vseeno, naj jo je kdo pozdra-vil ali jo le vprašal, kam vodi cesta, ona ima vedno le en odgovor na jeziku: Moj ljubi se ni v prah spre-menil!

Vaščani so se pač malo brigali, ali se je njen ljubi spremenil v prah ali ne. Toda neki tujec postal je vendar radoveden, čemu daje ženica vsemu svetu ono tolažljivo zatrdilo s seboj na pot.

In tedaj je zaznal nastopno povest. Ženica je pravzaprav le stara deklica, ki je nekoč, pred dolgo, dolgo leti, zamudila svatbo. Poslej živela je kot samica od leta do leta, dokler ni nekega dne našla, da so ji lasje osiveli. — In kakor so se ji črni lasje polagoma ubelili, obledele so in se zamotale i misli v njeni glavi. Tako je šlo ž njo vedno navzdol, dokler se ji ni ubelil poslednji las in ni ostala v njeni duši le ena misel: Moj ljubi se ni v prah spremenil.

Nekdaj, pred mnogo leti, bila je zala deklica in sta se dva snubca obenem trudila zanjo. Enega izmed njiju je ljubila.

Njeno srce volilo je pohlevnejšega, krotkejšega: oni drugi bil je sirov, oduren človek. Deklica je trepetala

za izvoljenca, ga svarila pred tekmečem proseč ga, naj bi se ga čuval.

Že je bil poročni dan pred durmi in na predvečer prinesel je ženin nevesti svatbeno darilo: pisano ruto, koralno verižico, par rdečeobšitih čeveljcev in štiri srebrne tolarje; vse shranjeno v pisani omarici.

A nevesta ni smela po ondotnem običaju na predvečer poroke še znati, česa hrani omarica. Le ključek, ki ga je vtaknil zopet k sebi, pokazal ji je ženin. Nato se je poslovil, da bi se vrnil v sosednjo vas k svoji materi in se vračal naslednjega dne zopet s svati.

Toda svatov ni bilo; le mati prišla je vprašat, kje ji je ostal sin. Ni se vrnil isto noč domov; konci vasi videlo ga je še par ljudi, potem je izginil brez sledu.

Zaman so ga iskali. Nikjer se ni našel najmanjši sled, celo nič, kar bi pričalo o nesreči ali hudodelstvu. Ko so se utrudili z iskanjem, šli so zopet vsak po svojem delu in kmalu pozabili izginolega ženina.

Le nevesta ga ni zabila. Krog tavajoča po njivah in gozdih iskala je po travi in zapalem listju sledi ljubega. Tod spodaj, menila je, leži kje v zemlji, razpada v prah in ne sluti, da ljuba korači preko njega.

Tako je poteklo leto, ko jo sreča некоč oni drugi snubec in se ne more zmagati, da ji ne poreče: „Nikar ne stikaj tako skrbno; tvoj ljubi se ni v prah spremenil!“

Ta govor spravil je deklico ob poslednjo iskrico pameti.

Spočetka šepetala je te besede sama zase, pozneje ponavljala jih je pred svetom in naposled govorila ni nič drugega več.

Vzela je omarico s svatbenimi darili in se podala ž njo do poslednje koč v vasi, kjer so njenega ženina zadnjič videli. Ondi sedla je kraj ceste in jela presti za srajco ljubemu, da bi jo, ko se bo vračal, našel pri delu. In vrnil se bo gotovo: saj se ni v prah spremenil!

Tako je predla in čakala od leta do leta. Večkrat je stradala, obleka ji je bila razstrgana, ali omarice, v koji se je moral nahajati denar in denarna vrednost, vendar ni pustila odpreti. Njen ljubi, menila je, nosi pri sebi ključek in bo pač prišel, ter odklenil: saj se ni v prah spremenil!

Leta so pretekla; en rod je izumrl, a blazna starka je živela dalje.

Tedaj se je i mostiček, ki je vodil preko potoka, jel rušiti. Novi most naj bi prejel v sredi krepko oporo, in ker je bila voda tod globoka, zajezili so potok za majhen čas zgoraj v gorah.

A ko je voda jela upadati, pokazala se je pod starim mostom višnjeva, z vitrijolnimi kristali prevlečena stvar.

„Glejte no,“ rekli so delavci, „nima li ta hlod povsem podobe človeka?“

In niso se motili. Bilo je človeško truplo, ki je kdove koliko let ležalo pod vodo; krog vratu bila mu je ovita vrv, na kateri je bil pritrjen težak kamen. Bil je torej tod nekov človek ubit in nato v vodo potopljen. Nedotaknjeno ležalo je truplo leta in leta, ker v teh vodah ni rib ne črvov.

Obrazne poteze bile so še docela ohranjene. Toda noben človek se ni vedel spominjati, čigave bi bile te poteze v življenju.

Le neka upognjena postava plakala je pred se radosti in strahu, ko so štirje možje dvignili čudno truplo na nosila, da bi je odnesli. Bila je blazna starka s ceste. Ona je poteze spoznala. „Moj ljubi je — moj ljubi se ni v prah spremenil!“

Nihče ni verjel siroti; a ona stikala je po žepih mrtveca in našla kmalu ključek k njeni omarici. Pač je bil ključ spremenjen v baker, a bil je kot umerjen in odprl omarico. V nji našli so pisano ruto, korale, čevlji in štiri srebrnjake.

Ženica imela je prav, ko je trdila: Moj ljubi se ni v prah spremenil!

Nekdanji tekmeč bi bil vedel povedati, kdaj je umrl in kako. Toda mrtveci ne odgovarjajo več. Zagrebli so truplo v zemljo, da zadosti naravi.

Peklenščekova skladišča.

Flaminska pravljica.

I.

Ob cesti, ki vodi iz Valencijena v Kondé, stala je samotna vasica. Okrog vasi se je prostirala velika planjava, vse drugo ozemlje pa je sestajalo iz gostozarasnih gozdov, ki so pa tedaj bili last graščakov. Dasi torej ondi nikoli ni primanjkovalo lesa, bili so ubožnejši ljudje vendar često primorani posedati ob mrzlih pečeh, kadar je jela zima trkati ob okna.

Ovi čas živel je tam mož, ki so ga običajno „Ivana skrivalca“ nazivali, kar je po mnenju nekaternikov pomenilo toliko kot lovec, kajti bil je po svoji obrti lovski tat. Drugi zopet nadeli so mu ime „iskalec“, ker je imel baje to lastnost, da je vedno nečesa iskal. Pravili so mu pa tudi „Ivan nabiralec“, ker je moral že v zgodnji mladosti ob robu gozda suho listje nabirati, iz katerega je potem njegova mati slamnice delala in jih kmetom v okolici prodajala.

Ko je torej Ivan nekega zimskega večera zopet stikal po gori okrog, vzrl je oddaleč rdečkasto lučico svetlikati se med drevjem. Takoj se napoti proti oni strani, kjer je vgledal luč, zakaj zeblo ga je, da so mu udje mraza drgetali. Kmalu dospé do neke kočé in ko pokuka skozi okence, opazi notri ogromno peč, v koji je gorel velik, svetložareč ogenj.

Plamen provzročal je v sobi večjo svetlobo, kot bi moglo učiniti to najmanj deset svetilk in vendar ni bilo videti v peči ne lesa, ne slame ali suhega listja, pač pa ogromno črno kamenje, ki je gorelo liki suhe treske. Troje pritlikavih človečjih postav, črnih od nog do glave, grelo se je ob ognju.

Kdo drugi bil bi bežal, kolikor daleč bi ga noge nesle. Ne tako Ivan, ki je bil neustrašen dečko in se ni bal ničesar.

„Ali je dovoljeno nažgati si pipo, dobri ljudje?“ rekši je duri napol odprl.

Eden pritlikavcev namigne mu, naj vstopi, česar si Ivan ne pusti dvakrat reči. Ko si je nabasal pipo, ogleda si bližje svoje tovariše. Bili so po vsem telesu poraščeni liki medvedje in so imeli na glavah bakrena pokrivala, na katerih so bile pritrjene majhne svetilke. Poleg peči ležal je velik kup črnega kamenja, ki so ga od časa do časa metali v plamen, da ni ugasnil.

„Ali smem vprašati, kaj tukaj kurite?“ začne Ivan.

Mesto odgovora posmehnili so se pritlikavci zaničljivo in se jeli vražje spakovati, nakar reče eden izmed njih onima dvema, kažoč na tla:

„Ko bi znali, da je tu spodaj dragocenejših zakladov od zlata in dijamantov!“

In še pristavi:

„Kadar mačke ni doma, miši plešejo!“ in se zopet prav grdo spači.

„Ko bi znali,“ povzame drugi, „da bode nekega dne drobovje zemlje na njenem površju gorelo, da bodo ljudje vozili brez konj, ladje plule brez jader in svetilke gorele brez olja.“

In še pristavi:

„Kadar mačke ni doma, miši plešejo!“ nakar se spači kot prejšnji.

„Ko bi znali,“ reče tretji, „da, ko bodo ljudje njegova skladišča oropali, mu ne bo preostalo drugega, kot uničiti svoje kotle, ker bo njegovega kraljestva na tem svetu polagoma konec!“

„Kdo pa? ... O kom govorite?“ vpraša Ivan.

Toda v istem hipu začul se je glasen žvižg, ki se je zdelo, da prihaja iz globine zemlje; urno kakor veverice planili so pritiklavci kvišku, nažgali svoje svetilke in izginili pri veliki luknji, katere Ivan poprej ni opazil.

„Moram vendar zaznati, kaj so govorili ti trije!“ rekši jame stopati za njimi v brezdanji podzemski rov.

II.

Ivan je stopal navzdol po precej strmi lestvi, ki je z dvajsetim klinom prenehala, se začela potem znova in na enak način zopet prestala, tako da je rabil polno uro, vsaj zdelo se mu je tako, predno je došel v globočino. Svetilke so mu pri tem služile v vodnice, ker so kakor zvezdice, zdaj prikazovale se, zdaj zopet izginjale. Na ušesa donelo mu je silno bučanje, kot je vznjuja voda, ki teče po podzemskih jamah in buta ob stene. Končno došel je v nekak okrogel, kleti podoben prostor. Iz tega so izhajala na vse strani dolga, nizka hodišča. Nebroj lučic premikal se je po teh prostorih sem in tja in Ivan je spoznal kmalu, da je bilo to uprav toliko pritlikavcev, ki so se bavili tu z nekim posebnim delom. Nekateri čepeli so kot mačke in z ostrimi kremplji lomili velike plošče črnega kamenja, zopet drugi navažali so je na majhne vozičke, katere so zopet tretji vlečili po hodnikih. Med smehom in krikom vršili so svoj posel nepopisno urno in ročno.

„Kaj pa počnete tukaj, dobri ljudje?“ zapraša Ivan.

„Ha, ko bi znali,“ reče eden izmed njih, „da odtod dobiva kurjavo, da vzdržuje ogenj, na katerem se bodo pekli!“

„A kdo? . . . Kdo pa?“ vzklikne Ivan.

„Ha, ko bi znali, ko bi znali!“ kričali so vsi vprek.

„O to se bo zaznalo!“ reče Ivan.

In napoti se po ozkem hodniku za nekaterimi vozički.

To hodišče vodilo je na veliko ravnico, kjer je bilo nagromadeno cele kupe črnega kamenja, ki se je blestelo liki vranovo perje. V bližini tekla je reka žolto-zelene barve, po kateri so plule velike ladje, obložene tudi z enako tvarino.

Ivan spleže na takov kup kamenja, da bi lažje pregledal okolico. Toda groza! Na nasprotnem bregu reke opazil je skozi gost oblak dima ogromne kotle, v katerih se mu je zdelo, da so se pekla človečja bitja, kakor on.

„Peči se hoče, peči!“ vpili so pritlikavci in urno splezali za njim ter ga tako prisilili, da je stopil doli.

Menda so se bali, da bi Ivana z nasprotnega brega ne opazili.

Kmalu nato začul se je znova žvižg, ki se je ponovil od hodnika do hodnika. Pritlikavci pometali so orodje od sebe, posedli v krogu, izvlekli pipe in jih jeli basati. Ivan je spoznal, da je prišel čas odmora in je storil kot je videl druge. Donesli so nato velike vrče penečega piva; črnici napijali so i svojemu gostu. Ivan se nikdar ni branil kozarca in naj bi mu ga nudil pravcati vrag.

„Na vaše zdravje, prijatelji!“ rekši ga je izpraznil do dna.

Skrbelo ga je le, če ne bo imelo pivo vsled dima pokaženega okusa; a bilo je sveže in dobro. Tako da je Ivan še toliko potov izpraznil kupico, da je bilo preveč in je — zaspal.

Ali je bil učinek pijače ali kak drugi vzrok? Skratka: Ivan je sanjal in to uprav čudovite sanje. Zdelo se mu je, da se nahaja zopet na površju zemlje, ki pa ni bila več ista kot poprej. Tam, kjer je videl prej le gozde, prostirala so se sedaj cvetoča mesta in

lepe vasi, obdane od plodnega polja in zvezana z okusnimi, potlakanimi cestami. Po drugih potih, ki so bile z železnimi črtami obrobene, tekale so po bliskovo dolge vrste voz, ne da bi jih vlekli konji. Morje so orale velike ladje, ki niso imele nikakih jader. Noči ni bilo več; razlivalo je milijarde žarečih svetilk črez kopno in črez morje svojo luč, ki je bila svetlejša od solnca.

Ta čudesa stvarila so zopet novih: celo zrak postal je vozna cesta, po kateri so se ljudje s pomočjo čudovitih voz varno sprehajali sem in tja. Bali se niso ni vetra ni nevihte. Šli so cele tako daleč, da so si od Stvarnika izposodili blisk, čigar so se kot pismo-noše posluževali. Skratka: ljudje so postali istinito gospodarji vesoljstva in dočim so bili srečnejši, postajali so zajedno miroljubnejši in kraljestvo peklenščekovo jelo je polagoma izginjati raz površja zemlje.

Vso to srečo imeli so pa v prvi vrsti zahvaliti črnemu kamenju, ki je, mesto da bi belilo kotle peklenščekove, kurilo kotle onih čudovitih strojev, ki so jadra in konje nadomeščali. Ljudje so blagoslavljali to črno kamenje, ki je grelo, razsvetljevalo in oživljalo ves svet.

Ivan je vzdrhtel veselja ob tem divnem pogledu, kar se pojavi nakrat čudovita prikazen. Bil je to človek orjaške postave, ki je imel sovje oči, kozlove parklje in peroti ogromnega netopirja. Samo z enim vztrepom perotnic pokončal je mični prizor in vse je bilo namah zastrto v temo. Ivan ni opazil drugega kot dvoje žarečih oči, ki so žarele v noč liki oglje in čul glas, ki je klical: „Ne še! ne še! mojemu kraljestvu še ni konec!“ Nato jela mu je giniti zavest; bilo mu je, ko da je zaprt v krsto in obsojen prespati v nji celo večnost.

III.

Ko se je Ivan zopet prebudil, znašel se je v gozdu. Dan se je jel svitati, ali ptičjih glasov ni bilo čuti,

ker je bila zima. Začuden zrl je krog sebe, mel si oči, ter si skušal misli vzporediti v glavi. Ker koče ni bilo več videti, lotila se ga je kmalu misel, da se vse to najbrže ni v resnici godilo, kar je gledal v noči.

„Sem pač le vse tako živo sanjal,“ rekel je sam pri sebi, ko se je do dobrega zleknil. „A kak nesmisel tudi, prebiti vso ljubo noč na prostem in v tej zimi. Ivana bo v skrbah, ker ji nisem nič povedal, da nameravam izostati celo noč.“

Rekši se dvigne in jame stikati po svoji puški. A ta je bila izginila. Toda, kar je bilo še bolj čudno: spoznal ni več kraja, kjer se je nahajal. Vsak del gozda bil mu je poznat liki edina cesta v domači vasi; a tukaj se mu je zdelo, da je gozd uprav tam najredkejši, kjer je bil dan poprej še najbolj zaraščen. Ne da bi to izpremembro le količkaj pojmil, stopal je, kot da se nahaja v kakem tujem kraju, z gore nizdol.

Koračil je jedva kake pol ure, ko dospe v neko vas. Oddaleč vgleda nekega pastirja, ki je gnal ravno čredo na pašo. Ivan poznal je vse pastirje v okolici; a ko pride ta bližje, bil mu je povsem neznan.

„Kako se zove ta kraj?“ ga zapraša.

„Ta tukaj? I no, ljubi očka,“ odvrne mu pastir in pove ime, ki mu je bilo doslej neznano.

Ivan si ni umel razložiti, kako da ga oni z „očkom“ nagovarja, ko vendar ni imel niti trideset let.

„To toraj ni Eskopont?“ vpraša Ivan začuden.

„Eskopont leži tu spodaj, kjer vidite stolp, pol ure odtod!“

Ivan je šel dalje in dospel končno v Eskopont.

Ali tu ni spoznal niti ene hiše v celi vasi, razven cerkve, ki je bila pa že groblja in poleg katere so namerjali postaviti uprav novo, mnogo lepšo. Slednjič dospel je do svoje koče, ali bolje do mesta, kjer je ta nekoč stala. Na njenem mestu dvigala se je lična hišica, obsenčena od velikega hrasta. Spominjal se je še, da je pred šesterimi meseci, ko se mu je narodila hčerka,

zasadil v svojem vrtecu želod, po nepojmljivi norčiji narave moral je v teku šestih mesecev vzrasti iz malega želoda tako mogočen hrast.

Ivan ni vedel, sanja li sedaj, ali je sanjal poprej. Zaprašal se je, ni li morda v resnici nahajal se v osrčju zemlje in gledal pravcatega vraga. Vstopil je v hišo in našel mlado ženo z detetom v naročji: toda niti žena niti otrok nista bila njegova.

„Kaj hočete, mož božji? Mi vam ne moremo ničesar dati!“ reče žena.

„Saj ne zahtevam milodara, jaz hočem Ivano.“

„Katero Ivano?“

„Ivano, ženo skrivalčevo, ki mu pravijo tudi nabiralec.“

„Nikdar še nisem čula izrekati v tej vasi takih imen.“

„To je pa vendar Eskopont?“

„I seveda!“

Ivan se je vrgel na stol in obupno vzdiknil: „Ha, jaz bom še zblaznel!“ Ta klik silno prestraši mlado ženo.

„O pojte, pojte proč odtod!“ pravi mu. „Saj se vas je tako prestrašiti z vašo dolgo brado; saj ste prav kot večni jud!“

Ivan res poseže po svoji bradi in čudeč spozna, da mu je postala v eni noči neprimerno dolga. Ko opazi malo zrcalo nad pečjo, ozre se vanj in obupno zakriči. Nesvesten se zgrudi nazaj na stol. Nesrečnež je z grozo spoznal, da se je v eni noči postaral za sto let.

Žena je odšla klicat sosede in jim pravila, da se nahaja večni jud v njeni hiši. Vse je pridrla skupaj. Med tem se je Ivan zopet osvestil. Pokril si je obraz z rokami in sedel tu kot uničen.

„Odkod ste pa?“ popraševale so ga ženske.

„Iz Eskoponta.“

„Je li že dolgo, odkar ste šli odtod?“

„Ena sama noč je pretekla in v tej sva se jaz in vas za sto let postarala.“

„Kaj ste pa počeli v tej noči?“

„Pogledal sem v osrčje zemlje!“

„V osrčje zemlje? In kaj ste videli ondi?“

„Peklenščekova skladišča.“

„Saj to je čarovnik,“ vzklikne nek glas.

Na te besede hipoma vse ženske zbeže. Radovednost umaknila se je strahu, a ta kmalu i besnosti.

„K čarovniku, k čarovniku!“ Na ta klic pridrla je vsa vas skupaj.

Z drugimi prihitel je i vaški župan, ki je imel dovolj posla, predno je ubogega starca iztrgal iz rok množici, ki ga je hotela kamenjati. Odvedel ga je s pomočjo poljskega čuvaja.

IV.

Ivana odpeljali so v ječo, da bi ga postavili še naslednji dan pred sodbo. Ker se je pa naključilo, da je mestni sodnik uprav ta dan kar nenadno umrl, odložili so obravnavo za osem dni. Ko je stal Ivan pred sodnim zborom, bil je bedni starec starosti in bolesti tako potrta, da ni imel toliko moči, da bi glavo dvignil.

„Je li res, da ste videli peklenščekova skladišča?“ zaprašal ga je sodnik.

„Da, res je,“ odvrne Ivan.

„Iz česa torej obstoje?“

„Iz mnogo dragocenejših zakladov od zlata in dijamantov!“

„In kaki so ti zakladi?“

„Kamenje, ki gori in ki bo povzročilo, da bodo nekoč vozovi vozili brez konj, ladje plule brez jader, in svetilke svetile brez olja.“

„Le čarovnija bi zamogla taka čudesa učiniti! Ta človek je čarovnik!“

Te besede izrekel je sodnik s tako zaničljivim izrazom, da je Ivan nehote oči dvignil.

Izvemši velikost bil je sodnik povsem podoben oni strašni pošasti, ki jo je videl Ivan pod zemljo; le da je imel peroti skrite pod obleko in svoje oči z očali zastrte. Njuni pogledi so se ujeli. Sodniku so se oči izbulile lik da je nastala tema. Ivan je čutil, da je izgubljen.

Sodnik je nato še nekaj časa govoril, a Ivan je razumel od vsega le besede:

„Ta človek naj se odvede na sodni trg.“

In odpeljali so ga med glasnim krikom množice zopet nazaj v ječo.

Prihodnjega dne odvedli so ga na glavni trg, kjer je bila zanj že pripravljena gromada.

Bila je uprav sobota, semanji dan, ko prihaja navadno mnogo kmetic v mesto, ki prinesó raznih živil na prodaj.

Ko so te ugledale Ivana, z vrvjo na vratu, ko se je komaj dalje vlekel, so ga glasno milovale; zakaj nikdar se ni še čulo, da bi tako starega moža gnali na morišče.

Ivan se je vdal v svojo usodo; kajti po vsem tem, kar je dožil od onega večera, odkar se je izgubil na gori, bilo mu je enako: živeti ali umreti. — A kljub temu vendar ni mogel brez boli zreti prihodnjosti v oko; kajti hranil je v prsih tajnost, ki bi ljud lahko osrečila in to tajnost ponese s seboj. Po njem bi si to ljudstvo lahko pomaglo, bi bolje živelo kot doslej in vendar je zahtevalo raje njegovo smrt, kot pa zboljšanje svojega življenja. Ah, celo svoje življenje je žrtvoval, da je prišel v posest te skrivnosti. Kako malo se je mogel radovati ljubavi svoje žene in svojega deteta in sedaj mora zato zaničljive smrti umreti. Njegova žena! Njegovo dete! Bilo mu je, kot da ju je ostavil še le včerajšnji dan in naslikal si je v duhu tiho, mirno življenje, ki bi je bil živel, da ga ni njegova usodna radovednost tirala v osrečje zemlje, kjer se je mudil toliko časa.

Nakrat pa opazi med množico, ki je stala rama ob rami na obeh straneh pota, mlado kmetico z malim dekletcem v naročju. Nesrečnež vzdikne: „Ivana, moja draga Ivana!“ In predno ga je mogel kdo vzdržati, hitel je k nji in jo pritisnil na srce. Poljubljal je dete in mater in debele solze tekale so mu v sivo brado.

Mati in otrok bila sta tako podobna njegovi ženi in hčerki, da je siromak pozabil, da bi morali oni že davno mrtvi biti.

Mlada kmetica bila je vsa ganjena; polna sočutja pustila je, da je ubogi starec vzel dete na roke.

„Se li spominjaš Ivana skrivalca?“ jo zapraša.

„Ivana skrivalca? To ime čula sem večkrat iz ust svoje babice, katere ded se je tako nazival,“ odgovorila je mlada žena.

„Jaz sem tisti, jaz sam sem Ivan skrivalec!“

Tedaj se jima približa stara, osemdesetletna ženica.

„Ako ste vi oni „Ivan skrivalec,“ ki so mu včasih tudi nabiralec rekali, potem sem jaz vaša vnukinja in ta tukaj je hči vaše pravnukinje.“

„Glejte čudo!“ vpila je množica; zakaj nikdar še niso opazili tolike podobnosti kot pri teh dveh.

Ivan stisne svojo vnukinjo na srce.

„Ti si torej,“ pravi, „hči moje Ivanke, ki sem jo zapustil v materinem naročju. Ah, kje je ona, moja dobra vnukinja?“

„Pred dvajsetimi leti je umrla, ko je dopolnila osemdeset let.“

Vse naokrog je zaplakalo, čuvši te besede.

„Kako to, da ne bivate več v Eskopontu?“ zapraša Ivan.

„Babica pravila mi je večkrat, da je potem, ko je ded na gori brez sledu izginil, ostavila ono vas in se naselila na nasprotni strani.“

„Na gromado!“ klikne nek glas.

Toda ženske so se zavzele za obsojenca in jele kričati na ves glas:

„Saj to ni kak čarovnik, to je „Ivan skrivalec,“ ded Ivankin in prej boste nas pomorili kot pa njega!“

„On ve za kraj, kjer so zakladi zakopani,“ kričali so vmes moški.

„Ako me hočete poslušati, dobri ljudje,“ povzame Ivan, „potem ne boste več mraza in gladu mrli tekom dolge zime. Kajti pod goro leži ogromna množina črnega kamenja, ki gori liki treske; in prišel bo nekoč dan, ko bodo s pomočjo tega kamenja tekali vozovi brez konj, ladje plule brez jader in ljudje živeli v blagostanju in sreči.

„In ti, zavistni sodnik, ti nas hočeš oropati teh dobrot,“ kriknili so moški. „Na gromado ž njim! Na gromado ž njim!“

In popadli so sodnika, ga zvezali, vrgli na gromado in jo zažgali.

A v istem hipu potemni se nebo, gost oblak spusti se nad gromado in videti je bilo, kako se je pretvoril sodnik v velikanskega netopirja, ali, kot so trdili nekateri, v ponočno sovo, se dvignil v zrak, krožil nekaj hipov nad mestom, sedel nato na zvonik in trikrat strahovito skoviknil, nakar je razprostrl kreljuti in odletel naravnost v goro.

V.

Nekaj dni po tem dogodku podalo se je dvajset pogumnih mož, oboroženih s sekirami in lopatami pod Ivanovim vodstvom na goro. Ondi niso našli niti koče niti luknje ali lestev; toda ko so kopali na mestu, ki jim ga je odkazal Ivan, zasledili so prvi premogovnik. Zgradili so nato rov, po zgledu onega, ki ga je videl Ivan in spravili tako podzemske zaklade na površje.

In dandanes zahvaliti imamo uprav Ivanu, da vozijo vozovi brez konj, in ladje plovejo brez jader.

Sicer zažge vrag, da bi se maščeval, še sem in tja kak ogenj, ki včasih na stotine ljudi pokonča. A

trudi se zaman; rudarji njegova skladišča neustrašeno dalje plenijo in pravijo, da ni več daleč čas, ko bodo pleklenščeki, vsled pomanjkanja goriva, morali pogasiti peklenski ogenj.

Večni popotnik.

V ulici v Jeruzalemu, skozi katero se je vil sprevod na Golgato je bival črevljar Janez po imenu. Ko je naš Gospod s križem na rami došel mimo, bil je tako upehan in utrujen, da ga je zaprosil: „Janez, pusti, da malo počijem tukaj, zakaj mnogo trpim!“ — „Idi le dalje, idi — tudi jaz trpim, ko sedim tu pri napor nem delu!“ odvrnil je črevljar in mu zaprl duri. Tedaj je rekel Gospod bridko užaljen: „Idi torej i ti, idi vedno dalje, do konca sveta!“

In v istem hipu začutil je črevljar, kako so se mu jele noge same od sebe premikati, ne da bi jih zamogel ustaviti in odtlej hodi brez prestanka in bo hodil do konca sveta, da se dopolni kletev, ki jo je izzval nase. Sedaj je pač spoznal trdosrčnež, da ga je zadela kazen božja za neusmiljene besede: „idi dalje, idi,“ in obžaloval je iz cele duše, kar je bil storil in jel oplakovati svoj greh. Tako je potoval dalje in dalje, dokler se mu ne prikaže nekoč na veliki petek na daljnem obzorju gora Kalvarija s tremi križi. Ob vznožju križa stala je nepopisno lepa, a žalostna žena; obrnila je proti njem svoje blede, s solzami oblito obličje in rekla: „Janez, zaupaj v Boga!“

Tedaj je začutil nesrečnik veliko tolažbo in z novim pogumom nadaljuje svojo pot brez prestanka skozi devetnajst stoletij. Tujec se nahaja med rodovi, ki vstajajo pred njim in zopet izginjajo; prijatelji

njegovi so pomrli, njegov rod ugasnil; dežela njegovih očetov prešla je v oblast nevernikov, ljudstvo njegovo je razkropljeno, on sam globoko užaljen in potrtn.

A pride zopet veliki petek; ob treh popoldne prikaže se mu Kalvarija na daljnem obzorju in sveta Devica veli mu zopet z milim glasom: „Janez, zaupaj v Boga!“ — Tedaj napolni ga zopet nov up, vrne se mu prejšnji pogum dopolniti svojo pokoro ter potuje zopet brez prestanka in zato imenuje se: „Janez, zaupaj v Boga!“ ali pa „večni popotnik“.

Stare pripovedke o begu v Egipt.

Sv. pismo omenja beg sv. Družine v Egipt le z malo besedami. Zato ga je prepletla ljudska domišljija s pripovedkami.

Tako so kazali na malem osliču bežeči sv. Družinici baje levi in tigri pravo pot. Ptičice so jo spremljale in obletavale v tropah malega Jezusa. Tudi so vzcvetale rožice pod Marijinimi stopinjami. In kjer je sv. Devica potočila solzo, pognala je iz tal ljubka cvetka, zvana „Marijina solzica“.

Ne daleč od Rahelinega groba videti je še danes figovo drevo, v čigar senci je sedela sv. Družina, preden je pobegnila v Egipt. In ko je božje Detece stezalo ročice po smokvah, glej, uklonilo se je drevo in podalo svojih sadov.

Dalje na polupota od Jeruzalema nahaja se takozvano „Grahovo polje“. Mater božjo je mučil glad in naprosila je mimogredé ondotnega poljedelca, naj ji podari pest sočivja. Ali na njeno vprašanje, česa da sadi, odgovoril je kmetič porogljivo, da „kamenje“. In v istem hipu pretvoril se mu je grah pod rokami v

kamen in odtlej rodi ona njiva, kakor je videti še dandanes, le okameneli grah.

Po dolgem potovanju dospela je sv. Družina v Aleksandrijo, kjer je stal velik egipčanski malikovalski tempel. Pri njenem vходу v mesto nastal je nakrat močen potres. Vsi malikovalski duhovniki zbrali so se urno v templu in prejeli ondi od svojih bogov vest: „Tuji Bog je došel sem, kateremu edino gre vsa čast, zakaj on sam je pravi Sin božji in zato se trese in trepeče vsa dežela!“ Nato se je zgrudil malik v prah in ob njegovih grobljah žalovali so vsi prebivalci mesta za svojim porušenim božanstvom.

Sv. Družina dospela je v mesto Sotin. Ondi je bil tempel, zvan „Copito“, v katerem je stalo ravno 365 malikov in kjer se je sleherni dan drugemu izmed njih darovalo. Ko se mu je sv. Družina bližala, odprla so se vrata sama od sebe: ali ko je storila le en korak v tempel, popadali so vsi maliki s svojih oltarjev in se razsuli v prah. Malikovalski veliki duhovnik Afro-dizij vrgel se je s svojim spremstvom Jezusu k nogam in mu skazoval božjo čast. In kakor ni bilo ob izhodu Izraela iz Egipta nobene hiše brez mrtveca, tako i ob Gospodovem vходу v Egipet ni bilo templja, kjer bi ne ležal kak malik v prahu. Nekateri razglasili so vsled tega tuje prišlece za čarovnike. Afro-dizij pa se je kasneje izpreobrnul in je postal škof.

Na svojem potovanju zašla je sv. Družina nekoč med tolovaje. Večina roparjev je bila že pospala in le dva sta čula, Tit in Dumah, ki sta oba že mnogo zlodejstev izvršila. Tit, prevzet sočutja do božjega Deteta, rekel je onemu: „Prosim te, pusti te mirno dalje iti, da jih najini tovariši ne opazijo!“ Ko se je pa Dumah branil, ponudil mu je trideset drahem in svoj pas, ako jih pusti iti. Ko je pa Marija to slišala, rekla je Titu: „Bog ti bo še tvoje grehe odpustil in te sprejel na svojo desnico!“ In ta hip odprlo je božje Detece svoja usta in spregovorilo jasno in določno: „Nekoč, o mati,

me bodo Judje križali v Jeruzalemu in ta dva morilca z menoj, Tita na moji desnici in Dumaha na levici in oni dan bo šel Tit pred menoj v raj!“ Marija pa je rekla žalostna: „Začuvaj Bog, moj sin, da se to zgodi!“ In Tit jih je spremljal še nekaj časa ter pri slovesu zaklical Detetu: „Spomni se me, ko prideš v svoje kraljestvo!“

Simon.

Narodna pripovedka.

I.

Razven Betlehema gotovo ni kraja, ki bi bil z detinstvom Jezusovim v tesnejši zvezi, kakor Nazaret, ki leži v južni Galileji, kake tri ure od gore Tabor. Oddaljeno od svetnega hrupa sanjalo je „cvetlično mesto“ za časa rojstva našega Odrešenika sladki sen svoje bodočnosti. Posejano v dolinskem kotlu, obkroženo krog in krog od apnenčevega skalovja, zdi se kot miroljubna zibelka, ki je krila in čuvala prvo mladost božjega Deteta. Kakor je bilo to mestece rojstni kraj svete Device, tako se sme po pravici nazivati i domovje svetega Jožefa.

Zveličanje sveta je bilo došlo, in sveta Družinica povrnila se je s svojega bega iz Egipta nazaj v domačijo; tedaj je sprejelo miroljubno mestece najsvečejše izmed ljudi v svoje ozidje. Ena izmed malih sivih hišic sprejela jih je pod svoj krov. Ker so bili revni, vkljub temu, da je božje Detece prebivalo v njihovi sredi, lotil se je sv. Jožef takoj svojega rokolstva. Tik hišice, ki jo je opletala vinska trta, da jo je bilo komaj videti iz zelenja, postavil si je majhen tesarski prostor.

Sobotno jutro vzšlo je nad Galilejo. Kot nemi molilci stale so v bližnjem logu vitke, ponosne palme in košata oljčna drevesa; oranže in granate pile so zaželeni pozdrav jutranje zore, ki je oblila sveto mesto in barvala rosne kapljice krvavordečim svitom. Skozi okenca nizke kočice lukalo je trtino brstje in trkalo obnje z rahlimi prsti. Staro oljkovo drevo, ki je stalo kot straža tik pred hišico, zrlo je sveto Družino v pobožni molitvi: s svetimi angeli, ki so bili navzoči kot nevidni gostje, molila je psalme. Sveti sobotni mir napolnjeval je naravo v hribovitem Nazaretu; vse je počivalo zunaj in znotraj v hišici, kjer je orodje sv. Jožefa, svetlo uglajeno od pridne porabe, viselo ob stenah.

Molitev psalmov bila je ravno skončana, ko potrka nekdo na duri. Tuj potnik z malim dečkom stal je na pragu. Na Jožefa obrnil se je tujec in ga prosil, naj bi sprejel njegovega sinčka kot vajenca tesarske obrti; zakaj tesar Jožef bil je znan široma po Judeji in je slovel kot skromen, bogaboječ mož, kateremu bi bil vestni oče rad izročil svojega sina. Jožef velel je tujcema, naj vstopita in je ljubeče opazoval malega Simona, ki je boječ obstal na pragu in vrtel klobuček med prsti. Po medsebojnem dogovoru bil je mali tujec sprejet v okrilje sv. Družine in je ves radosten segel malemu Jezusu v desnico. Oba dečka rastla sta v slogi in otroškem prijateljstvu, učila se skupno rokodelstva in pomagala Jožefu pri delu. O prostih urah igrala sta se skupaj ali pa kaj postregla sv. Devici; šla skupaj po vode na vodnjak, ki se je nahajal zunaj mesta, in ki je prejel kasneje ime „Marijin vodnjak.“

Tako je postal mali Simon družabnik mladosti Jezusove in ga je vzljubil kot brata, ko je prišel čez leta njegov ostareli oče nenadoma ponj, da bi ga odvedel domov, ker je rabil mladeniča v podporo svoji starosti. S solzami v očeh poslovil se je Simon od svojega sivolasega mojstra, ki ga je v slovo še blagoslovil; težko, težko se je ločil od božjega mladeniča,

s katerim ga je vezala prijateljska vez in čigar visoko poslanstvo naj bi se v kratkem izpolnilo.

Malo časa zatem legel je sivolasi rednik k večnemu počitku, uspavan od najpobožnejše soproge in najsvejšega izmed sinov.

Hišica v Nazaretu videla je odhajati svoje prebivalce, le sveta Devica je še bivala v nji, duševno tesno združena s svojim oddaljenim Sinom, čigar ura je bila prišla.

II.

Tri dni hoda od Nazareta leži sveto mesto Jeruzalem, ki je zrlo nasproti svet pretresajočemu dogodku, smrti božjega Sinu. „Na križ ž njim!“ kričala je divja tolpa v nespravlljivem srdu napram onemu, ki je, dobre deleč, hodil okrog.

Pred vrati Sijonskega mesta stanoval je tesar Simon. Nič ni vedel o dogodkih zadnjih dni v templu in v mestu samem. Neutrudljiv pri delu, pričakoval je bližajoči se velikonočni praznik kot dan počitka. Tedaj ga je tiralo neko noč, ko ni mogel zaspati, na streho njegove hiše; bilo mu je tako tesno, tako mučno pri srcu. Zdolaj tekkel je potok Cedron v svoji skalni strugi mimo palač in vinogradov. Bledi lunin svit seval je skozi temno oljčevje bližnjega dvorca ob podnožju, hriba. Zazdelo se je Simonu, kot da čuje surov krik in divje vpitje sem iz vrta Getsemanskega. Zares, tam je morala stopati tropa vojakov, kajti žar bakelj seval je skozi oljčni gozd in njihov dim valil se je po zraku. Toda kaj to njemu mar? Čemu ga to tako razburja, da mu srce nemirno polje v prsih?

Čudno! Sedaj je začul nekoga trkati spodaj ob duri. Prestrašen hitel je doli, da bi odprl, ker so vsi prebivalci spali. Pred durmi stal je služabnik višjega zbora z naročilom, glaseč se: „Še to noč naj bi mojster lastnoročno izgotovil križ, ker jutri že bo neki hudodelec umrl na njem!“

Nemudoma podal se je mojster na delo in ko je posijala rana jutranja zora skozi okno, oblila je s svojim krvavim žarom dogotovljen križ. Že se je gnetla velika množica pred hišo, da bi ga vzela v posest: in in z glasnim krikom, kakor da se gre za častno znamenje kakemu junaku, tirala ga je odtod.

Simon pa je ostal tih in žalosten; sam ni vedel, kako mu je. Zakril si je obraz in sedel v misli vtopljen. Nakrat predrami ga močan potres; nakar vidi, da se potemni solnce pri belem dnevu. Tedaj ga ne vzdrži več v hiši. Po izmrlih ulicah hiti tja, kamor je plulo danes vse, kar je živega v Jeruzalemu, na sodno mesto Golgato. Med potjo prestraši ga — na veji osušenega figovega drevesa viseče — truplo Judeževo. A hitel je dalje, na mesto mrtvaških glav, kjer je že iz dalje opazil troje križev. Njegova slutnja! Na srednjem križu vzrl je prijatelja, svetega tovariša svoje mladosti, visečega. Kolika bolečina! Z obema rokama sklenil se je križa, ki ga je bil sam iztesal. Stoprav govoril je Odrešenik desnemu razbojniku; obečal mu je raj. Tudi svoji Materi, ki je prihitela iz Nazareške hišice, da bi hodila križev pot s svojim Sinom, govoril je umirajoč. Še je videl Simon, kako je njegov Jezus glavo nagnil in umrl; a več ni čutil, kako je kapljala kaplja za kapljo iz srca Gospodovega doli nanj. Smrtna ura Odrešenikova, ki je napolnila z grozo vso naravo, postala je i zanj usodna ura. Krog in krog odpirali so se grobovi in dajali svoje mrtvece nazaj; zemlja se je tresla, skale so pokale...

A Bog je sprejel dar svojega Maziljenca; tema je zbežala. Zemsko solnce je zopet obsijalo najpomenljivejši dan človeštva. Ali za Simona ni napočil noben dan več. Mrtev ležal je pod križem, ki ga je iztesal svojemu Odrešeniku.

Svarilo ostavljene neveste.

Renska pripovedka.

Kako poldrugo uro od Badena, ob vojni cesti, kjer se jame dolina polagoma vzpenjati v gorovje, stala je nekdanja altenburška graščina; od katere pa ni dandanes sledu več, razven imena, ki ga hrani nekov dvorec, kateri je nastal najbrže iz nekoč h gradu spadajočega ozemlja. Rod plemičev altenburških, ki je imel tudi svoj sedež, je že kmalu po tridesetletni vojni izumrl. Gašpar Altenburžan bil je poslednji svojega rodu. Še kot mladenič zaročil se je z neko krepostno, a ubožno gospico iz soseske; a je kasneje prelomil dano besedo in poročil mlado, premožno vdovo. Vsled tega je njegova prva nevesta toliko žalovala, da je nevarno obolela. Ozdravila je sicer zopet, a le da bi počasi grobu zorela.

Nasproti je bil Gašparjev zakon navidezno srečen; žena povila mu je četvero dečkov in eno hčerko. Posvetnega blaga imel je v izobilju in nikoli se ni niti domislil preteklosti.

A nekega dne stopi mu nenadoma podoba prve neveste pred duha, ne da bi si bil vedel razložiti, kako se je vrinila v vrsto njegovih misli in — postal je nakrat nemiren. Kar mu sporoče, da želi tuj menih govoriti z njim, dal ga je vstopiti. Bil je resnega, skoro otožnega obličja.

„Gospod vitez!“ nagovoril ga je menih, „jaz prihajam ravnokar od smrtne postelje neke device, ki sem jo spremil na njeni zadnji težki poti. Nekoč bila je vaša nevesta. Prinašam vam njeno odpuščenje, a obe nem neko prošnjo: Obrnite svoje misli proč od sveta kvišku k Bogu; kajti čakajo vas še velike bridkosti in vi boste poslednji svojega rodu!“

„Vem pač, da sem krivico storil oni, ki se me je spomnila še o smrti uri,“ rekel je vitez. „Ali njena

prerokba me ne more plašiti: saj mi cvete četvero zdravih, krepkih dečkov.“

„Umirajoči gledajo često jasneje!“ odvrnil je menih resno in se poslovil.

Vitez se ni mogel otresti neke temne slutnje, a mislil si je: Ako mi vzame Bog tudi dvoje ali troje otrok enega vsaj pusti mi gotovo, da se ohrani v njem ime Alterburžanov.

Še se je bavil s to mislijo, ko vstopi služabnik z novico, da je najmlajši deček pal v ribnik, večji ga je hotel oteti, a se je pri tem sam ponesrečil in oba našla sta smrt v vodi. Naslednji dan našli so starejša dečka mrtva v njunih posteljah. Strop se je vdrl nad njima in ju ubil.

Sedaj je vitez pač uvidel, da ga je zadela roka pravice: sam si je nalagal ostra pokorila, dajal obilo miloščino in se odpovedal vsemu svetnemu veselju. Le eno upanje mu je še ostalo: mala hčerka, ki je res ostala pri življenju in lepo rastla. Sleherni dan molila sta roditelja: „Bog nebeški, vsaj to nama pusti!“ In zdelo se je res, kot da je njuna molitev uslišana.

Berta, tako je bilo ime deklici, preživela je svoja roditelja. Dopolnila je osemnajsto leto, ko sta ji oče in mati umrla. Ali usoda njene hiše vzgojila je v nji nekako otožnost, ki se je zdelo, da hoče izpodkopati njeno življensko moč. Poslovala se je od svetnega hrupa in živela v tihi samoti, tesno združena s svojim Odrešenikom, najboljšim tešiteljem vseh stiskanih in obteženih.

Altenburško posest pa je podarila cerkvi v dobrodelne namene.

Čudežni križ.

Dolnjefrankovska pripovedka.

V prijazni Ašafski dolini, kake pol ure od Ašafskega gradu, stoji precej strm, z gozdom porastel grič, ki nosi nekaj razpadlega zidovja. To je vse, kar je preostalo od porušene graščine „Okroglo“, domovja bogatih plemičev istega imena — in vendar so ti polrazpadli ostanki častni svedoki najnežnejše zaročenske ljubavi.

V začetku 13. veka je bival na Okroglem vitez, ki je imel sicer več sinov, a le eno hčer. Bila je rano umrli materi podobna in že zato očetova ljubljenska; s svojo milosrčnostjo in ljubeznivostjo si je pridobila i srca svojih bratov, in blagoslov in ljubezen vseh ubožcev v okolici.

Vid Perjanec, mlad pošten vitez iz soseske, je bil z grajsko gospico zaročen. Združil naj bi ju i cerkveni blagoslov, kakor hitro bi bila skončana vojna, koje se je moral vitez vsled vojne dolžnosti udeležiti.

Naposled se je i to zgodilo; zmagoslavno in radostnega srca se je vrnil Vid s svojimi hlapci na dom; kako tudi ne — saj se je imel njegov srečen povrat skupno z veselo svatbo obhajati. — Kako radostno je frfrala zastava v jutranjem vetru, kako jasno so zvene-
nele trobente po dobravi, kako lahno dirjali vranci proti domu! Kmalu je dospel Vid do Okroglega. Že je začul pozdrav, ki mu ga je pošiljal rog stolpnega čuvaja — in visoko v linah se je pokazala ljubka podoba njegove neveste, ki je mahljala z belim robcem ženinu ljubezni pozdrav.

Tedaj so vzkipeli srce in čuti mladenki nasproti in mladi vitez je zabil, da treba iskremu vrancu tesne uzde na strmem potu; konj se spotakne in Vid strmo-glavi na tla, ter v svoji težki viteški opravi tako nesrečno zadene ob skalo, da na mestu mrtev obleži.

Skoz grajska vrata, ki so bila v slovesen sprejem ženina vsa s svežim zelenjem okičena, so ponesli žalujoči hlapci na suličnih drogih mrtveca.

Grajska gospica, dasi neizmerne boli potrta, je prenašala svojo usodo verno in vdano. Na skalovju, ki je pilo kri njenega ženina, je dala postaviti križ s podobno onega, ki je za grehe sveta prostovoljno umrl najgorenje smrti.

Ako jo je zmogla njena bolečina, je obiskala križ in prosila ondi v vroči molitvi vsemogočnega za pokoj duši umrlega — in pokoj svojemu srcu. Odrekla se je svetu in vstopila v red cistercijank v Logu, kateri samostan so plemiči z Okroglega malo prej, l. 1218., ustanovili.

A z deklico je izginila nakrat vsa radost iz gradu; saj je hranil ta le žale spomine. Zato so ga plemiči ostavili in si sezidali nad Menom nov dvorec, ki se je zval spočetka tudi Okroglo, a je kasneje izpremenil svoje ime. Staro Okroglo pa je polagoma razpadlo.

Preprosto ljudstvo imelo je z usodo grajske go-spice najgloblje sočutje. Spoštljivo so se ji ogibali ljudje, ko je pohajala h križu in upogibali iz dalje ž njo vred svoja kolena in skupno dvigala se je njihova molitev k nebu. Saj so bili svedoki, kako čudovito okrepljena se je povračala domov — in ko se je zaprla kasneje v samostan, postal je križ zavetje mnogim trpinom. In tako jih je mnogo našlo in jih nahaja še dandanes tolažbe v duševnih in telesnih bolih po molitvi pred onim križem, ki je prejel vsled tega ime „Čudežni križ“. Napis na njem, ki ga je pa čas že skoro do cela zbrisal, glasi se:

„Na tem mestu našel je smrt
plemenit mož. Vid Perjanec.
Bog bodi milostljiv njegovi duši!
1221.“

Smrtiuteha.

Severo-ogrška pripovedka.

Krasen biser v prelepi ogrski kroni je Cipsiška kronovina. Dočim jo diči na severu divno kvišku kipeče Karpatsko pogorje, pokrito z večnim snegom, krase jo na jugu plodovite ravnine, posejane z nizkimi holmi in prepojene s srebrnimi vodicami. Tam golo skalovje s šumečimi slapovi, tu zopet bogata rudninska polja z zdravilnimi vreli. Skratka: Kar narava lepega in koristnega ponuja, podelila je združeno tej edini pokrajini, ki se zdi, da je bila poezija mati nje prosvete.

Ni čuda, da je i bujna ljudska domišljija ob temni zgodovini te deželice spletla najmičnejših pravljic, ki jih živi še dandanes mnogo med narodom, izmed katerih je pa izvestno najlepša ona o „Cipserburški gospodični.“

Glasom narodne pripovedke videti jo je še vedno ob svetlih mesečnih nočeh sloneti na Cipserburški groblji, odeto v dolgo nočno haljo, razpletenih las; kako rožlja z velikim zvežnjem ključev, ki ji tiči za pasom in plaši mimogredočega poznega potnika.

Mnogo sem si prizadel, da bi prišel pravljici do dna; a vse, kar sem čul sem in tja med ljudstvom, bilo je nejasno in iz nasprotij sestavljeno. Šele nekov star menih iz samostana sv. Martina, ki sem ga v svoji radovednosti slučajno naletel, vedel mi je čudovito zgodbo v jasnih potezah opisati. On sam zasledil jo je po dolgoletnem iskanju iz raznih tajnih virov, starih latinskih in gotskih bukev, ki jih je že davno kril prah v samostanskem arhivu. Da ne bo zanimiva pripovedka s starim menihom v grob dejana, naj jo tukaj priobčim.

Borzu, sin Bungerjev, sezidal si je Cipsiško graščino kot nekako mejno trdnjavo napram Poljski. Živel je namreč v večnem razporu z nekovim poljskim

plemičem, neke vrste roparskim vitezom, Juffskyjem. V bitki na meji Juffskyjevega posestva, na gozdnatem bregu Dunajca, ubil je namreč Borzu v obrambnem boju onemu edinega sinu, in ukazal truplo v tedaj naraslo reko vreči; za kar mu je zaprisegel Juffsky krvavo osveto.

Cipserburžan imel je soprogo bajne lepote, ki jo je ljubil liki svoje oko, in se bolj; zakaj, ko je bila Amalga še dovojka in se je nekoč na viteškem turnirju radi nje boril, izgubil je v boju eno oko. To učinilo mu jo je še dražjo, ker prestana bol tira nam predmet, ki ga ljubimo, tem globlje v srce. Leto zakona, ki je je prežil s svojo ljubljeno Amalgo, bilo je naj-srečnejše njegovega življenja. A ko mu je povila prvo in edino dete, umrje mu na bolih. — Borzu zapal je brezupni tugi. A dete, ljubeznivo dekletce z živimi materinimi potezami, ostalo je pri življenji.

Na Smrtiuteho — tako jo je nazval — prenesel je sedaj vso ljubav, ki jo je gojil kedaj za Amalgo; zaklad ljubezni, ki se je z očetovskimi čustvi še povečal. Vsako uro, ki jo je odtegnil lovu ali boju, bil je pri svoji mali ljubljenci; vso svojo skrb ji je posvetil in karkoli je poslej še radosti okušal, imel je le hčerki zahvaliti. Kmalu je zala Smrtiuteha odrastla dovilji, odslovila pestunje in stala skoro kot dražestno triletno dekletce na lastnih nožicah. Tedaj rekel je Borzu svoji ljubljeni sestri Hedviki, ki je bivala pri njem na gradu: „Ti bodi odslej otroku mati in mi ga čuvaj!“

Oni čas došlo je Cipserburžanu do ušes, da je izdal njegov smrtni sovrag Juffsky, ko je čul o njegovi strastni ljubezni do otroka, naklep, da namerava maščevati umor svojega sina — in Borzu nahajal se je v smrtnem strahu. Bilo je pa uprav tisti čas, ko je splošno vojno povelje klicalo Cipserburžana v boj in ga primoralo ostaviti svoj utrjeni grad. A skrbipolni oče zapustil je pri svojem detetu mnogo oboroženih hlapcev

in je svoji sestri ostro zabičal: „Čuvaj mi Smrtiuteho liki srce v svojih prsih; zakaj, ako se povrnem in se je pripetila otroku najmanjša nezgoda, pokorila se mi boš z življenjem!“

A Hedvika je svojega srca slabo čuvala. Devojka bila je mlada in lepa. In Juffsky je to dobro vedel. Zato je naprosil nekega sorodnika, poljskega plemiča zapeljive vnanjosti, naj nastavi mrežo zali Hedviki, ki je žal, le prerada sfrčala vanjo.

V obrambo gradu postavljeni hlapci bili so brez izjeme brezvestni najemniki, ki so, mesto da bi stražili graščino, popivali v bližnji vaški krčmi noč in dan. Hedvika potoževala se je često in namerjala je spočetka to svojemu bratu ob njegovem povratu tudi nanniti, da bi krivce kaznoval. A kasneje, ko je poljski plemič prihajal v obližje grada in v njegovo notranjščino, zrla je mirno brezbriznost grajskih ljudi. Toda Smrtiutehe vendar ni pustila iz oči in z nekako bolestno čuječnostjo nosila je grajske ključe vedno za pasom. Zaupala ni nikomur. Da, celo napram Stanislavu — tako se je zval njen zali skušnjavec — kakor ga je i sicer ljubila, z ozirom na Smrtiuteho gojila je i napram njem vedno nekak sum v srcu. A po Juffskyjevih nakanah imel je uprav Stanislav odvesti otroka, in žal, da se mu je to le predobro posrečilo.

S svojimi ljubavnimi zatrdili umel je Stanislav poslednje sumnje v Hedvikinem srcu zatreti in zvabiti jo k nočnemu sestanku v neki, blizu gradu nahajajoči se gozdič. Smrtiuteha ležala je v sladkem snu, hlapci znašli so se kot običajno izven grada, in razven starega graščaka bilo je le še par čuvajev in nekaj žensk v gradu. Toda grajske duri je Hedvika lastnoročno zaklenila in nesla ključe s seboj. Tako je počivala brezskrbno ljubimcu v naročju, dokler je ni bližajoče se jutro opomnilo, da je čas misliti na povrat.

A brza noga ji ni še dospela do roba gozda, ko ji udarijo preplašeni glasovi na uho. Tem bolj ko se

bliža gradu, tem glasneji prihajal je krik. Lajanje psov, vpitje hlapcev, obupne klice, plakajoče in roteče glasove, ki so klicali po nji, po Smrtiutehi in po Juffskem. Krčilo se ji je srce v prsih. Pospešila je korake in stala kmalu pred tropom iščočih jo hlapcev, ki so ji poročali nezaslišano vest. Juffskyjevi ljudje preplezali so v njeni odsotnosti s pomočjo lestev grajsko ozidje, graščaka in maloštevilno stražo so povezali in Smrtiuteho odvedli. Pač so hotele prestrašene deklice klicati hlapcev, toda grajske duri bile so zatvorjene in gospodična s ključi odsotna. Sicer so prihiteli kasneje i hlapci za silo oboroženi na pomoč — a bilo je prepozno: Juffsky je bil rop že izvedel. — Ko je Hedvika vse to čula, pritisnila je, roko na srce, ker ji je hotelo razpočiti. Moči so jo zapuščale, ko je omahovaje stopala proti gradu in še napol v dvomu, še vedno upajoča, otvorila duri. Žal, da je našla vse potrjeno, kar so ji pravili hlapci. Omedlela zgrudi se na tlak in ko se posreči osvestiti jo, je le še bledla, in si ruvala bujne plave lase.

V vojnem taboru napolnila je medtem Cipserburžanu neka temna slutnja očetovsko srce. Ni se je mogel dalje ubraniti in zasedel je konja ter v spremstvu nekaj hlapcev v divjem diru pohitel domov. Po tridnevni naporni ježi došel je v rajsko Cipsiško pokrajino, kjer je vest o Juffskyjevem ropu v žalobnih zvokih odmevala od gor. Ko je Borzu to začul, napolnili so mu srce hipoma tuga, srd in želja po osveti. Maral ni prestopiti ni praga svojega gradu, dokler ni dobil deteta nazaj. Vsa dežela ponudila se mu je, da mu pomore osvetiti roparja. Kmalu odbral si je mnogoštevilno četo in se napolnil ž njo osvete željen proti Juffskyjevem dobro utrjenem gradu.

Le-ta dvigal se je visoko vrh strmega skalovja in krog in krog obdajal ga je globok jarek, ki ga je tvorilo deloma naravno, deloma umetno izklesano skalovje. Mostič je bil kvišku potegnjen, tako da ni bilo

moči dospeti v grad. Toda srd razljučenega očeta presegal je vse meje. Gradnika, ki se je pokazal na ozidju, da bi vprašal prišlece po njihovi zahtevi, pozval je Borzu razsrjenim glasom, naj mu privede svojega roparskega gospodarja. In Juffsky je res prišel — in to brez vsega spremstva. V roki držal je Smrti uteho, nedolžno dete, in je pokazal prebledelemu očetu. Kako željno otegovalo je dete očetu ročice naproti! In Juffsky dvigne svoj mogočni glas, da so ga lahko čuli vsi v podnožji gradu stoječi: „Borzu! Med nama zija najgloblji prepadov, kar jih obdaje moj grad. Kar le-ta enkrat pogoltne, ne da nikdar več nazaj. Srce za srce, dete za dete!“ S temi besedami dvignil je otroka kvišku in — še en obupen vzklík očetov — treščil ga z močno roko v brezdanko globočino. Obupen krik zaoril je iz tisoč in tisoč grl k visokim nebesom, Borzu pa se je zgrudil brezsvesten na zemljo.

Ko se je zopet osvestil, pozval je navzočo trumo k dnevu sodbe na svoj grad. Nezaslišán naklep dozorel je v njegovi duši; toda skrbno je prikrival, kar mu je polnilo srce. Zasedel je zopet konja in odjezdil domov.

Določenega dne zbrala se je velika množica na dvoru Cipsiške graščine, ki je nestrpnó čakala stvari, ki so imele priti. Sredi dvorišča napravljen je bil visok oder, ves s črnimi zavesami zastrt; meč, s črnoovitim ročajem, ležal je na njem. Strašna slutnja legla je navzočim na srce. Že se je nagibal dan in še se ni ničesar zvršilo. Šele ob solnčnem zatonu došel je Borzu na dvorišče, odet v žalno oblačilo in nenavadno resnega obličja. Za roko vodil je svojo sestro Hedviko, ki je smrtno bleđa, v beli halji in razpletenih las omahovala poleg njega. Ko je stopil ž njo na oder, obrnil se je k zbranemu ljudstvu in v kratkem, v srce segajočem govoru pojasnil nesrečo svoje hiše. Povedal je, kako zelo je ljubil svoje edino dete, to milo zapuščino svoje ljubljene soproge, in kako je svojo lahko-mišljeno sestro za otrokovo življenje odgovorno storil.

Nato velel je Hedviki, naj poklekne, ki je molče ubogala; dvignil je meč, ter z enim mahljajem odsekal blede mlado glavico.

Berzu iskal je nato smrti v vojnem hrupu, kjer jo je i našel. A ubogi Hedviki ni bilo miru v grobu. Ob svetlih mesečnih nočeh videlo jo je baje ljudstvo tudi še potem, ko je zidovje Cipsiške graščine že davno razpalo — kako je slonela v linah, ogrnjena v dolgo belo haljo, razpletenih las, ter zroča v dolino migala mimoidočemu potniku in strahovito rožljala z zvežnjem ključev, da jo je bilo čuti daleč naokrog. Kliče mar nezvestega ljubimca, da bi še enkrat ljubkovala, ali pozivlje roparja v oskrb izročenega ji deteta, da bi se maščevala nad njim?

Vse se povračuje.

Spisal Ivan Steklasa.

Ponkračev Jože je bil dober in umen gospodar. Že na njegovih poslopijih se je videlo, da je napreden in da ga veseli gospodarstvo. Hlevi so mu bili polni najlepše živine, katero je krmil skrbno vsaki dan; pa poznalo se je to tudi na njegovih njivah, kajti bile so tako gnojene, da je pridelal vsako leto raznovrstnega žita v obilju. Okoli gospodarskih poslopij pa je vse mrgolelo različne perotnine, za katero je dobivala skrbna gospodinja skoz leto lep denar. In kako lep je bil vrtič pod hišo, kjer so poleg razne zelenjave za hrano cvetele od spomladi do kasne jeseni mnogovrstne rožice, da so se sosedje kar čudili, ko so ob nedeljah hodili mimo hiše v župno cerkev k službi božji. In v jeseni so ljudje zopet kar občudovali polno drevje v sadnem vrtu, kjer si mogel najti različnih vrst jabolk in hrušek, katere je nasadil in gojil večjidel sam Ponkrac.

Molitev in druge krščanske dolžnosti so se izpolnovale v Ponkračevi hiši natančno, po zimi pa tudi prav pridno prebirale pobožne bukve, posebno one družbe sv. Mohorja in Kmetovalca, na katere je bil hišni gospodar naročen od svoje mladosti.

Čisto drugačen pa je bil Ponkračev sosed Krivčev Janez. Nezadovoljen je pohajkoval okoli zapuščenega doma. Mesto dela in molitve se je čul pri njem le prepir in večkrat tudi ostudna kletev, radi katere ni moglo biti sreče in blagostanja pri hiši. Krivec si je zabil v glavo, da so mu drugi krivi, ker je osiromašil in se zadolžil, pa se je zatorej vedno prepiral s svojimi sosedi. Posebno je rad ogovarjal Ponkraca, da je nenasitljiv v zbiranju premoženja in da drugim nič ne privošči. Sovraštvo ga je večkrat tako zaslepilo, da je svojemu sosеду včasih naredil celo kaj škode, bodisi že pri domu, na vrtu ali pa na polju. Ponkrac je imel z njim vedno velik križ. Ni minul skoraj dan, da mu ne bi bil kaj nagajal. Ponkrac se je sicer večkrat hudoval nad njim, vendar pa mu ni storil nič žalega, ker bi bil najrajše v miru živel, kar pa že skoraj ni bilo več mogoče.

Nekega pomladanskega dne se odpravi Ponkračev Jože orat svoj zelnik pod domom. Ko zavije s plugom mimo sadnega vrta, opazi, da mu je nekdo polomil trideset najlepših jablanc, katere je prošle jeseni posadil. To ga je silno razburilo. Povrne se domov, kajti ni se mogel več zdržati srditosti.

„To je pa vendar že preveč,“ tarna, ko stopi v hišo, kjer je Neža, njegova žena, ravno pometala; „že zopet velika zloba — ta capinski sosed, ničvredni postopač, ti mi boš to plačal, zapomnil si boš ta dan! Lej žena, ko sem se odpravil s plugom, da zaorjem pod domom, kaj razgledam! Vseh trideset mladih jablanc, ki sem jih prošle jeseni posadil na dolnjem kraju vrta, vse so čez sredo prelomljene. Kar zakipelo je v meni, ko sem spazil tako krasna drevesca

na tak način pokončana. Koliko se nisem trudil, da sem jih čez zimo obvaroval, da mi jih ni zajec oglodal in pa sneg polomil; in zdaj, ko so tako lepo ozelenela, pokončala mi jih je hudobna roka sosedova. Rajši bi, da se mi je kaj drugega pripetilo nego to! Zdaj je pa ven, nič več ne bom popuščal; precej denem konje v hlev, potem pa grem prek, ter bom tega nepoštenjaka tako zmlatil, da bo pomnil!“ Tako se je jezil Ponkrac. Jože ter v tej jezi zgrabil za debelo gorjačo, ki je ležala na peči. Ves zasopljen stopi čez prag in hoče nad sosedo, da se mu osveti.

Neža je uvidela precej navarnost, pa se postavi na vrata in prime za kljuko, da si zaustavi moža. „Jože, dragi Jože,“ prosi ga milimi besedami, „ne hodi nikamor, vstani doma in razmisli poprej, nego se hočeš osvetiti, da si boš na ta način veliko več škodil kakor koristil. Čakaj, Jože, jaz sem se nekaj domislila, kar bo za sosedo prav koristno, ali obljubi mi, da ne pojdeš tja in da položiš palico na mesto, odkoder si jo vzel.“

Čudno so delovale te besede na razjarjenega moža, kajti njegova zunanja razburjenost se je kmalu plegla, pa tudi srce se mu je počasi umirilo.

„Kaj praviš ti, da si se nekaj izmislila?“ vpraša Ponkrac zvedljivo ter dene palico na poprejšnje mesto.

Neža ni znala hitro na to odgovoriti, kajti ona je rekla te besede le v strahu, da zaustavi moža tako dolgo, dokler se mu potolaži jeza, kar se je po navadi zgodilo vselej v kratkem času.

„Samo pusti za zdaj, Jože,“ pravi ona, „pa počakaj dan povračila, ta bo gotovo prišel! Sicer pa,“ spregovori ona čez nekaj časa, „kaj veš ti tudi natanko, da je bil to naš sosed Krivec, ki je pokončal drevesca?“

„I hudir vendar!“ odgovori Jože naglo in razburjeno „kdo drugi bi pa mogel biti? Jeli kdo tako hudoben in nevoščljiv, kakor on, in še dvomiš, da mi je škodo naredil?“

„Jože, ne dolži nikogar brez dokaza; videl ni soseda nobeden in zatorej ne moreš gotovo trditi, je li on ali kdo drugi drevesca polomil. Pa da greš ti kar tako slepo nanj ter ga še celo udariš — no potem bi bil še le pravi pekel, potem bi nam še dvakrat, trikrat huje nagajal nego do zdaj, in prepiru bi ne bilo nikdar ne konca ne kraja. Z dobrim se ž njim še nekako najbolje izhaja. Saj praviš tudi ti sam, Jože, da ne moreš svojega belca, kadar je šketljiv in muhast, ne z vpitjem in ne z bičem ukrotiti, pač pa z lepim; in je li z našim sosedom drugače?“

Jože ni na te besede nič odgovoril, pobesil je glavo in korakal gori in doli po hiši. Tako je znala njegova pametna žena pomiriti jezo, iz katere bi se bili izcimili še hujši nasledki. Mož sicer zdaj ni več mislil na palico, vendar pa je še vedno vrelo v njem, pa je razmišljal, kako bi se drugače osvetil svojemu sosedu.

„Ne“, spregovori črez nekaj časa, „kar odpustiti tega sosedu ne morem; to bi bila slabost, neumnost. Presneto, saj bi človeka še živega snedli, ko bi v vsem popuščal. Že vem, kaj bom storil. Še danes bom rekel Kovačevemu Jurčku, da sosedu polovi golobe, vsaj en par; saj so tako vedno na mojem gumnu in se debelijo od tuje hrane. To bo nekaj!“

„In kaj bo Kovačev Jurček ž njimi?“

„Kar hoče; naj jih zakolje, ali kar hoče.“

„Ne, Jože, to bi bila hudobna osveta; kaj takega ti ne bi moglo koristiti in še posebno ne, ko bi Jurčka, komaj deset let starega dečka, na to nagovoril, kajti to bi bilo toliko kakor otroke vaditi krasti. Ne, Jože, kaj takega ti ne moreš storiti!“

Ponkrac se usede zdaj mirno za mizo, podpre čelo z rokami, tako da je pokrila oči ter ostane tako nekaj časa tiho. „Moj Bog,“ izdahne končno, „kakšna nesreča je vendar, če ima človek tako hudobnega in škodoželjnega človeka za soseda! Kaj sem moral že vse od

njega pretrpeti, to je strašno! Najpoprej mi je ostrupil kokoši, potem premaknil mejnik in preoral njivo, podrl novi plot pri vrtu, ubil psa čuvaja, in zdaj pokončal mlada drevesca. Če ga tožim pri sodniji, kaj bom imel od tega? Pota in sitnosti in končno se hudobnega človeka vendar ne moreš rešiti. In vzrok vsem tem hudobijam je sama nevoščljivost in jeza, ko vidi, da je moje gospodarstvo blagoslovljeno in da z božjo pomočjo napredujem, on pa seveda po svoji lastni krivdi čedalje bolj propada.“

„Umiri se zdaj, ljubi moj,“ seže mu v besedo Neža, „in vernj mi, za vsakega človeka pride dan plačila, in tudi za našega soseda ne bo izostal. Tolažimo se s krščansko vero, ki nas uči, da se brez volje božje nič ne zgodi!“

Ponkrac je vstal in hodil zopet nemirno po sobi. Še enkrat se je obudila jeza v njegovem srcu. „Zlodej, kako mi je vendar hudo za ona drevesca! — Kako bi bilo, ko bi sosedu zagrabil pot, ki vodi po mojem travniku na njegov zelnik?“

„Pa te bo tožil ter povzročil pota, sitnosti in plačila, pa ti končno vendar ne bo nič koristilo, kajti ta stvar je že zastarela, ker že sosedov oče in ded sta po istem potu vozila, kakor mi je trdil stari Debeljak.“

„No, pa naj bo v ime božje, pa bom za zdaj še popustil,“ zatarna Jože.

„Ti gotovo ne bo žal, ljubi mož,“ odgovori nato Neža zadovoljnega obraza, ter vzame zopet metlo v roke, da pomete hišo do kraja.

Teden dni je bilo po tem dogodku. Ponkračev Jože je bil v drugem koncu hiše ter se je pripravljaj, da se obrije. Žena pa je sedela v hiši pri mizi ter strugala krompir za obed. Kar se odpro hišna vrata in Krivec stopi v hišo. Bil je žalosten in hudo potr, in že na prvi pogled se je moglo na njem opaziti, da ga tarejo hude skrbi.

„Oh, draga soseda“, spregovori on na jok se držeč, „ne zamerite, da sem prišel k vam, ali mi ni bilo drugače mogoče; ne morem si na noben način pomagati, in če ne najdem pri vas pomoči, potem sem zgubljen. Tukaj ne morem potem več živeti, pobegniti bom moral.“

„Kaj pa je takega sosed, kaj?“ vpraša preplašena Ponkračevka, „kaj se je pa zgodilo?“

„V hišo mi je prišla sodnijska komisija, ki mi hoče vse moje posestvo zapisati, ako ne izplačam precej Jarnejevim dolžnih 300 goldinarjev. Moj Bog, kje jih bom vzel! Usmilite se me, draga soseda, pomagajte mi v tej zadregi, pomagajte mi za božjo voljo, vse vam bom gotovo povrnil!“

Tako je tarnal sosed Krivec nekaj časa v hiši ter si otiral debele solze, ki so se mu vdirale po bledem licu.

„To je pa težka stvar; ne vem kako bo, moram poprej z mojim možem govoriti,“ odgovori vidno ginjena Ponkračevka ter odide precej iz hiše.

Ponkrac se je začel ravno briti, ko stopi žena v sobo. „Ljubi mož,“ spregovori ona, „dan plačila za našega soseda Krivca je prišel.“

Ponkrac se je začudivši ozrl.

„Res je, res,“ nadaljuje ona; „samo poslušaj, kaj ti bom povedala.“ In nato mu omeni, kako jo je sosed Krivec prosil za posojilo.

Ponkrac se je na te besede na ves glas zasmel, potem pa rekel: „Da, da, presneto lepo se mu povrača, ha ha! Kako je to vendar prav, kako se mi dobro zdi, da nič takega! Tristo po podplatih, če hoče, in še dve tri za nameček, potem pa naj gre, od koder je prišel. Si zastopila?“ Potem pa se je hotel dalje briti, ali se ni mogel, ker se ni mogel zdržati smehu radi tega pripetljaja.

„Jože,“ pravi Neža, ko se je on umiril, „daj, pa mu posodi tristo goldinarjev, prav lepo te prosim.“

Oster pogled na ženo bil je odgovor na vse. Ali ona se ni umaknila, govorila je dalje: „Ne huduj se,

ti dobro veš, da sem vselej dobro mislila, in še nikdar ti ni bilo žal, če si storil, kar sem ti svetovala. Jaz sem prepričana, da se tudi radi tega ne boš kesal, če mu zdaj uslisiš prošnjo. Glej, zdaj je priložnost, da pridobiva našega sosedu zase, morda to ne bo nikdar več mogoče. Pomagajva mu iz nadloge in se bode radi svojih hudobij kesal ter jih za vselej popustil; če mu pa ne pomagava, bo še dvakrat hujši in nikdar ne bova imela miru pred njim. Seveda, zaslužil ni, da se ga usmiliva, ali denarja nama ne manjka, in storiti mu moreva to in zatorej storiva. Daj, dragi mož, daj, pomagajva mu!"

"Saj vendar vidiš, da se moram obriti," odgovori Ponkrac.

"Dobro, dobro, nekaj časa bo sosed že lahko počakal; med tem grem pa zopet na svoj posel v hišo."

Skoraj pol ure je že preteklo; obriti bi se bil moral Ponkrac že zdavnej, pa ga le ni bilo videti niti slišati. Krivca je polival mrzel pot. Sosedu to spazi ter se poda zopet v sobo. Ponkrac je stal pri oknu in gledal na polje. Ker je svojo ženo poznal po hodu, ni se še ozrl, nego je le vprašal, če je sosed še zunaj?

"Seveda", odgovori žena, "on še čaka," in v trenotku, ko se je hotela ona zopet zanj zavzeti, obrne se mož ter reče: "Pa vzemi to-le in daj mu podpisati ta-le listič."

Neizrečeno vesela je vzela Neža tri stotake z lističem vred ter jih odnesla svojemu sosedu.

"Tukaj le pošilja vam mož denar," pravi ona sosedu, "ali ta-le listič morate podpisati."

Sosed je bil ves od veselja zmeden, ko je dobil denar, ter je komaj pero držal, s katerim je imel podpisati sledeče potrdilo: "Da sem od Jožeta Ponkraca prejel danes 300 goldinarjev kot posojilo, potrjujem z lastnoročnim podpisom." Potem pa je hitel pozabivši na zahvalo in slovo proti svojemu domu, da ga reši prodaje.

Minulo je več let, kar se je to zgodilo. Pa je li soseda Ponkračevka dobro pogodila s svojim plačilnim dnem? Gotovo. Sosed Krivec je od tega časa postal drugi človek. S Ponkračevim Jožetom se lepo zastopita, in vse bi storil za soseda, kar bi on zahteval. Tudi v gospodarstvu vidno napreduje, pa je že zdavnej vrnil onih 300 goldinarjev, ki so rešili njega beraške palice, soseda Ponkraca pa večnega prepira. Neža je bila vendar kaj dobra žena, ki je znala z milo in pametno besedo človeške strasti pomiriti.

Vinski prašek.

Humoreska.

„Hanzl, tvoje vino ima pa precej kisline v sebi,“ rekel je njegov boter, ki se je na vso moč trudil, da od vina zguban in skremžen obraz na tihem potegne v prejšnje poteze.

„Kaj pa moreš zato,“ se je glasil odgovor, „ta letnik je že tak, sam dež in mrzlo je bilo. Ti bi najbrž tudi ne bil sladkejši, če bi v takem vremenu stal zunaj v vinogradu.“

„O tem se ne bom pričkal,“ se izvija boter, „vendar pa ta žverca zavoljo tega nič ne bo sladkejša. Še nohte bo ljudem porinila raz prste, če jo bodo pili, obroči pa je bržčas tudi ne bodo več dolgo držali. Proti tej kislini mu že moraš nekaj notri dati.“

„Kaj mu naj pa dam? Jaz dajem samo konjem za koliko in otrokom za črve.“

„Ravno tako mislim; tudi za bolna vina se dobijo praški, ki se vsipajo v sodček in vino postane dobro, sladko je v želodcu in tista grozna kislina ga

mine. Povem ti, sladko je tako, da še angelce slišiš, če se ga malo nasrkaš."

Hanzl nu se že cedijo sline. Da, ko ga je boter še prepričal o silnem napredku človeške iznajdljivosti in povedal, da se tak-le čuden prašek dobi že v vsaki apoteki, sta hitro poklicala neko človeče in ga poslala, da kupi za tri goldinarje vinskega praha.

"Kaj hočeta," se zavzame prosti mož, "vinski prašek? Kaj mislita, da je danes prvi april? Ho, jaz že ne grem!"

"Slišiš," mu prigovarja lepo boter, "pa »Saharin« reci, če že nočeš reči vinski prašek; tako reci, pa boš videl, če dobiš kaj ali ne."

"Sah-sah-cah-cagadin, ali niste tako rekli?"

"Saharin, saharin, saharin, saharin, pa še enkrat saharin, zapomni si lepo. Za tri goldinarje ga prinesi. Če bo pomagalo, ga tudi ti dobiš en kozarec."

Pot je šel in še-le proti večeru privlekel zaželeni „pakelj“. Hanzl jo ubere hitro v klet, vsiplje vse v kislo vino in ga na to dobro razgoni.

"Zdaj pa ga malo poskusimo!" In natočil je hitro tri merice, eno zase, eno za botra, eno pa za pota. Moč in okus popravljenega vina je bil naravnost čudovit. Vsem trem je zaletelo, kašljali so, pljuvali okrog in si brisali mokre nase in oči, nato pa so se zvedavo in radovedno ogledovali v zajokanih pogledih.

"Jaz pač rečem, da je prašek premočen za vino," začne previdno pot, ko je prišel malo do sape.

"Ja, pa si tudi pravega kupil?" vpraša ga zdaj boter. "Seveda sem!"

"Kako pa si rekel v apoteki?" pozveduje zdaj še Hanzl.

"Ja, tako je bilo: doma sem prej še svoji ženi povedal, in ona je rekla, da se skoraj že v vsakem časopisu bere. Potem pa mi je napisala, in jaz sem tisti listek v apoteki pokazal, še vi ga lahko pogledate, tu je!"

Hanzl in boter naenkrat zgrabita listek. Učinek je bil strašen. Komaj ga pogledata, ju še huje strese nego prej požirek vina. Napisano je bilo namreč: „Za 3 gld. Caherlin.“

Le s težavo je pete odnesel. Ko sta ga butala gori po stopnicah, kričal in pljuval je boter:

„O-o-oh fuj tajksl, toliko slabega sem že počrepal na svetu. Da bi pa moral prašek za stenice, kebre, bolhe in uši še požreti, oh, kaj takega pa se mi še ni pripetilo!“

Potujoča palica.

Severna bajka.

I.

V neko krčmo na samotni pustinji na severu vstopil je nekega dne mož resne vnanjosti. Njegov obraz je bil rjav kot sveže izkopana prst; v roki imel je palico iz trdnega, temnega lesa. To palico postavil je v kot pivne sobe. V krčmi bivala je le postarna ženska s svojim sinom, dečkom kakih štirinajstih let, in hlapcem in deklo. Ta dva bila sta še zunaj pri delu in v pivnici ni bilo nikogar razun krčmarice in njenega sina.

Mračni potnik zahteval je malega okrepčila, in krčmarica je hitela mu postreči. Tujec ostal je sam z dečkom, a se ni brigal za poslednjega, ampak stopil je k oknu, ki je bilo obrnjeno proti jutru in globoko vzdihnil. Stal je dolgo in strmел venkaj po prostrani, puščobni pustinji.

Deček je med tem radovedno ogledoval tujčevo palico. Na njenem ročaju zabitih je bilo sedmero sre-

brnih žrebljev v podobi križa. Ti žreblji so se blesteli kot novi in palica je mikala dečka. Radovednost njegova premenila se je kmalu v pohlep. Bojazljivo oziral se je po tujcu, ki je nepremično ob oknu stal — boječe stegnil je Jakob, tako je bilo ime krčmarice mladotnemu sinu, roko po palici. Tik zraven stala je stara, visoka stenska ura v rjavi zrezljani omari. Oprezno je odprl Jakob vratica, rahlo prijel palico — roka se mu je tresla, ko se je dotaknil — a vzel jo je in postavil v urino omaro ter vratica zopet tiho zaprl. Palice ni bilo več.

Sedaj je vstopila krčmarica in prinesla tujcu, česar je bil zahteval. Zanj zmuznil se je deček iz sobe.

„Tako — tukaj je!“ reče krčmarica svojemu edinemu gostu. „Bog vam blagoslovi! Sedite vendar!“ — Tujec je nagnil glavo v zahvalo, vzel kozarec in si zmočil blede ustnice — a ni sedel.

Ženo je navdal nekov čuden strah pred tem človekom; in zunaj je jelo že mračiti se. Dasi ni želela, da bi ostal tujec pod njeno streho, je vsekako rekla: „Ali ne marate prenočiti tukaj? Noč se že dela; ali niste trudni, da ne marate sesti?“

„Ne morem ostati, moram iti dalje — kdo vpraša, če sem truden? Ah!“ — glasil se je zamolkli odgovor.

Ženo je bilo še bolj groza. Tujec je položil denar na mizo, a krčmarica ni stegnila roke po njem. Nato je šel proti durim, posegel v kot in zaprašal:

„Kje je moja potna palica?“

„Ste imeli mar palico?“ vpraša krmarica.

„Da, postavil sem jo v ta-le kot!“ odvrnil je z votlim glasom mračni tujec.

„Moj Bog, kam naj bi bila prišla?“ rekla je prestrašena žena. „Iščite jo — morda se motite? Postavili ste jo kam drugam!“

„Prešla je! Ali ne prinaša roki onega, ki jo je vzel, sreče!“ rekel je tujec zamolklo.

„Vzel?“ kriknila je krčmarica. „Kdo naj bi jo bil vzel? Saj ni bilo nikogar tukaj, razun vas in mene in“ — tedaj je umolknila.

„In vašega sina!“ končal je potnik.

„Bog v nebesih!“ zavpila je žena — hitela iz sobe in klicala, da se je razlegalo po vsi hiši: „Jakob, Jakob!“

A Jakob se ni oglasil; skril se je, kajti dobro je vedel, čemu ga kliče mati in se je bal. Upehana prihitela je ta nazaj, rekoč: „Ne vidim in ne čujem nič o dečku; ne vem, je li storil ali ne? A počakajte še en hip!“

Rekši stopila je v čumnato in se vrnila takoj nato s sicer staro a lepo palico. Ponudila jo je tujcu, rekoč: „Vzemite za sedaj palico mojega pokojnega moža. Saj se še kedaj oglasite tukaj — ako se je vaša med tem našla, mi to zopet vrnete!“

„Zahvaljujem vas,“ rekel je tujec, vzel palico in šel. Bilo je že mračno, megla je plaval nad pustinjo — v njo pa je koračil blede potnik.

Krčmarici je bilo lažje pri srcu, ko je čudni gost ostavil njeno hišo. Pobralla je na mizi ležeči denar — bil je prastar srebrnik — žena ni poznala ni pisave ni kova; ni mogla vedeti, da je bil kovan za časa vlade rimskega cesarja Tiberija, onega cesarja, ki je bil Jeruzalem razdejal.

Tiho so se odprle duri — in boječe se je priplazil Jakob v sobo. „Nesrečni otrok!“ sprejela ga je mati, „povej, ali si ti vzel tujčevo palico?“

Jakob je molčal, nekaj iz upornosti in nekaj iz strahu pred materino jezo in strogo kaznijo.

„Ti molčiš — torej si jo le vzel, hudobni otrok ti!“ kričala je mati. „Kje jè palica? Povej, kam si jo skril? — Takoj jo poišči in steci za tujcem, ter si daj vrniti tvojega pokojnega očeta nedeljsko palico, s katero je hodil k maši in ki sem jo posodila tujcu, da

ne poreče, da je bil v moji hiši okraden. — okraden od lastnega otroka!“

A Jakob je bil zakrknjen deček — ostal je nem, ni se ganil niti rekel besede, naj se je mati še bolj hudovala; dokler se ni ta razsrdila, ga hudo pretepla in brez večerje pognala spat.

II.

Naslednjega dne, ko je imela mati v kuhinji opraviti, splazil se je Jakob k uri, odprl tiho vratica, posegel notri in izvlekel venkaj palico. Zadovoljno jo je ogledoval in vendar z nekakim strahom, kajti sedmeri žreblji blesteli so tako čudno in palica je bila tako ledeno mrzla in opolzla kakor okamenela kača. In vendar je bilo, kot da živi palica. Nehote je vleklo Jakoba, da bi šel ob tej palici in šel je — in šel — daleč, daleč — črez pustinjo, davno že ni videl več domače hiše. Neumorno se je gibala palica v njegovi roki, — zoper njegovo voljo — in smrtna groza je pretresala dečka. Kam, kam vede, kam ga tira palica? Iti, iti je moral neprenehoma, nikjer postati, ne počiti; na nobenem mestu, pri nobenem viru.

Končno, ko se je dan že nagnil in so zopet megle plule nad širno samotno pustinjo, opazil je pred seboj osamelo koč. Ko je došel bližje, spoznal je strmeč, da se nahaja doma. Mati ga je sprejela jako slabe volje; menila je, da ji je utekel, zato jo je zelo skrbelo in razposlala je hlapca in deklo, iskati ga. Vsled tega zastalo je delo celega dne. Ali Jakob je bil truden, oj tako truden! Omahoval je k postelji in pol nesvesten se zgrudil nanjo; palica zdrsnila mu je iz rok, ne da bi bil opazil, a mati je ni pobrala — bilo jo je groza!

Tako je potekel teden. Palica je stala nepremično v omari stenske ure, dasi se Jakob ni spominjal, da bi jo bil postavil tjekaj in se je čuval, dotakniti se je. Vendar se je od časa do časa ozrl nanjo in groza ga je

pretresala. V temi omare svetili so se sedmeri, v podobi križa vdeleni žreblji, liki demanti.

Bil je zopet petek kot onega dne, ko je Jakob skrivoma izmaknil tujemu potniku palico in glej, nakrat bila je ta v njegovih rokah, ne da bi bil stegnil roko po nji in Jakob je moral zopet potovati kot zadnjikrat, neumorno, brez prestanka, dokler niso jele zvezde blesteti na nebu. In potem se je vrnil truden bledega obličja, tresoč se na vsem telesu in ni govoril. In ako je govoril — bilo je grozno slušati! Hodil je skozi vasi in vsem ljudem, ki so ga srečavali, na obrazu bral, ako jim bo še istega leta umreti; hišam je videl, da jih bo v kratkem požar upepelil, polju, da ga bo toča opustošila.

In vsak petek moral je Jakob potovati — palica ga je tirala; moral gledati vse prihodnje gorje dotičnih krajev, kamor ga je vlekla palica in je pravil potem doma materi in poslom in ti so oznanjali potem čudne dogodke došlim gostom.

III.

Jakob in njegova mati sta že sto in stokrat proklela palico. Mati je ugibala, kako bi se je bilo možno iznebiti in Jakob je rad slušal, kar mu je svetovala. Na svojem prihodnjem potovanju vstopil je v neko krčmo, postavil palico v kot, zaužil nekaj malega, plačal in odšel — ne da bi bil vzel palico s seboj. A ni prišel še trideset korakov daleč, ko prihiti krčmar za njim, kričeč: „Hoj, hoj, stojte, svojo palico ste pozabili!“ In ko ga dohiti, zaluči palico za njim, ki se je znesla nakrat v njegovi roki.

Zopet drugikrat stal je ob deročem potoku. „Ha, sedaj jo imam!“ misli si — in že je frčala palica v bežeče valove. Zdelo se je, da se zvija v vodi kot rjava kača. „Ta ne pridere več za mano!“ tolažil se je Jakob in se olajšanega srca vračal domov. A njegovo

veselje ni dolgo trajalo, kmalu je opazil v temi omare sedmere žreblje blesteti se!

Ker se je vseanimalo za Jakobovo usodo, prišla je i dekla z nekim svetom. „Zabijte omaro!“ rekla je. „To bo oviralo palico; ali ura gre ali ne, je že vseeno!“

To je bil jako pameten svet, le žal, da je bil brez uspeha. Ko je napočilo prihodnje jutro, bil je zopet petek, prišla je palica vnovič v Jakobovo roko, ta niti vedel ni, kako? A je moral iti — iti od jutra do večera — in se je vrnil bolj utrujen kot kedaj poprej.

„Ko bi se meni kaj takega pripetilo,“ menil je hlapec, „jaz bi že vedel, kaj mi je storiti! Razsekal bi palico na drobne kosce!“

Tudi to so poiskusili, žal, da zaman — v kosce razpršilo se je sicer nekaj, a ne palica, pač pa sekira, s katero je udrihal Jakob po nji in omahnila mu je roka.

Potovati! Potovati! Sleherni petek, ki ga je Bog naredil — telesno oslabeled, duševno bolan, obupu blizu. Potovati in naprej gledati vse človeško gorje, ki ga je sicer božja modrost dobrodejno prikrila človeškim očem. Vojne trume, ki bodo razdejjale pokrajine, povodnji, ki jih bodo poplavile, črede, s kojih mrtvimi trupli bode kuga gnojila te planjave — vso grozo, ki jo ima donesti bodočnost, vse je gledal Jakob naprej.

Nekoč dospel je v neko vas, kjer je bil velikansk požar. Hišo za hišo je ugrabil plamen, iz ene strehe širil se na drugo. Zopet je preletela Jakoba rešilna misel: v ogenj s palico! In že je sfrčala palica, obvisela na gorečem strešnem tramu in postala živo-rdeča, zatem bela in srebrni križ je blestel v višnjem svitu. Jakob se je vrnil brez palice domov.

Tedaj je zdrknila stenska ura, vratica so se sama od sebe odprla, vkljub žrebljem, s katerimi so bila zabita — in tu je stala zopet palica, nepoškodovana.

Nezavesten se je zgrudil Jakob svoji materi v naročje — bil je uničen; ta je zdrsnila z drago težo,

ki je ni mogla obdržati, na koleni in molila iskreno in vroče, ter vzdihovaje klicala k nebu.

In Jakob je zopet potoval — moral potovati; a daleč ni mogel več — njegove moči bile so pri kraju, vir njegovega življenja jel je usihati.

IV.

Dvainpetdesetkrat moral je Jakob že potovati, moral, naj je stal ali ležal, palica ga je tirala. In če tudi ves teden smrtno truden nobenega uda ni mogel ganiti — v petek je nastopil potovanje. Vendar je bila palica sočutna; vodila ga je po krajših in vedno krajših potih nazaj v domačo hišo. Končno postal je Jakob tako slaboten, da je za hojo ene ure rabil ves dan, zakaj hitreje stopati mu je bilo nemogoče. Podoben je bil tresočemu se starčku in barva njegovega obličja je bila siva, kakor barva pepela.

Menil je, da mu bo končno umreti in mati in vsak, ki ga je videl, mislil je isto. No, on sam je upal!

Tedaj je imel v noči na triinpetdeseti petek čudne sanje. Videl je prav živo, kot da se godi v resnici, kako so se vratica stare ure odprla in je stopila palica venkaj in k njegovi postelji.

In palica je jela govoriti:

„Čuj, Jakob,“ rekla je, „jaz sem jako stara palica. Z menoj v roki stopal je očak, na čigar ime si krščen, črez reko Jordan. Počivala sem v roki Mojzesovi, ko je z Bogom govoril, in sem se premenila v kačo in zopet v palico. Nato sem bila v Aronovi roki in se zopet v kačo spremenila, ter pokončala kače palice čarovnikov Faraonovih. In zopet me je pobrala Mojzesova roka in Rdeče morje se je razdelilo pod menoj. Dvakrat je udaril Mojzes z menoj po suhi skali in iz nje je pritekla v puščavi voda in napojila žeje medleče ljudi in živali. Čigava palica sem sedaj — tega, deček, ne moreš umeti! Velik greh si storil, ko si ubogemu potniku njegovo palico in oporo skrivoma odtegnil, zato si

moral potovati po temni dolini in skušati življenja grenkosti. A odslej bo Gospod tvojo skesano dušo okrepčal in te vodil po pravi stezi zavoljo Svojega Imena. Gospodova palica te bo tolažila!“

Ko je palica tako govorila, zdelo se je Jakobu, kot da mu pihljajo angelske peroti nebeški mir. In čutil ni nobene utrujenosti več; zaspal je in se prebudil kot prerojen.

In zopet je napočilo petkovo jutro — bil je veliki petek. Jakob je vsak hip pričakoval, da mu bo nastopiti potovanje, a palice ni bilo v njegovo roko.

Proti večeru pogovarjal se je Jakob s svojo materjo krotko in pobožno in o tako vzvišenih stvareh, kakršnih otroci sicer ne umejo. Kar se odpro duri in visok potnik vstopi in ju pozdravi: „Mir z vama!“

Groza pretrese mater in sina — oba sta spoznala tujca.

Tedaj se pa odpro vratica stenske omare in palica je splavala v tujčevo roko. Svetlo je žarel v somraku križ iz sedmerih žrebljev. Tujec pa je rekel še enkrat „Mir z vama!“ se obrnil in odšel.

V dušo materino in sinovo pa se je vselil svečani mir. Palica gorje bila je od njiju odvzeta.

Kaznovana prevzetnost pri mizi Gospodovi.

Tirolska pripovedka.

Oswald Milzer, mogočen vitez na Tirolskem napal je l. 1367. Wiltenski samostan, ondotnega opata Konrada ujel in odvedel s seboj. Ker ga je imel dalje časa na svojem gradu zaprtega, bil je vsled tega izobčen iz cerkve. Vendar je kasneje obstal svojo krivdo in bil na posredovanje papeževega nuncija odvezan cerkvene kazni. Toda njegov skriti napuh ni bil še uklo-

njen L. 1384. pade mu v glavo, da bi on, kot visokorodni vitez, moral imeti pri velikonočnem obhajilu kako prednost pred navadnim ljudstvom. Zahteval je zato od mašnika večjo hostijo, kakršnih se poslužujejo duhovniki pri maši. Mašnik mu ugotovi. Toda komaj je vitez bil k prejemu odprl usta, udero se mu nakrat tla pod nogami, kot da ga hoče zemlja pogoltniti. Z obema rokama oklenil se je oltarnega kamena, a i ta premeni se v hipu v mehek vosek, da se mu prsti vanj vtisnejo, česar je videti še dandanes. Ob robu prepada spozna prevzetnež svojo krivdo. Od milosti zadet, da si ves skesan po mašniku sv. hostijo iz ust vzeti in sklene po ukazu briksenškega škofa v Štamskem samostanu za svoj greh pokoro delati. To se je zgodilo veliki četrtek l. 1384.

Soproga njegova, ki se je znašla med tem doma, zvedela je kmalu, kaj se je zgodilo z njenim možem; a ni hotela verovati. „Prej“ rekla je, „bo ta suha palica vzcvetela, kot pa kaj takega se zgodilo.“ In glej! V hipu je pognala cvetje palica; ko žena to vidi, je groze zblaznela, tekla v bližnji gozd in ondi žalostno končala. — Toda Oswald je vestno izpolnil ukaz svojega škofa in delal v samostanu strogo pokoro. A že dve leti kasneje umrl je in našel, kakor je sam določil v svoji oporoki, v zadostilo svoji prevzetnosti poslednji počitek pod pragom takozvane Milzerjeve kapelice, ki jo je njegov ded Rupert uprav sto let prej ob samostanski cerkvi sezidal.

Sveta hostija pa, s katero se je bilo izvršilo čudo, bila je skrbno shranjena in obiskovana od blizu in daleč. Da bi se ohranil čudežni dogodek trajno v spominu, dali so ga naslikati in kratko opisati v dvanajstih jezikih.

Ciganka.

Povest.

Zad stoji en póbič mlad,
Z njo se jel je pogovarjât.

Narodna pesem.

„Ciganka, ciganka!“ kričali so zimskega dne vaški paglavci za šibkim dekletcem, ki je šlo s culico v roki, iz prodajalnice domov.

Kričaje gredo za preplašeno revico.

„Dajmo jo!“ oglasi se zdajci največji malopridnež kričajoče druhali.

Kepa za kepo pada na milo se jokajočo ubožico, toda ni ga človeka, da bi jo rešil hudobnih napastnikov.

„Pustite me, pustite me!“ prosi jokaje sirotica. Toda hudobneži se je ne usmilijo.

Ko so razposajeni paglavci že skoraj omagovali pri svojem hudobnem početju, pride jim naproti čvrst enajstleten deček.

„Pustite jo!“ zakriči kepajoči druhali. A nihče se ne zmeni za njegove besede.

„Pomagaj mi! Pomagaj mi!“ milo kliče deklica prihajočemu dečku.

„Takoj, takoj!“ pravi prišli deček. Malo postoji a nato se zakadi med malopridneže. Največjega dečka vrže v sneg. Ko razposajenci vidijo, da leži najmočnejši v snegu, spuste se v divji beg! Zmagani deček uvidi, da ne opravi ničesar proti močnejšemu dekličinemu rešilca. Tudi on pobegne.

Vesel svoje zmage se poda deček k jokajoči deklici. Očisti ji obleko snega in jo spremi domov. Po poti tolaži ihtečo sirotico.

„Le tiho bodi! Nihče se te ne sme dotakniti več. Gorje mu, kdor se te loti še kedaj! No, pa mislim, da si sedaj ne bodo upali več nagajati ti. Jutri jih bom zatožil v šoli gospodu učitelju. Povedal

bom tudi gospodu kaplanu. Nikar ne jokaj! Zmerjati te tudi ne smejo več ti hudobneži.“

„Oh, kaj bodo pa doma rekli. Naročili so mi, naj pridem hitro domov.“

„Bom že jaz povedal Smukavčevi materi, kaj se ti je zgodilo.“

Prideta do dekličinega doma. Naproti jima pride suha, bolj priletna žena, Smukavka.

„Bog pomagaj, kje pa hodiš toliko časa, Mimica! Kje si se potikala ves čas? Pa vsa objokana si. Kaj ti je?“

Tako govori žena v eni sapi k prišli deklici. Ta začne zopet jokati. Mimični zavetnik pove, kaj se je zgodilo.

Žena se potolaži.

Tako sta se sprijaznila Janez, sin bogatega kmeta Župana in Mimica, Smukavčeva rejenka.

II.

Kdo ne pozna ciganov? Posebno v prejšnjih letih so se klatili pogosto v naših krajih. V veliko nadlogo so nam bili. Kamor so se pokazali ti nepovabljeni gostje, povsod je zavladal velik strah med vaško mladino, skrbnimi gospodinjami in gospodarji.

Tu je zmanjkalo krilate domače živalice ali jajec, tam zopet obleke, drugod poljskih pridelkov.

Ni čuda, da so začeli ljudje sovražiti predrzne tatove.

Le kakšna stara mamica ali radovedna deklica se je razveselila njihovega prihoda. Ciganka pove namreč za groš številke, ki „gotovo“ pridejo v loteriji. Za kos slanine ti pa razodene tvojo prihodnost!

Tudi v našo vas prikazali so se zopet nekega dne cigani. Kričaje so se razpršili vaški otroci na vse vetrove. Prava nadloga so bili naši vasi. Prosili smo Boga, da bi se odpravili zopet kmalu. Grdo smo jih gledali.

Usmiljenje smo imeli le z bolno ženo predrzne ciganske družbe. Revica je komaj lazila od hiše do hiše s svojim detetom. Radi smo ji dajali ubogaime. Ker ni bila tako rjava in umazana, ko druge ciganke, prikupila se nam je. Tudi njeno vedenje nam je bilo všeč, kajti ni bila tako predrzna, kakor druge ciganske ženske.

Nekega dne prodali so cigani konja tujemu vozniku. Po kupčiji so pili v vaški krčmi.

Ko je voznik odšel s kupljenim konjem, pili so cigani še dalje. Saj je bilo denarja za pijačo, konja bodo pa dobili že zlahko drugega.

Žganja polni se pijanci spro in stepo med seboj. Konec pretepu je bil, ko je ležal mlad cigan zaboden z nožem na tleh.

Bil je mož bolne ciganke.

Drugi dan odvedli so orožniki cigane k okrajnemu sodišču; ciganske tolpe ni bilo nikdar več v našo vas.

Pri nas je ostala le bolna žena z dveletno deklico. Že ves teden je ležala na hlevu kmeta Smukavca. Hudo ji je bilo, prav hudo. Ko je zvedela, da so ji ubili moža, postalo ji je še hujše. Usmiljeni Smukavčevi ljudje so jo tedaj spravili v malo čumnato. Poslali so po gospoda, kakor si je želela bolnica sama.

Vaščani so jo hvalili in ji donašali vsakovrstnih krepčil.

„Ljubi moji ljudje!“ dejala je bolna ciganka, „dobrotljivi Bog povrni vam stotero vse dobrote, ki jih izkazujete meni in mojemu otroku. Obilih dobrot vam nikoli ne bom mogla povrniti. Tudi vredna jih nisem. Kmalu bom stopila pred obličje pravičnega sodnika. Če bom našla pri njem milost, prosila bom v raje za vas, vi dobri ljudje. Veliko prošnjo še imam do vas! Usmilite se po moji smrti moje zapuščene hčerke, moje Mimice. Očeta nima, in tudi jaz zapustim jo kmalu. Usmilite se, prosim vas, usmilite se mojega otroka!“

Smukavec je obljubil, da hoče vzeti Mimico za svojo hčer, ker mu je Bog dal samo enega dečka. Vsa vas je hvalila vrlega moža.

Zvečer istega dne prevedeli so bolno ženo s svetimi zakramenti za umirajoče in po noči je umrla.

* * *

Umrta žena ni bila prava ciganka, kakor smo zvedeli.

Lepemu ciganu Jožku na ljubo zapustila je svoje roditelje. Jožko pa je pustil radi svoje ljubljene žene nestalno življenje. S kovaštvom si je služil borni vsakdanji kruh. Podpirala jih je skrivaj tudi njena dobra mati. Toda ne dolgo. Že dolgo krije jo mrzla zemlja. Revica je vedno jokala po svoji hčeri. Oče umrl je pred nedavnim časom ter je zapustil vse svoje premoženje edinemu sinu. O „ciganki“ ni hotel vedeti ničesar. Tudi brat ji ni hotel po očetovi smrti pomagati v njeni bedi.

Zgubila je roditelje, sestra umrla je pred materjo, brat je pa ni hotel poznati.

Čakale so jo še druge nadloge. Jožko ni strpel dolgo na enem mestu. Začel se je zopet klatiti od kraja do kraja.

Nevajena pomanjkanja in raznih neprilik brezdomovinskega življenja, je uboga žena nevarno zbolela.

Ko so ji zabodli moža, radi katerega je zapustila dom, vlegla se je na smrtno posteljo.

Zapustila je ta svet spokorjena in vdana v božjo voljo.

„Bog bodi milostljiv njeni duši,“ dejali smo vračaje se s pokopališča domov.

III.

Tako je prišla mala Mimica v našo vas in je postala Smukavčeva rejenka. Oče Smukavec jo je imel

rad, kakor lastnega otroka. Tudi mati ji ni bila sovražna, ker ni imela svoje hčerke.

Mimica je rasla, kakor rastejo kmetski otroci.

Največ bridkosti prizadeli so ji vaški otročaji. Vedno so ji nagajali in jo zmerjali s „ciganko“.

Še pretepali so jo sirotico. Le Županov Janez ji je bil vedno dober in ji je pomagal, kadar in kakor je mogel. Tožil je Mimične mučilce v šoli, zato so jo sovražili še bolj.

Mimica vedla se je v šoli, v cerkvi in doma prav lepo. Učitelj in kaplan stavila sta jo vsem učencem v zgled. Tudi učila se je pridno. Učitelj je govoril večkrat:

„Ko bi bili vsi učenci tako pridni, lahek bi bil moj težavni poklic.“ Gospod kaplan so pa zavračali mlade nagajivce, češ:

„Pri človeku ne smemo gledati na stan in rod. Pri Bogu smo vsi enaki; on nas bo sodil po naših delih. Najbolj črni zamorec bo prišel v nebeško kraljestvo, če umrje v milosti božji; a najbolj bel človek pride v pekel, če umrje v smrtnem grehu. Tudi vas ne vprašam, čigav je kateri. Najljubši so mi pridni učenci. Vsi bodite pridni, in vse bom imel enako rad.“

Mimica se je vedno lepše razvijala. S šestnajstim letom je bila že popolno doraslo dekle in bila je najlepša v naši vasi.

A nič manjša ni bila njena dušna lepota.

Ko se je oženil mladi Smukavec, morala je „ciganka“ — vse vprek jo je zvalo tako — od hiše. Nevesta je rekla, da ne mara pri hiši — ciganov.

Ker so potrebovali ravno pri Županovih dekle, ustopila je tam v službo. Mimica je bila pri svojem novem gospodarju jako zadovoljna.

Oče in mati sta bila sicer stroga, a ne pretrda. Z Janezom, ki je postal že čvrst mladenič, imela sta se rada, ko brat in sestra.

Toda vse se je spremenilo mahoma.

* * *

Neke nedelje popoldan reče oče Župan svojemu sinu :

„Napreži kobilu v novi koleselj in opravi se!“

Sin pogleda začuden očeta, a ne reče ničesar. Bil je vaje ubogati na migljaj.

„Pa si že kaj govoril z Janezom o ženitvi?“ pravi Županka svojemu možu. „Bog ve, če bo hotel Franico, ki ni prav čedna.“

„Kaj čedna ; denar, denar ! Tega ima Kmet za Franično doto. To je glavna stvar. Janez je tudi prepameten fant, da bi se branil bogate neveste.“

„Meni se zdi, da vidi fant prerad našo deklo.“

„Kaj ? Ciganko ? Pa to mi poveš še le sedaj. Kako sem moral biti vendar neumen, da sem vzel to ciganko pod svojo streho. Zdaj je že fantu začarala, da jo rad vidi in da bi jo vzel. O, ti zvita kača ciganska, ti ! Od hiše jo odpodim, pa je !“

„No, no ! Nikar ne razgrajaj tako. Saj gotovega ne vem nič. Meni se le zdi, da vidi fant rad dekleta. No, čuda ni, saj je lepa, da ji ni para. Pridna je tudi. Da bi imela kaj dote, Bog ve, ali bi se je branila za nevesto.“

„Kaj ? Zdaj pa še ti ! Še tega se mi manjka, da bi imel ciganko za nevesto. Proč od hiše mora, pa je !“ hudoval se je oče Župan.

Mimica je slišala ves ta pogovor v kuhinjo, ker so bila vrata le priprta.

V srce jo je zbadlo to govorjenje.

Precej pozno zvečer sta prišla oče in sin domov. Župan je bil vesel, sin pa žalosten. Najhujše se mu je zdelo, ker so Kmetovi zabavljali Mimici. Posebno Franica je udrihala po nji. To mu je pristudilo namenjeno nevesto. Ta je opomnila tudi, da ne mara ciganov pri hiši. Župan pa je rekel, da si preskrbi drugo deklo.

Po večerji odide Mimica v svojo sobico. Tu se usede na posteljo, in solze se ji udero po licih.

„Ker sem hči nesrečnega naroda“, govori jokajoča, „podijo me od hiše do hiše. Ker sem hvaležna človeku, ki je vedno dober z menoj, imenujejo me zvito kačo. Rada ga imam, kakor svojega brata, ali njegovi sreči ne smem biti na poti. Bog daj, da bi bil srečen s svojo ženo, kajti srečen biti zasluži.“

Mimica poklekne pred razpelom ter moli dolgo v temno noč. Solze se ji posušijo. Našla je tolažbo v molitvi. Ustane in zveže svojo last v culo. Tiho odide iz hiše.

Pri hlevu zagleda Janez bežečo deklico. Ko jo spozna, zakliče: „Mimica! Mimica!“ Zginila mu je izpred oči. Ni ga slišala več.

IV.

„Ciganka je izginila,“ ta novica se je raznesla po vasi.

Župan je bil vesel, da se je tako iznebil svoje dekcle. Niti zaslužka ni vzela, ki ga ji je imel še dati. Mati ni bila vesela niti žalostna. Janez pa je še le zdaj izprevidel, kaj mu je bila Mimica. Da bi Mimica postala njegova žena, ne pa Kmetova Franica! Pa sedaj je vse preč. Tesno mu je bilo pri srcu.

Ljudje so ugibali raznovrstno o dekličinem begu.

Zadnikov Joža, dolg, na eno oko slep človek, je govoril:

„Ciganka je ciganka! Potepla se je po svetu. Pa bo kradla kokoši in kar ji bo prišlo pod roke, kakor njena mati. Prerokovala bo prihodnjost s kvartami in razodevala loterijske številke, ki ne pridejo nikoli.“

Drugi so ugibali, da so jo morebiti odpeljali cigani. Tisti dan bila je namreč v sosedni vasi tolpa ciganov.

Drugi zopet so dejali, da so se maščevali cigani nad deklico in jo umorili radi njenega očeta.

Cerkovnik je pripovedoval, da je videl prejšnji večer Županovo deklo klečati na materinem grobu.

Županov Janez je bridko žaloval za Mimico.

Tisti teden, ko sta bila Franica in Janez prvič oklicana, zbolel je nenadoma Župan.

Ker mu je prihajalo huje in huje, ustavili so oklice.

Ni dolgo polegal mož. Na svečnico so ga zagrebli v hladno zemljo.

Janez postal je svoj gospodar.

Ko se mu je polegala bridka žalost po dragem očetu, začel je zopet misliti na pobeglo Mimico. Začel je pozvedovati po nji, a vse zastonj. Ni je mogel zaslediti. Sedaj, ko bi jo bil vzel lahko za ženo, ni je bilo nikjer.

Franica omožila se je tisti predpust. Ko so se radi Županove bolezni ustavili oklici, prišli so si s Kmetovimi navzkriž, in ko je prišel snubec iz sosedne vasi, dali so mu Franico.

O Mimici ni zvedel Janez ničesar več.

Vsi v naši vasi smo pozabili že nanjo, le mladi Župan je ni mogel pozabiti.

Ostal je samec.

Ker je bil Župan varčen in priden gospodar, množilo se je vidno njegovo že obilno premoženje.

Skop pa ni bil. Rad je pomagal potrebnim in revnim ljudem.

Bil je tudi vnet za gospodarski napredek. Kupoval je raznovrstne kmetijske stroje, katere je posojeval vaščanom zastonj ali za malo odškodnino.

Iz mesta je dobil sadno stiskalnico. Ljudje so začeli tlačiti mošt. Tako so imeli doma zdravo pijačo. Pa tudi marsikateri krajcar so izkupili za mošt.

Z župnikovo in učiteljevo pomočjo je ustanovil posojilnico za vso dolino.

Tako so dobivali kmetje doma denar za nizke obresti. Varčni ljudje so pa nalagali lahko doma prihranjene novce na dobre obresti.

Šoli je podaril veliko njivo za drevesnico. Zanj je odločil tudi primeren znesek. Mladino je vadal učitelj v drevesnici, kako se požlahtnjujejo in odgajajo sadna drevesa.

Iz drevesnice so dobivali občani žlahtno drevje zastonj ali za male novce.

Janez je nakupil vsako leto dokaj knjig, katere je izposojeval ali pa so jih brali ljudje pri njemu. Naročil je več koristnih časnikov. Ob nedeljah po deseti maši je bilo pri Županovih kaj živahno. Kdor je čakal krščanskega nauka, šel je v prijazno hišo ter čital v svetli sobi časnik ali knjigo.

Po nauku prišli so brat domačini. Tako je izginilo iz naše vasi nedeljsko pijančevanje.

Ko si je po nekem požaru kupila občina gasilno orodje, osnoval je mladi Župan gasilno društvo. Društvo se je pridno vadilo. Ljudje so početkoma zmajevali z glavami. Toda ne dolgo. Otroci, ki so se igrali z vžigalicami, zažgali so gostilničarjev skedenj, pogasili so spretni gasilci hitro ogenj. Bog ve, kaj bi bilo, ko bi ne bilo izurjenih gasilcev.

Ko je umrl stari župan Zaplotnik, izvolili so soglasno zaslužnega mladega Župana. Tako je postal Župan pravi župan.

Pri volitvi v krajni šolski svet je bil izvoljen za predsednika. Storil je mnogo za šolo. Po njegovem prizadevanju se je popravilo staro šolsko poslopje. Mnogo je daroval za ubogo šolsko mladino.

Oddaljenim učencem, ki so čakali popoldanskega pouka, dajal je opoldne nekoliko gorke hrane.

Pa kaj hočemo naštevati vse dobrote, ki jih je storil svoji občini?

Da tudi ni cerkve pozabil, nam ni treba pripovedovati.

Ko je postavljajl svojemu očetu na grob spomenik, dal je olepšati tudi grob matere pobegle Mimice. Ni je mogel pozabiti!

V.

Minilo je dvajset let, odkar je izginila Županova dekla „ciganka“.

Stari in mladi vaščani so se ulegali drug za drugim v hladni grob v tem dolgem času.

Odraščal je nov rod.

Nekega dne so dobili gospod župnik pismo iz mesta. Prednica ondotnih usmiljenih sester ga je pisala. V listu se je bralo, da je umrla tam usmiljenka, doma iz našega kraja.

Sestra Alojzija — tako se je zvala umrla usmiljenka — bila je pravi angel. Do dvajset let je stregla bolnikom z neumorno požrtvovalnostjo. Umrla je kot žrtev svojega poklica vsled kužne bolezni.

Pred smrtjo prosila je prednico, naj piše našemu gospodu župniku. Vsem, ki so storili kaj dobrega nji ali njeni rajnki materi, se zahvaljuje iz vsega srca.

Sestra Alojzija je bila naša — „ciganka“, izgubljena Županova Mimica, katero smo bili že vsi pozabili.

* * *

Gospod Janez povedali so to novico bolnemu Županovemu Janezu. Hodili so ga tolažiti v dolgi bolezni. Presrečno se je razveselil ta, da je slišal še enkrat o Mimici, katere ni mogel pozabiti. Posebno ga je razveselilo, da si je Mimica našla tako lep poklic.

Le za trenotek postal je zamišljen. Ugibal je, kako bi bilo lepo, da bi bil imel za življenje tako tovarišico, kakoršna je bila Mimica. Kako mu je bila draga, zavedel se je še le, ko jo je zgubil tako nanagloma. A ni bilo tako sojeno.

„Božja volja je, da je bilo tako,“ reče vdano.

„Kar Bog stori, vse prav naredi,“ pristavijo gospod župnik. Kmalu potem je župan umrl. Takega pogreba še ni bilo pri nas. Vse je žalovalo po vrlem možu. Svoje imetje je zapustil sorodnikom in občini za koristne

naprave. Hišo je namenil za bolnišnico in hiralnico. V ta namen zapustil je tudi velik vrt pri hiši in potrební znesek. Naročil je še, da se naj ustanova imenuje: „Svetega Alojzija bolnišnica in hiralnica“.

Na grobu blagega moža se dviguje lep nagrobni spomenik. Postavila ga je hvaležna občina svojemu najboljšemu sinu.

Krivda.

Črtica. Spisal Ivo Česnik.

Tema je bila, da si dalje segel kot videl. Nalahno je jelo pršeti izpod neba. Šumelo je po drevju, ki je izgubljalo svojo odejo. Po vsem gozdiču se je čulo tiho šuštenje, kot bi se dotikala nevidna roka listov, kot bi duh plaval preko vrhov ponosnih bukev in s petrotricami božal veje, da bi trepetale.

Tomaž je stopal počasi po kolovozni poti. Umazane luže so stale tuintam, morda v kolovozu, morda črez vso pot. Blatna voda mu je brizgala po hlačah, mokra veja ga je oplazila po obrazu, plečih, toda Tomaž se ni brigal za to. Preveč misli se mu je podilo po glavi, da bi pazil na take malenkosti.

„Vedel sem, da bo prišlo tako daleč. Saj je moralo priti,“ je godrnjal sam s seboj.

Da bi bilo vsaj jasno in bi svetila luna! Lažje bi mu bilo pri srcu. Tako je pa tako pusto v naravi in v duši. Razjokal bi se in bi bilo boljše. Toda kaj pomaga jok? Prepozno je prišel kes, toliko prepozno, da je vse zamujeno.

Votlo so odmevale stopinje po samotnem gozdiču. Starec je potegnil klobuk nad oči, se zavil tesno v suknjo, del roke v žepe in korakal počasi.

Zagrmelo je votlo nad njim. Odmevalo je ob gore in se izgubljalo v daljavi. Težke megle so se vlačile

iz dolin proti višavam. Huda ploha je pretila. Tomaž se ni zmenil zanjo. Mislil je na nekoga, ki je pred davnim časom hodil isto pot, kot jo hodi on nocoj. Ravno tako se mu je godilo kot njemu. Zapodil ga je on od hiše, umaknil se je razžaljen starec v temni noči in se napotil k tujim ljudem iskat prenočišča.

„Tomaž, čemu zapravljaš po gostilnah?“ je opominjal sina, ko se je vrnil pozno domov.

„Svoje zapravljam in ne vaše. Če vam ni prav, pa pojdite!“

Začel se je prepir, zmerjanje. Pristopila je še Tomaževa žena in pomagala. Oče starec, ki bi rad užival na starost mir in se odpočil, je bil žalosten, ker ni bilo tedna, da bi se ne bili sprli.

„Sitni starec, poberite se iz hiše! Samo sovraštvo napravljate.“

In prejel je vinjeni sin očeta in ga pahnil skozi vrata.

„Ne prikažite se več pod mojo streho!“

„Proklet bodi, proklet, Tomaž!“

In oče je odšel v oni temni noči in se ni več vrnil. Nastanil se je v vasi pri starem beraču, delal v svoji onemoglosti, dokler ga niso zapustile moči. Potem je pa legel in umrl. In svojemu sinu ni odpustil, s prokletstvom je zaspal, s prokletstvom spi pod težko prstjo.

„Proklet!“ je donelo Tomažu v duši.

Izpolnile so se očetove besede. Od hiše ga je zapodil sin. Ravno tako so se prepirali. Snaha je pomagala, šuntala je sina in vnuk je pomagal. In tako pojde dalje, ker je prokleta hiša, proklet rod. Sinu se bo godilo tako kot njemu, vnuk bo trpel za grehe svojega deda. Prokletstvo bo počivalo vekomaj nad rodom. In božji blagoslov bo odvzet, polja ne bodo rodila in travniki ne bodo zeleneli kakor drugod. Temne misli se bodo podile po glavah njegovih potomcev. Žalostni bodo in težko jim bo v duši vse dni. Žalost

pa škodi človeškemu srcu kakor mol shranjenemu oblačilu ali črv rodovitnemu sadju. Zaje se črv v osrčje in pika in grize, nikoli se ne nasiti. In žalost ne preneha. Šele smrt jo prežene raz obličje. In srce se upokoji. In kriv je vsega on, vsega gorja, ki pade na rod in ga razje in razdene kakor vihar sadno drevje.

Zdelo se mu je, da je preganjan od vseh. Nihče ga ne bo maral. Vsakdo bo kazal s prstom za njim: „Glejte, očeta je zapodil od hiše, in sin je njega. Prav se mu godi.“ Kako bo prenašal te poglede, te očitke? Kam naj pravzaprav gre? K bratu? Ali ga sprejme, ga li ne zapodi od hiše, češ: „Prav ti je. Zakaj si tako delal z očetom? Vse je dal tebi, jaz sem se priporil sam do kruha, zato tudi k meni ni hotel, ko si ga zapodil. Niti besedice ni hotel čuti o tem, dasi sem ga tolikokrat prosil.“ Naj gre mar k Tonetu, svojemu drugemu sinu? Po svetu je šel za kruhom. Bog ve, kje je. Morda je mrtev, morda strada v tujini, morda se mu je zasmejala sreča. Toda to ni mogoče. Njega je prokletel oče, in proklet je ves rod. Nihče ne bo srečen, ne more biti srečen.

Tako je mislil in se je spomnil Petrača. Davno je že bilo tisto; on je bil še majhen. Ljudje so pravili, da ne bo brez kazni. Stal je menda Petrač na skednju, pa je prišel po lestvi njegov star oče. Sprla sta se bila prej, in jezen je bil Petrač. Sunil je starčka v glavo s čevljem, da mu je tekla kri in bi se bil skoro prekucnil po lestvi na tla. In res ni bilo brez kazni. Zapravil je Petrač vse premoženje in na starost je moral beračiti. In žena in otroci so morali trpeti z njim in radi njega.

In zdelo se je Tomažu, kot bi videl Petrača pred seboj. Migal mu je in pretil. Strah ga je začelo biti. Vsako drevo, mimo katerega je stopal, mu je vlivalo v srce neprijetno bojazen. Spomnil se je tudi svojega očeta. Kaj, ko bi zdaj le stopil predenj in ga ogovoril. Pozno je, skoro bo polnoč. Ne: mogoče ni,

Zdrznil se je ob takih mislih, lasje so mu stali pokonci, v srcu mu je bilo tesno. Vedno se mu je zdelo, da nekdo stopa za njim, prav tik za petami je.

Spomnil se je tedaj Andrejčkovega Tineta. Šel je skozi gozd kot on nocoj. Tema je bila. Morda je bil prej v veseli družbi, kjer so pili in peli. Hrupno je bilo veselje, zato se niso mogli dolgo ločiti. Trkali so s kozarci in peli ono znano: „Že dolgo nismo pili ga.“ Ko so se ločili, je šel vsak svojo pot. Tine je hotel še malo povasovati, pa jo je krenil h Koruznikovi hiši. Skozi gozd je šel okrog polnoči. Tema je bila, pa ga je zapeljalo. In je padel v prepad in umrl na tako žalosten način.

Mislil je nato Tomaž.

„Kaj, če bi tudi mene speljalo. Še Tihodolskega župnika je neslo tja za Jerbašček, pa bi mene ne. Župnik ima s seboj blagoslove in latinsko zna, jaz sem pa revež — nevednež in še zraven tak grešnik. Proklet!“ si je šepetal.

„Naj me! Čemu mi bo pravzaprav življenje. Proganjali me bodo in zaničevali. Proklet sem. Kot muha v pajčevino sem zadelan v mrežo nesreče in prokletstva. Nikjer ni rešilne poti.“

Mislil je zopet na to, kako ga bodo prezirali, kako bodo kazali s prstom za njim. „Očeta je zapodil od hiše, in sin je njega. Prav mu je, starcu.“

Potok je bučal pod njim. Narastel je ob deževju in valil s seboj skale, ki so bobnele s turobnim glasom. Deževalo je vedno gosteje.

Šinila je tedaj grda misel preko možgan. Vabljava je bila in vdal se ji je za trenotek z vso dušo.

„Samo en skok in konec bi bilo vsega!“ Zagrmelo je nad njim iznova. Bliski so prepregali ozračje, v krvavih črtah so švigali po obodu in razsvetljevali temoto. Za njimi se je oglašal grom, mogočni, glasni grom, kot bi ropotale skale po obrobku gore, in se polagoma izgubljali v daljavi.

„Kaj pa krivda? Da se popravi, je treba pokore.“

Zasvetilo se je za hip v starčevi duši. Nekaj velikega je vstalo v njegovi duši, in zahrepenel je kvišku.

Vlila se je ploha, in kmalu je bil premočen do kože. Naposled je došel do ogljarske bajte poleg poti. Stopil je vanjo in bil je varen pred dežjem. Zeblo ga je, toda tega ni čutil, mislil je samo na eno. Kako naj živi, da popravi krivdo? Pot pokore je strma, toda mora jo nastopiti. Glej, na gori raste zeleno drevo, do katerega mora dospeti, čeravno je ob pobočju mnogo prepadov in jarkov. Na jaso tja gori mora. Ustvari si človek cilje, ustvari svoj svet, in krepka narava jih doseže. Čeprav je človek kakor vzdih, ki pluje po vesoljstvu, črvič, ki pleza na Triglav, kaplja na neskončni morski gladini, trenotek med večnostjo pred njim in večnostjo za njim, malenkosten cvet, ki plove po morju, vendar je velik v svojih ciljih, velik, ko si ustvarja svet.

Tomaž se je udobno zleknil po klopi, zatisnil oči in mislil, kako naj začne.

Na misel mu je prišel Zavetnikov Peter. Tudi njega so zapodili od doma. Trda narava je, in ne mara dosti za to, vsaj ne kaže tega. Napravil si je tam za vasjo za silo bajto. Po leti je ne rabi, ker ga ni nikoli doma, hodi na delo in služi, po zimi pa plete koše pri ognju. In obiskujejo ga ljudje in ga radi poslušajo. Peter veliko ve, ker bere knjige. Pravijo, da je demokrat. Naj bo, kar hoče. Dober človek je. Za bolezen hrani petak. Če začuti, da bo tako hudo, da pride trkat smrt na duri, pa ukaže, naj ga peljejo v Ljubljano v bolnico. Drugo bo že občina plačala. K njemu pojde in ga naprosi, naj mu da kotichek. Gotovo ga usliši Peter, saj se njemu ne godi nič boljše, reveža sta oba.

Tomaž je sklenil, da bo delal sam, dokler bo mogel. Star je že, za silo se bo še preživljal. Ko pa ne pojde več in bo prisiljen hoditi od hiše do hiše,

tedaj mu bo težko, ker bodo kazali za njim. Toda to bo vse za pokoro. Šel bi daleč proč, kjer bi ga nihče ne poznal in prosil tam miloščine, a tega ne mara. Od domačega kraja se ne more ločiti v starosti. Lahko bi si tudi iskal pravice pri sodniji, a tega noče. Tudi njegov oče ni iskal pravice pri sodniji, ko ga je zapodil on od hiše. Živel je kot berač do smrti.

Če pride sin skesan k njemu, mu odpusti. Ne, sam pojde k sinu in mu pove, da je prokleta hiša, naj dela tudi on pokoro, naj uči svojo deco pravice. Otroci so kot njive, seješ žito, pa vzraste osat. Zato je treba pleti in iznova sejati in seme zbirati ter ga čistiti. Morda izgine prokletstvo in pride zopet sreča, polja zopet obrode obilno in raz sadnega drevja se potrese bogat pridelek. Svet bo tako lep kot je bil. Prekrasen oltar bo, v njem bo naslikano vse bujno pisano življenje, v ozadju hribi, doli in logi.

Zaplalo je po njem in zaželel si je takega življenja.

Na očetov grob poroma velikokrat in pomoli na njem. morda zadobi mir in morda bo odvzeto prokletstvo.

Nevihta je prenehala. Le redke kaplje so še cepale izpod neba, oblaki so se redčili, tuintam se je prikazoval moder pas, segajoč od gore tja do gozda, porastlega z vitkimi smrekami in šibkimi hojkami. Tih veter je vel skozi gozdič in stresal raz drevja vodne kapljice. Po umazanih jarkih se je odtekala žolta voda v deroč potok. Šumel je potok, razburkani valovi so se zaganjali ob bregove, trgali korenike stoletnih dreves, odnašali s seboj vlažno prst, kamenje in dračje. Pripogibale so se vrbe in tresle. Okrog in okrog jih je obdajala voda in pretila, da jih izdere s koreninami iz tal.

Tomaž je zaspal. Nebo se je vedno bolj jasnilo, mesec se je prikazal na obzorju. Jasno je bilo na nebu, jasno je bilo v Tomaževi duši.

Tako je sklenil Tomaž, in je sklep tudi zvršil. Delal je pokoro do smrti. Na trdi postelji je spal in

delat je hodil po vasi, Zavetnikovemu Petru je po zimi pomagal plesti koše.

Ob zadnji uri je prišel k njemu sin, in Tomaž mu je odpustil, in zdelo se mu je, da vidi odprto nebo in da prihaja ponj oče, da ga blagoslavlja. Z nasmehom na ustnih je umrl.

In tedaj je bila zunaj pomlad in veselje je vladalo povsod.

Darilo iz semnja.

Spisal J. B.

Dobro obiskani jesenski semenj bližal se je svojemu koncu; na sejmišču in po glavnih ulicah gnetlo se je nebroj ljudstva. Tu so se vrtela in smejala rdečelična, brhka vaška dekleta. Bila so dobre volje; kako tudi ne, saj je bila vsaka izmed njih obdarovana z lepim, pisanim, morebiti celo svilnatim robcem. Mali dečki, katere so matere morale za roko voditi, vrteli so kupljene klopotače, večja mladež pa je hitela brez voditeljev dalje, ter poskušala nove bobne, piščalke in trobente. Kramarji so že jeli ostalo jim blago zlagati v zaboje in se pripravljati za odhod. Med domov gredočimi bili so tudi resni možje, kateri so dobro prodali svojo živino, in ker se je kupčija obnesla, stopili so v krčmo ter spili kupico vina, katero jim je ogrelo srca in razvozljal jezik. Domov grede kramljali so o letni, o živinoreji in o drugih gospodarskih rečeh. Tudi Tinačev oče so bili na semnju; vračali so se sami brez vsake družbe. Ako si jih natančneje opazoval, čudil bi se bil, da ta priletni starec tako urnih nog koraka proti domači vasi. Vse njihovo kretanje kazalo je, da jim marsikaj roji po glavi, zdaj

mahnejo s palico po zraku, zdaj zopet smehljaje se pokimajo in kmalu potem zopet stresejo godrnjaje osivelo glavo, kakor da jim to ali ono, kar so danes resnega ali smešnega doživeli, hodi na misel.

Ko so bili dobro četrť ure od doma oddaljeni, prišla jim je brhka, mlada žena tako urno naproti, da je za njo hiteči mož dohajati ni mogel. Srce in obraz bila sta polna veselja, ko ugleda očeta. „Dober večer, ljubi oče. Ste li vendar prišli? Midva sva vas že dolgo čakala!“ Bila je to snaha Tinačevega očeta, katera se je pred kratkim z njegovim sinom Miklavžem poročila. Danes morala je novoporočena dvojica po želji starega hišnega gospodarja ostati doma, ker oče so rekli: „Za vaju je tu več posla, kakor v mestu in semnjev bodeta več doživela nego jaz.“

Tinačev oče podali so snahi Reziki žuljavo desnico, potem so pokimali Miklavžu — kar je pri naših vaščanih že veliko, ker vaški očetje ne delajo nikakih komplimentov s svojimi sinovi. Po pozdravu so se oče ustavili, posegli v žep in izvlekli so iz njega svežo zemljo, katera je bila, kar je glavna stvar, zavita v zeleno pisani svilnati robec, ki je bil najlepši na semnju, in vrhu robca zavezan je bil modri, s srebrnimi cveticami pretkan trak. To vse dobila je Rezika za darilo iz semnja. Njeno cvetoče, rožnato lice zardelo je vsled tega nepričakovanega daru. Čudila se je krasnemu robcu in ob enem šaljivo gledala na svežo zemljo.

To brezbesedno veselje, s katerim se je spajala srčna hvaležnost, ugajalo je očetu bolj nego cela vrsta sladkih in laskavih besed. Črez nekaj časa še pristavijo: „Imam zate še lepši dar iz semnja, a prej se hočem prepričati, ako si ga tudi vredna.“ Domov dospевši postregla je Rezika očetu s kupico jabolčnika; bil je domač pridelek in oče ga nikoli niso mogli prehvaliti. Miklavž je pa vzel s police nad vrati okajeno očetovo pipo in jim jo je z duhanom napolnil in podal češ: Povejte nama, kaj se je danes pripetilo

znamenitega na semnju? Tinačev oče sedeli so nekako zamišljeni, premišljevali so srečo mladih ljudi, h kateri so tudi oni mnogo pripomogli, in to jih je čestokrat navdajalo z zadovoljnostjo. Sin, akoravno ne bogatin, bil je vendar premožen in trden kmet. Ko je v zakon jemal ubožno Reziko, niso mu je oče branili; ker ljubili so svojega sina preveč, da bi mu v tako važnem koraku življenja delali zapreke. Ob enem pa so visoko cenili pošteno, pridno in vsega spoštovanja vredno izvoljenko svojega Miklavža, katere edino premoženje so bile pridne roke in plemenito srce. — „No, otroci,“ začeli so, „kaj vama hočem najprej povedati? Želita žalostnih ali veselih dogodkov? Imam obojih dovolj v potni torbi.“ „Oj,“ pravi Miklavž, „gotovo nama je veselo prijetneje! Saj veli neki pregovor: »Veselje ljubi mlada kri, skrb ostane naj za stare dni!«“

Rezika pa pristavi: „Jaz menim, da stvar prepustiva očetu, o čem nama bodo povedali; bodisi žalostno ali veselo, poslušala jih bodeva rada.“ Tinačev oče prikima Rezikinim besedam, spuste oblačke dima v zrak, ki se v malih kolobarčkih dvigajo proti stropu, ter se naposled razgube, potem pijo še enkrat in naposled začno pripovedovati: „Čudno je življenje na semnju, med to z vseh krajev se shajajočo množico. Ljudje so enaki pridnim neutrudljivim mravljam, le s tem razločkom, da niso tako premišljeni, kakor mravljice. Eden se drži oholo in neprijazno, drugi se ti zopet dobrika in te skuša s svojo hlímbo prekaniti. Mravlje ne donašajo v svoje stanovanje nič nepotrebne, ljudje pa ravno nasprotno, vlečejo veliko reči, brez katerih bi lahko shajali, v svoje domovje. Marsikatera deklica tira mater h kramarju in jih tako dolgo na skrivnem drega, da ji naposled morajo kupiti prepotrebni nakit. Akoravno bi bilo za devojko potrebnejše in koristnejše vretence in preslica. Žalibog, da se dandanes to nekđaj kmečkim dekletam tako priljubljeno delo tako opušča in zanemarja. Katera stara ženica

se z radostjo ne spominja prijetnih, kratkočasnih zimskih večerov „na preji“. Ko sem se naveličal drenjati se, stopil sem v gostilno, da si nekoliko okrepčam lačni želodeč. Pa tudi tu mi ni ugajalo, smeh, vrišč in krik ni za stare kosti.

To mladostno živahnost in veselje starost nikdar ne more uživati in mislimo si: Ako bi bil že doma stari bedak! Kaj se sučeš tu okoli brezskrbne mladine? — Gotovo bi se bil jaz, kakor hitro sem svoj posel na semnju končal in ta mali dar Reziki preskrbel, k vama vrnil, ko bi se ne bil spomnil one stare Marte, katera je v preteklih časih po naši vasi nakupovala maslo in jajca, sedaj mi je pa popolnoma izginila in že dalje časa ni prišla več k nam kupovat. Ker sem bil že v mestu, nisem mogel drugače, da sem moral po nji vprašati. — Dolgo sem zaman izpraševal, na posled se mi je vendar pokazala hiša, v kateri je prebivala moja znanka. Na moje vprašanje mi je dekla one hiše povedala, da stara Marta stanuje v zadnjem delu hiše, da moram iti črez dvor, potem na levo, ter po stopnicah navzgor, tam precej prva vrata so prava. K omenjenim vratim dospevši, potrkam dvakrat na lahko, kar mora vsakdo v mestu storiti, da ga ne smatrajo za neotesanega hribovca. Nisem ravno slišal, je li kdo zaklical „notri“, ali ne, dozdevalo pa se mi je, da v sobi nekdo zdihuje, in zato odprem vrata in vstopim. Ljubi Bog! Kako uborna je bila sobica. Mala na pol s papirjem zalepljena okna niso dopuščala, da bi topli solnčni žarki sijali v borno, zapuščeno čumnato. Takoj Marte še spoznal nisem, katera je na pol sedela na postelji ter nemo zrla proti vratim. Počasi in težko je sople. Zraven njene postelje stale je zibel, v kateri je ležala mala angelu enaka deklica in snivala sladke sanje. Razun na pol trhljene mize, na kateri je stala steklenica z mlekom in nekaj zdravil, ni bilo drugega nego stara omara in polomljen stol. To uborno hišno orodje bilo je vse imetje stare Marte.

Zdaj sem vedel, kdo je zdihoval! „Oh dobri Tinačev oče,“ pravi bolnica tiho. Videlo se je, da je zelo slaba in da ne bode dolgo med živimi. Ako sem jo hotel razumeti moral sem se k postelji uvesti. „Vas je gotovo sam nebeški Oče k meni poslal,“ rekla je in mi podala svojo velo, onemoglo roko. „Čutim, da se kmalu uležem k večnemu počitku in skoro bi si želela tistega trenutka, v katerem se bodem preselila v boljšo domovino, ko bi le ta ubogi črviček ne ostal tako osamljen in zapuščen na svetu.“ Pri teh besedah pokaže na speče dete v zibeli. S kratkimi besedami popisala mi je svojo revščino. Njena hči je bila žena pridnega delavca: Mož se je nadejal z rednostjo in marljivostjo si prihraniti kak krajcar, a umrl je nagle smrti. Žena mu je iz žalosti v malih tednih sledila. Meni stari materi, katera sem že sama dolgo bolehal, pustila sta ubogo siroto, ne v tolažbo in podporo, temveč za skrb in nadlogo. Tu pa tam pride usmiljena soseda, ter mi za nekaj trenutkov pomaga, a k sebi vzeti tega revnega otroka ni hotela nobena. Eni mož ni tega dopustil, druga imela je sama dovolj otrok, tretja mi je rada kaj podarila, a tujega otroka vzeti v hišo ni hotela. Saj znate, za dobro delo je treba resne volje in trdnega sklepa, a kdor takih misli ni, se zna izgovarjati in opravičevati! Ko na veke zatisnem oči, bode moje malo nedolžno dete, akoravno ni ničesar pregrešilo, moralo menda gladu in revščine poginiti!“ Radi obilnih solz, katere so se ji udrle po razgubanih licih, ni mogla dalje govoriti. „Marta,“ rekel sem, „božja pomoč je mnogokrat bližja nego se nadejamo! Saj so ti znane besede sv. pisma: Kličí me na dan stiske, in otel te bom in ti me bodeš hvalil. Potolaži se in zaupaj v Vsemogočnega! Jaz sem sam, moja draga žena že zdavnej počiva v črni zemlji, — toda upaj!“

Nato sem izpraznil svoj mošnjiček ter izročil vsoto bolnici, sam pri sebi sem se pa jezil, da je bil dar

tako majhen. Pri odhodu ni mogel nobeden govoriti. Jaz sem hitel na prosto ter si otrl solze, katere so mi nehote tekle po licu. Spomnil sem se vaju! To moraš Reziki povedati, mislil sem med potom.

Rezika ni pustila očetu nadaljevati. Hitro vstane; lice ji gori, in oči se ji žare. „Oče!“ ustavila je stara, „jaz vas umem. Tisočkrat se vam zahvalim in Bog vas plačaj za ta lepi sejmski dar! Da! Nadomestiti hočem deklici mater in vzgojiti jo hočem kakor lastnega otroka!“ „Počasi, počasi!“ začne prestrašen Miklavž, „tako resno podjetje potrebuje temeljitega premisleka. Menim, da se jutri lahko o tej reči natančneje dogovorimo!“ „Jutri?“ vpraša Rezika resnobno ter smelo pogleda Miklavža. „Kaj, ko bi Marta v tej noči umrla? Predno nam dan premišljevanja napoči, kaj bi se lahko s slabotno, zapuščeno, malo siroto tam v mestu, kjer nihče nanjo ne misli, zgodilo? Znaš, Miklavž, kolikorkrat bi v prihodnje pogledala v zrcalo, zdelo bi se mi, da nekdo stoji za menoj ter mi šepče na uho: „Obraz, kateri ti tako tužno nasproti zre, bil bi bolj zadovoljen in srečen, ako bi ti smrti male sirote ne imela na vesti!“ Toda sedaj še ni zakasnjeno, imam še čas! Predno minejo dve uri, sem zopet doma.“ Ne da bi pričakovala kakega odgovora, vzame ročno košarico in hiti v mesto. Miklavž je med tem tiho sedel na svojem prostoru in se kislo držal. Kakor je bil priden in vljuden, mu je manjkalo tistega gorkega, hitro vnemajočega se čuta, katerega je Bog podaril njegovi ženi. Mladi mož preudarja in premišljuje, koliko truda in stroškov bode vse to stalo — oče ga pa resno in tiho gledajo. Črez nekoliko časa se počasi vzdignejo in položivši roko na sinovo ramo pravijo: „Miklavž, ako ne bodeš tak kakor Rezika, ne bodeš prišel v nebeško kraljestvo! Le usmiljeni bodo usmiljenje dosegli, stoji nekje zapisano.“ To mu je seglo globoko v srce. „Ne, oče!“ odgovori in skoči kvišku, „moja dobra in usmiljena žena ne bo sama hodila v

mesto. Spremiti jo hočem in zapuščena sirota ne bo dobila samo mater, jaz ji hočem nadomestiti še očeta!“

Črez nekaj trenutkov je hitela mlada dvojica lahkih nog iz vasi. Tinačev oče pa so obsedeli za mizo. Duševna radost in zadovoljnost ste napolnjevali njih srce. Včasih so položili pipo na mizo in se zamislili. A te njihove misli bile so molitev za blagostanje in srečo njihovih otrok. Noč je nastala. Bleda luna je plavala tiho in veličastno na jasnem nebu. Proti polnoči se duri odpro in Rezika stoji pred očetom, rekoč: „Tu imamo sedaj malo Anico! Le pogledajte si ljubeznivo dete, žal da še ne zna govoriti, da bi vas takoj za ljubega, starega očeta zaklicala.“ Nato varno položi na postelj malo rejenko, ki odpira oči in se ljubko nasmehlja, ter dvigne mali ročici proti nji, kakor bi hotela reči: „Zdaj sem našla pomoč in zavetje! Bogu čast in hvala!“

Troje ljudi bilo je ta večer srečnih, v svesti si, da so storili dobro delo; zaspali so sladko in mirno na svojih trdih ležiščih.

Za ranega jutra se je že po vsej vasi raznesla novica o nepričakovanem otročjem blagoslovu pri Tinačevih. Vaščanke so se posmehovale, stikale glave in vprašale druga drugo: „Li veste, kak dar je stari Tinač prinesel svoji snahi iz semnja?“ „Da, znano mi je,“ veli druga s porogljivim nasmehom. „Tam mora biti sila dolgočasno, da si s tujimi otroci začno krajšati dan,“ pristavi tretja.

Bile so pa tudi med njimi žene, katere so vedele ceniti usmiljenost in dobroto; sklepale so roke in dejale: „Bila je že kot otrok tako milosrčna stvar, ta Rezika! Tega bi pač vsaka ne storila. Bog jo blagoslovi.“ Ni se še dvakrat vrnil večer in bile so že vse vaščanke, še celo tiste, katere so prej zaničljivo o milosrčnem činu govorile, pri Tinačevih, da si ogledajo malo rejenko. Zagledavši jo, je vsaka vzkliknila: „To je pravi, krilati angelček.“

„Mislim da!“ pritrdila je čestokrat Rezika, „ne dam je za noben denar ne!“

Nek vzvišen duh je prevel Tinačevo hišo in njih prebivalce, ko so stopili občespoštovani gospod župnik med nje. Bili so med prvimi obiskovalci. Staremu Tinaču podali so molče roko, enako Reziki in Miklavžu. Potem so pristopili k mali Anici, katera je spala v lepi novi zibelki. Častiti gospod duhovnik položili so mali deklici roko na glavo in rekli: „Gospod bodi s teboj na vseh tvojih potih! Sedaj si revno, nezmožno dete, a s teboj je došel blagoslov tej hiši!“ To izgovorivši otrli so si solzo iz oči — ter odšli globoko ganjeni domov. Navzočim so segle besede v srce, zdelo se jim je, kakor da bi čuli najginjlivejšo pridigo.

Prerokovanje gospoda župnika se je v teku let uresničilo. Posrečilo se je mladima vsako podjetje, ter jima prineslo blagoslov in blagostanje v hišo. Njih lastni otroci, s katerimi jih je Bog obdaroval, bili so dobri in pošteni. Anica bila jim je zvesta in vdana sestra, starišem pa hvaležna in pridna hči. Starega Tinačevega očeta je vedno visoko cenila, ter jim v njihovi boleznì neutrudljivo stregla in jim zatisnila oči k zadnjemu počitku. Anica je po milosti božji in s pomočjo zgledne vzgoje postala vzorno in posnemanja vredno dekle. Tako je bilo dobro delo obilno poplačano.

Luka Gaber.

Zgodba. Spisal J. Česnik.

Dobro se spominjam kmeta Gabra, dobro sem si zapomnil povest njegovega življenja. Povedati jo hočem tudi vam.

Luka Gaber je bil na stara leta čisto sam in zapuščen kot trs sredi puščave. Velik je bil in močan, zdrav in krepak, neupogljiv kot kraška skala. Debelo glavo je imel in sive lase, majhne črne oči, nagubano čelo in uvela lica, široka usta in gosto brado. Njegova hiša je bila največja v vasi, dvonastropna, lepo zidana in pobeljena, hlev dolg in visok, zračen in prostoren in v njem po petnajst goved in par konj. Po dva hlapca sta delala in vozila, po dve dekli ste molzli krave in krmili prašiče, in stara Marijana je kuhala družini zajtek in kosilo, južino in večerjo ter stregla gospodarja.

Zgodilo se je, da je zbolel. V gozdu je nakladal hlode, prišla je ploha, namočila ga je do kože, in ko je prišel domov, se je stresel po vsem životu. Legel je in se pogrnil črez glavo, da se spoti. Po zdravnika ni poslal. Zdelo se mu je škoda denarja in „padarja“ še ni rabil v svojem življenju.

Marijana je sedela zraven postelje in čakala gospodarjevih ukazov. Bila je majhna, sključena starka, sivih las, uvelega obraza, na desno oko slepa. Udaril jo je nekoč gospodar po obrazu in ji ga izbil. Ni šla k sodišču, molila je zanj, da ga Bog razsvetli in mu da pravi um in pamet, da se spokori in spozna svoj greh. Gospodinja jo je prosila na smrtni postelji, naj ga ne zapusti do zadnje ure, naj moli zanj in se ga usmili. In Marijana je zvesto izpolnjevala poslednjo željo svoje ljube gospodinje, Gabrove Ane.

„Gospodar, kaj naj skuham za večerjo?“ je vprašala potihem, kot bi se ga bala.

„Skuhaj mi jajčjo juho. Skuhaj tako, da ozdravim. Jutri bo treba zopet v gozd. Postelja je za lenuha, ne za pridnega človeka. Jaz sem zdrav, še dvajset let bom živel. Tako se mi je sanjalo.“

Odgrnil si je glavo in govoril s hripavim glasom.

„Ne trudite se in ne napenajte svojih pljuč. To škoduje.“

„Kaj tebi mar? Tu sem jaz gospodar, delam, kar se mi poljubi, in ne vprašam nikogar, ne sodnika in ne župnika.“

Zazvonilo je tedaj nalahno, dvakrat je pozvonilo. Nekdo se je ločil s sveta, odplavala je duša nad oblake. Gaber si je zatisnil ušesa, da ne čuje mrtvaškega klica. Če je mrliču zvonilo in če so ga pokopavali, je bežal v gozd, da ni čul pretresujočih opominov, bežal je, a ni ubežal glasu svoje vesti. Odzvonilo je in za hip se je oddahnil. Mora je legla iz njegovih motnih oči in potnega čela, in s tihim glasom je vprašal Marijano:

„Kdo je umrl?“

Marijana je molila in ni dobro čula.

„Kaj pravite, gospodar?“

„Štor gluhi, ali so ti ušesa zakapana s smolo? Kdo je umrl, vprašam.“

„Ne jezite se, gospodar! To vam lahko škoduje. In jaz sem v skrbeh za vaše zdravje.“

„Nehaj, nehaj in povej, kdo je umrl.“

Zamahnil je, da bi jo udaril, a roka mu je padla na odejo in začutil je veliko slabost.

„Bartolova Meta je umrla. Bolna je bila teden dni.“

Pogledal je Marijano z dolgim pogledom, se prijel za prsa in — nobene besede ni bilo iz njegovih ust. Le v obrazu in očeh se je pojavil čuden strah.

Zazvonilo je znova, žalostno so peli zvonovi in njih enakomerni glasovi so se gubili nad daljnimi gozdovi in mirnim poljem. Gaber je stisnil glavo pod odejo in si zamašil ušesa, Marijana je počasi drsala v kuhinjo, da skuha večerjo družini in gospodarju.

Tema je legla na naravo in Luka Gaber ni še pokukal izpod odeje. Ko je prišla Marijana z večerjo, je ni čul, in vrnila se je, ker ga ni hotela dramiti. V duši so mu vstajale težke misli, nadlegovale so ga grde pošasti, potil se je, da je bila mokra rjuha. Vroče

mu je bilo, a ni si upal pogledati bele mesečine, ki je trepetala po sobi.

Prišla je Marijana znova. Čul jo je in bilo mu je laglje. Odgrnil si je glavo, pokusil jajčjo juho; ni mu šla v slast. Le dva požirka je zaužil in odložil žlico.

„Nocoj moraš spati v sobi, Marijana,“ je ukazal, in starka si je postlala na skrinji in legla. In zadremala je kmalu.

Svetilka je brlela na mizi, njen soj se je boril z mesečino in trepetal na šipah.

„Prokleta je moje življenje in jaz sem proklet.“

Pred njegovo dušo so vstajali spomini, neprijetni in težki. Redko je mislil Gaber na svoje življenje, a tisto noč je mislil. Čim bolj se je branil teh spominov, tem bolj so prihajali v vas.

Bilo je v letih norosti, letih veselja, smeha, godbe in plesa. Luka Gaber je imel strogega očeta, za vsako besedo je zarežal nad njim. To je podedoval Luka po njem, drugega ne, ne poštenosti, ne vere in ne ljubezni. V tistih letih se je seznanil z lepim, a revnim dekletom, Bartolovo Metko. Zaupala je njegovim besedam, sladkim in vabljivim, ujela se je na vado. Lazil je okrog njenega okna, jo božal, ji obetal nebesa in kupoval svilene rute. Tako se mu je vdala z dušo in telesom in zgodilo se je, kakor se zgodi tisočkrat zapeljani revi. Dobila je sina, mati jo je klela in jokala, Metka je trpela in molčala in izdala ni očeta svojega sina. Obetal ji je, da jo vzame za ženo, ko mu izroči oče kmetijo. In verjela mu je. Ko je pa oče umrl in je dobil posestvo, ni hotel več čuti o njej niti besedice. Ženil se je pri bogatinu Trkmanu, ker je ljubil njegove tisočake, ne pa njegove blede, a zale hčerke Anice. Metka ga je tožila, Luka se je smejal. Tam pred sodnikom je vzdignil tri prste svoje desnice in prisegel pri Bogu, da ni oče Metkinemu sinu. Tako je nakopal črni greh na svojo vest.

Vzel je Anico, ki je trpela pri njem kot sužnja.

Kakor dekla je delala, nosila na glavi težke cule zelja, velike rjuhe stelje. Če se je ujezil, in to je bilo pogosto — jo je gnal kopat. Če ga ni bilo doma, se je oddahnila. Včasih je prišel pijan kasno po noči in jo je natepel; kletel je in vpil, če mu ni bilo kaj po volji. Zdaj so bili žganci preslani, zdaj preplebki, drugič je bilo mleko prekislo ali presladko, danes je bila jed prevroča, jutri premrzla. Nikoli ni bil zadovoljen. Imetje se je prepočasi množilo, zaslužek je bil premajhen.

„Denar, denar je nekaj vreden, drugo so vse stare čenče,“ je pravil. Brezobzirno je grabil na kup, kjer je mogel. Mikuža je ogoljufal za gozd. Petsto je bil vreden, in v pijanosti ga je prodal nevednež za dvesto. Posojal je na visoke obresti, dokler ni zagnal kmetije na boben. Če se mu je zdelo, je pustil reveža na domu, da mu je služil za beraško plačo. Sit ni bil denarja do smrti.

Kdo bi mu zastavil pot pri delu, kdo bi ga razkrinkal? Luka Gaber hodi v cerkev, Luka Gaber je pobožen človek, daje Bogu, kar je božjega in cesarju, kar je cesarjevega, da vsako leto za sv. mašo, da bi mu uspevala kmetija. Kdo ga udari? Na svetu ga ni, pride pa gotovo in potegne ostro nabrušen meč.

Luka Gaber je stal na vrhuncu svoje moči. Za njim dolga vrsta plodnih let in pred njim vse lepo in jasno kot nebo v pomladnih dneh. Imel je pridno ženo, suho in trudno od naporov in trpljenja, a vedno živahno. S svojo molitvijo je krotila jezo božjo in klicala blagoslova nase in na družino. Ves dan je delala na polju, solnce jo je žgalo in koža na obrazu je postala ohlapna. Zvečer je pokleknila pred razpelo, ga poljubljala in točila grenke solze; po celo uro je molila in odleglo ji je v duši. Drugo jutro je vstala vesela in pogumna, pripravljena na nove žrtve. In imel je dva sina, Petra in Andreja, zdrava in krepka fanta, in Manico, nedolžno dekle, drobnega života in majhne glavice. Manica je bila vsa materina, potrpežljiva in pobožna kot

požrtvovalne device v prvih časih krščanstva. Ustvarjena je bila za samostan, fanta sta pa bila samoglava in nagle narave kot oče. Posebno starejši Peter je hodil svoja pota, ko je komaj zapustil šolske klopi. Popival je in se ni zmenil za materine prošnje in očetove kletve. Tako se je zgodilo, da se je ujezil Luka Gaber in se tresel od togote. Zgrabil je svojega sina in ga pretepel po hrbtu s polenom, da je obležal na mestu. Ko se je zavedel, se mu je bledlo in postal je bebast. Peljali so ga v norišnico, kjer je čez par let umrl.

Ana je bridko čutila ta udarec. Začela je vidoma pešati, ginile so ji moči. Nekega dne je legla in ni več vstala. Pol leta je ležala, Luka se ni brigal zanjo. Težko je čakal njene smrti. Ko je zdravnik rekel, da umre polagoma kot ugasne lučka, je Gaber ježno pljunil na tla.

„Torej še ne bo konca! Pridigala mi bo dan za dnem, naj skrbim za otroke, naj jih lepo učim.“

Marijana ji je stregla in Manica, šestleten otrok, je jokala ob postelji.

Prišla je smrt, skrivaj je utrgala bolnici nit življenja. Gabrovo srce je ostalo zakrknjeno. Tako je: strast je najprej podobna pajčevinu, kmalu je pa močna kot rjuha.

Luka Gaber ni imel od tedaj sreče. Umrl je njegov angel varih, umrl je angel varih družine. Voz je ropotal po strmini, nesreča je trkala na vrata, a Gaber se ni zmenil zanjo.

Dorastel je sin Andrej. Kot jelka v gozdu je bil ali topol kraj ceste; oče je bil nanj ponosen in dekleta so sramežljivo povešale pred njim oči, skrivaj so ga pa rade gledale.

V tistih dneh se je zaljubil v ubogo dekle, gozdarjevo Lenčiko. Poštene namene je imel z njo, in nekega dne je stopil pred očeta in odkril mu je svojo dušo.

„Dajte mi kmetijo! Dovolj sem star in dovolj sem vam služil.“

„Dokler bo migal moj mezinec, ne dobiš niti vinarja. Delaj in ne misli na ženitev! Delo je mazilo proti zatelebanosti. Misliš, da sem izgubil pamet? Tisto Lenčiko da bi vzel? Pojdi se solit!“

„Pojdem, pojdem. Svet je velik in rad bi si ga malo ogledal.“

Odpeljal se je v Ameriko in leto potem je šla za njim gozdarjeva Lenčika. Od tedaj ni čul Gaber ničesar več o njem.

Manica je prosila očeta, naj se usmili brata. Zarežal je nad njo in jo sunil od sebe. Čutila je v duši veliko boleost, molila je in počasi je dozoreval v njej sklep, da pojde med samostanske zidove delat pokoro za očetove grehe. Razodela mu je svojo željo, a zarohnel je in ji zapretil, da jo ubije, če ga ne uboga. Prosila je in jokala, vse zaman. Ovenela so ji lica in usahnila je kot roža po slani. Umirala je počasi, neko jesen jo je pobrala sušica.

Luka Gaber je osamel. Le Marijana mu je bila zvesta po naročilu svoje nesrečne gospodinje. Nabiral si je denarja, delal je, ker je bil trden kot dren, pohlep ga ni zapustil, strast se ga je držala kot mol stare suknje. Prišla je starost in bolezen.

Take misli je imel Luka Gaber in vso noč ni spal; v duši so mu vstajali spomini, neprijetni in težki. Čim bolj se jih je branil, tem rajši so prihajali. Najhuje ga je pekla krivica, ki jo je storil Bartolovi Meti. Ni se mogel znebiti spomina nanjo, na njeno pusto življenje in njenega sina, ki blodi Bog ve kod po svetu. In zdelo se mu je, da preti Meta s solznimi očmi, kot mu je zapretila pred sodnikom: „Pomnil me boš svoj živi dan. Bog te bo kaznoval.“

Šele proti jutru je zaspal od utrujenosti; ko se je prebudil, je bil slabejši in začel se je bati za svoje življenje. Poklicali so mu zdravnika. Pregledal ga je

in zmajal z glavo. Gaber je to opazil in zahropel s slabim glasom:

„Tak je res hudo? Hudič naj vzame vse skupaj! Zakaj sem se pehal in potil, če umrem kot berač. — Koliko časa še utegnem živeti, dohtar?“

„Ni lahko reči: umrli boste ali živeli boste. Zoper pljučnico in starost se je težko boriti z medicino. Poskusim vse, a pravim vam: spravite se z Bogom, če se vam zdi potrebno.“

Zdravnik je pustil zdravila na mizi, dal navodila Marijani in odšel.

„Vidim, res pride smrt,“ si je mislil Gaber. „Še dohtar je obupal. Treba bo pustiti posestvo in denar. Drugi bodo uživali žulje mojih rok. Da bi mogel uničiti vse imetje! Ne, ne smejo uživati mojih žuljev.“

Spomnil se je, da mu je pred letom ponujal za hišo in posestvo bogatin Nabergoj 150.000 kron.

Takrat ni hotel dati, upal je, da živi še dolgo. Saj se mu je sanjalo, da bo živel še dvajset let. Danes bi dal precej, vse bi prodal. Da le pride Nabergoj!

Poslal je hlapca s konji ponj. Pripeljal se je in zgovorila sta se pred pričami.

„Hiša je moja do smrti,“ je rekel Gaber s tihim glasom.

„Hiša je vaša do smrti. Denar dobite v osmih dneh.“

„Šele v osmih dneh? Ali ni mogoče prej?“

„Prej ne morem,“ je odgovoril dolgi Nabergoj in se odpeljal gledat polja, njive in travnike.

Luka je bil vedno slabejši, le upanje na tisočake mu je daljšalo življenje. Marijana ga je prosila, naj se spravi z Bogom. Odgovarjal je: „Čas je še za to.“

Teden nato je Nabergoj izplačal dolžno svoto, in Luka je mogel uničiti vse imetje na mah.

Ko je drugi dan šla Marijana na polje, kakor je ukazal gospodar, je začutil potrebo, da prešteje svoje bankovce v omari. Zlezel je s postelje, si ogrnil rjuho

in se plazil do skrbno zaprtih predalov. Odklenil je varno in privlekel na dan dve listnici, polni bankovcev. Prisedel je k mizi in štel. Naštel je pet tisoč. Poljubljal jih je in se jokal nad njimi. In segel je v nedrije in prinesel iz njih Nabergojeve stotake.

„Nihče vas ne sme imeti, nihče.“ Stisnil jih je v kepo. Velika je bila in nerodna. Lezel je k peči, odprl vratica, prijel žveplenko in podrsnil po zidu. Ožgala se je in zaplapolala, bankovci so goreli. Siv dim se je valil iz peči, švignil je plamen in zažgal se je rokav Gabrove srajce. Obliznil je rjuho. Luka jo je vrgel od sebe, a noge so mu onemogle, zavpil je in se zgrudil na tla.

Dim se je valil iz sobe. Zapazili so ga otroci in začeli vpiti. Prihiteli so ljudje. Iz Gabrove sobe so že švigali plameni. Drzen fant je skočil po Luko in ga prinesel pred hišo. Bil je mrtev. Strašen je bil pogled osteklenelih oči, prsti so krčevito grabili za prsa, obraz je bil spačen.

Ko je prihitela Marijana domov, je pokleknila poleg Gabra na tla, jokala in tarnala: „Jaz sem kriva njegove smrti,“ in ni se dala utolažiti.

Ogenj so pogasili in odnesli Gabra v hišo, da ga položijo na oder.

Rekli boste: Ljudje Gabrove vrste ne živijo na svetu. Motite se. Hodil sem po rodni zemlji in sem jih srečaval. Pred njimi prokletstvo, za njimi jok. Delavcem utrjujejo težko prislužene vinarje, poslom ne izplačujejo ob letu zaslužka, dasi hranijo bankovce po hranilnicah in jim gnijo po omarah, sirote zatirajo, bližnjega prezirajo. Podobni so hudi povodnji, ki uniči vse rodovitne travnike. Videl sem jih in sem žaloval nad njih usodo, kakor joka starka nad izgubljenim sinom in domovina nad pokvarjenim narodom.

Kazalo.

	Stran
Poezija svete noči. Gorska slika. Spisal J. Česnik . . .	3
Znamenita pravda. Po ustnem izročilu zapisal J. Česnik . .	11
Doma in v svetu. Povest. Spisal Zvoran Zvoranov . . .	21
Greh in pokora. (Po resničnem dogodku.)	84
Lovska latinščina. Zapisal J. S.	105
Moj ljubi se ni v prah spremenil. Ogrska romanca . . .	111
Peklenščekova skladišča. Flaminska pravljica	115
Večni popotnik	126
Stare pripovedke o begu v Egipt	127
Simon. Narodna pripovedka	129
Svarilo ostavljene neveste. Renska pripovedka	133
Čudežni križ. Dolnje frankovska pripovedka	135
Smrtiuteha. Severo-ogrska pripovedka	137
Vse se povračuje. Spisal Ivan Steklasa	142
Vinski prašek. Humoreska	149
Potujoča palica. Severna bajka	151
Kaznovana prevzetnost pri mizi Gospodovi. Tirolska pripo- vedka	158
Ciganka. Povest	160
Krivda. Črtica. Spisal Ivo Česnik	170
Darilo iz semnja. Spisal J. B.	176
Luka Gaber. Zgodba. Spisal J. Česnik	183

